Anna Seghers

ÖLÜ KIZLARIN GEZİSİ



REN
YAYINEVİ

Anna Seghers
ÖLÜ KIZLARIN GEZİSİ

ÖLÜ KIZLARIN GEZİSİ

Öykü Dizisi: 2

Dizgi: Odak Dizgi Baskı: Çiftay Matbaası
Teknik Hazırlık: **SOYDAN Tanıtım Hizmetleri** 528 21 46
Kasım 1987, İstanbul

Anna Seghers

ÖLÜ KIZLARIN GEZİSİ

Öyküler

Türkçesi:
Saadet Özkal

Ren Yayınevi
Peykhane Cad. Su Terazisi Sok. 10-12/3
Sultanahmet - İstanbul
Tel: 528 21 46

İÇİNDEKİLER

Koloman Wallisch'in Son Yolu 7
Ölü Kızların Gezisi 24
Crisanta 57
Gerçek Mavi 86

KOLOMAN WALLİSCH'in SON YOLU*

Koloman Wallisch'in Leoben'de asılmasından on hafta sonra, bir işgünü sabah erken, Graz'dan Mur kıyısındaki Bruck'a gidiyorum. Avusturya toprağında küme küme sayısız leylak ve kestaneler açmış. Viyana'da mermilerle delik deşik olmuş belediye binalarında, şarapnel parçacıklarının hâlâ içlerinde durduğu bütün konsolların üzerinde su bardakları içinde leylak salkımları duruyordu. Bu demir şarapnel parçacıkları olmasa, erkeklerin pazarlık siyah ceketlerinin dolaplarda dev güveler tarafından yendiğini sanabilirdi insan. Binalar yalnızca dıştan onarılmıştı, belediyenin parası tükendiği için içleri olduğu gibi bırakılmıştı.

Kompartımanımız sıcak ve dolu; köylüler, ben, Brucklu bir keresteci, iki pazarlamacı. Pazarlamacılar keresteciye işlerini soruyorlar. Keresteci ağır ağır dönüyor ve deriler içindeki geniş poposuyla hepimizi sıkıştırıyor. Küfrediyor. Değirmenlerindeki mermi zararları hâlâ karşılanmamış; kuşkusuz, değirmenler daha önceden durmuş, belki İtalyanlarla yapılan anlaşma işletebilirmiş onları. Frohnleiten'da duruyo-

---

* Koloman Wallisch: 1930'larda Avusturya Sosyal Demokrat işçi hareketinin önderlerinden. 1934 Şubatında faşist Dollfuss rejimine karşı girişilen ayaklanmanın beş gün içinde bastırılmasıyla asılarak idam edildi. Avrupa faşizminin genel provası olarak değerlendirilen Şubat kıyımında birçok işçi önderi ve işçi öldürülmüş, birçoğu da tutuklanmıştı. O sıralar Fransa'da bulunan Anna Seghers, olayı araştırmak üzere Avusturya'ya gitmiş ve bunun sonucunda bu öykü ile "Der Weg durch den Februar" — Şubattan Geçen Yol adlı roman doğmuştur. [Ç.N.]

ruz. Dağ yamaçlarının güneşli, yeşil sessizliği kompartımanımıza gelip keresteciyi de buluyor. "Her yerde ne huzur var şimdi, o ne huzursuzluktu öyle," diyor.

Uzun boylu pazarlamacı, "Tabii, Wallisch boğazı sıkılıncaya kadar böğürdü durdu," diyor, "Özgürlük!" diye böğürüyordu, özgürlüğü ağzından çıkarıp yerine kum tıkadılar." Kısa boylu pazarlamacı, "Adamın hakkını vermek gerek," diyor, "cesur davrandı ölürken." Keresteci sinirleniyor. "Başkalarını ölmeye kışkırtırken kendileri cesur olmazlar mı onlar, o ne kışkırtıcıydı o, o ne komünist, o ne bolşevikti o." İnsanlar, kurnazca kısılmış gözlerle, onaylamaktan somurtmaya, alaydan tehdide değişen ifadelerle keresteciyi izliyorlar. (Bu sabah Graz'da yoldaşımın beyaz badanalı, köy tipi mutfağında, karısı ekmeklerimizin üstüne mürdümeriği marmelatı sürerken, eski gazetelerden birini bulduk. "İşçi Hareketinin Sırtlanları' — Yeni Rusya'nın Dostları Birliği Graz'da son toplantısını yaptığında Wallisch bizim için yazdı bunu," dediler mutfakta, "nasıl bir komünist yiyiciydi o, ne antibolşevikti.")

Keresteci, Bruck'ta mezarlık için kendisine bir çit ısmarlamaya gelen Katolik papazı anlatıyor; çevre çiti değil de Katolik ölüleri Protestanlardan ayırmak için mezarlığın ortasından geçen bir çit istemiş, keresteciyi ısmarladığı çitin öteki tarafında bir ebedi istirahatgâhın beklediğini bilmiyormuş papaz. Keresteci hepsini not etmiş, sonra da çok büyük bir para istemiş, papaz telaşa düşmüş ve ölüleri bir arada bırakmış. Trendeki herkes gülüyor, Katolik köylüler de.

Keresteci ve ben Bruck'ta trenden iniyoruz.

Wallisch Brucklulara durum ciddileşir ciddileşmez Graz'dan geleceği sözünü vermişti. Genel grev haberi iletil-

di. Wallisch karısını alıp gitti. Bruck'ta grev tamdı, elektrik santralı tümüyle susmuştu, Brucklular ocak ayından beri bodrumlarına ve evlerinin duvarlarına silah gömmüşlerdi, silahlı birlikler harekete geçti, Pernegg önünde barikatlar yükseldi.

Nehir hemen kente girmeyi engelliyor; şurada burada değirmenler tarafından düzgün ipler halinde taranan, alışılmadık, gözle görülecek kadar hızlı ve gürültülü akan bir dağ nehri bu. Ana caddede arkadan bir kez daha keresteciyi, heybetli kalıbını, ceketinin dirseklerindeki kalp biçimli çocukça deri yamaları görüyorum. Birkaç delikanlının kocaman süpürgelerle caddeyi süpürmesini gülerek seyreden bir küme insanın yanında duruyor gülerek. Jandarmalar, tüfekleri ayaklarına dayalı, gülümseyerek cadde temizliğine nezaret ediyorlar. Fazla soru sormak gereksiz, eyaletin birçok kentinde görülen şey bu, bir önceki akşam sokaklara atılmış kâğıttan gamalı haçları süpürüyorlar. Kestane ağaçlarının arkasındaki büyük ölü bina Halkevi. Silahları ayaklarına dayalı jandarmalar gülümsemiyorlar. Beni yolumu değiştirmeye zorluyorlar, binanın yanına fazla yaklaşılmıyor. Şubat tutuklusu Brucklular Halkevi'ne hapsedilmiş. Geleneksel görkemli binaların, kiliselerin, tiyatroların ve adliye saraylarının arasında bu yeni halkevlerinin geniş ve sade cepheleri pek soğuk kalıyor. Leoben'de, Bruck'ta, eyaletin bütün kentlerinde, küçük-kent burjuvazisi, tutuklularını halkevlerine hapsediyor şimdi.

Delik deşik jandarma kışlası, Bruck'ta buyrukların doğrultusunun öteki kentlerdekinden farklı olduğunu gösteriyor: Savunma değil saldırı. Ne var ki "yağ kutuları" iyi iş görmedi. Lockner, silahların saklandığı yeri tek bilen kişi,

Frohnleiten hapishanesindeydi, Korunma Birlikleri* saldırılarda kırıldılar. Kilise kulelerinde büyük pankartlar asılı: Bruck'un Katolik Halkı! Mariazell ziyaretlerine tam sayı katılın! Bu yıl şükranlarınızı sunmak için başka bir yıldakinden daha fazla nedeniniz var.

Damların üstünde Schlossberg tepesi yükseliyor. Orayı elinde tutan, kenti ve geçiş yollarını da elinde tutardı. Şubatın on dördünde çarşamba gecesi, tüfeklere karşı toplarla, ordunun ve Heimwehr'in** saldırısına uğradı burası. Wallisch adamlarını Mur'un sol kıyısına topladı. Topçuyu arkadan vuracak bir çevirme yürüyüşü olacaktı bu.

Kendime bir Yukarı Stirya haritası satın alıyorum. Haritayı, artık hükme de bağlanmış olan iddianamedeki bilgilerle karşılaştırıyorum: "Bütün hareketin kötü ruhu, Yukarı Stirya'nın kötü ruhu Koloman Wallisch, Korunma Birliği'nin askeri şefi Ruhs'la bir görüşme yaptı, artık dışardaki yabancı birlikleri Bruck'a yığmak Wallisch'in işiydi. Ruhs, Wallisch'in desteğinde, bir birliğin Jandarma Kışlasına, bir başkasının Ormancılık Okuluna, bir tanesinin de Felten ve Guillaume firmasının, içine jandarma yerleştirilmiş olan memurlar evine saldırmasını kararlaştırdı. Mevki savunulamaz olunca, Ruhs ve Wallisch 13 Şubat sabahı Korunma Birlikleri'yle Mur'un sol kıyısında Utschgraben'e doğru yürüyüşe geçtiler ve Hochanger doğrultusuna çıktılar." Kapfenberg yolu ateş altında bulunuyorduysa, Wallisch karısı ve dört yüz adamıyla buradan geçmek zorunda kalmıştır. Dağlarda metrelerce kar vardı. Wallisch kayak yapamazdı, yirmi bir

* Cumhuriyetçi Korunma Birliği: Antifaşist savunma amacıyla kurulmuş, Sosyal Demokrat Partiye bağlı bir kitle örgütü. [Ç.N.]

** Heimwehr: Federal Devlet'çe örgütlenen antimarksist silahlı halk ordusu. [Ç.N.]

yılında buraya geldiğinden bu yana, henüz tam buralı olamamıştı. "O, Macaristan'da yaşadığı gibi ve yirmi yedi yılından beri de Bruck'ta kurmak istediği gibi bir Sovyet diktatörlüğü düşlüyordu." Savcı buna inanıyordu. (Ya Wallisch neye inanıyordu?)

Rayları geçip kerestecinin mezarlığına geliyorum. İşgünü sabahı bu mezarlıkta tek başıma yolumu bulamıyorum. Ölünün mezarını bulamıyorum. Taşrada Şubat ölülerini bulmak Viyana'dakinden daha zor. Graz'da onları ikişer ikişer çuvallara koyup çuvalların ağzını dikmişler, her yerde, derinliği az çukurlara tıkmışlar, mezarları ayakkabılarıyla basarak ezmişler, üzerlerine levha ve çiçek koymayı yasaklamışlar. Şu ot bürümüş yerlerin mezar olup olmadığını tek başına bilemez insan. Şosede bir bisikletliye Utschgraben'i soruyorum. O da aynı yola gidiyormuş, bisikletini yanında çekiyor. Kötü bir gömlek ve yağlı bir pantolon içindeki bu yirmi yaşlarındaki, kısa boylu, aksak delikanlı, bir demiryolu işçisinin işsiz oğlu. İçtenlikle, şubatın sonunu ormanda geçirdiğini anlatıyor. Hâlâ da Bruck'ta değil, kent dışında bir yerdeki bir çiftlikte kalıyormuş. Şansı rast gitmiş. "Babam disiplinli bir adamdır, gene de katılmadı, güvenmiyordu. Demiryolcular daha önceki büyük grevi kaybetmişlerdi de onun için. 'Bizi sattılar,' dedi babam, 'bu sefer de satılacağız.' Wallisch mi? Bütün yıl boyu sıkıştırdık onu, sıkıştırdık ki saldırıya geçsin, ama o kan dökmek istemedi. Oysa sonra kan döküldü işte, hem de uygunsuz zamanda yanlış kan. Ona dedik ki, 'Sen uzlaşmacı tabiatlı biri değilsin ki, niye onların anlaşmalarına sarılıyorsun öyleyse? Önce sen vur Yoldaş Wallisch, Bruck önce vurmuş olsun.' Şimdi ise öyle oldu ki," diyerek durdu, "ölülerin en büyük yüzdesi bizim Bruck'tan."

Cadde uzayıp gidiyor; Wallisch'in adamlarının yüzlerine

sert rüzgâr çarpıyordu, ağır taşımaktan kızışmışlardı. Schlossberg'in alınmış olduğunu daha Utschgraben'in önünde anladılar. Cepheyi yararak Frohnleiten'a gidip Lockner'i serbest bırakmak, taze silahlarla dövüşmeye devam etmek istiyorlardı.

"Wallisch'in bu bölgede yandaşı çoktu, parti için her zaman zor olan köylüler arasında bile vardı. Daha ömrü olsaydı şimdi ne yapardı acaba Wallisch, ötekilerle birlikte o da Brünn'de mi otururdu, Brünn'den* de uzlaşmacılık mı yapardı? Sanmam. Adamın içinde bizden aldığı çok şey vardı gene de."

Burada, aşağıda, kar henüz dayanılabilir gibiydi, Wallisch'in adamları henüz egemendiler ona, adi adımları karı dövüyordu.

"Naziler mi? Şimdi onlara geçen birkaç tür insan var bizde, bizdeyken de akıllıca hiçbir iş yapmamış birkaç aptal serseri var bir kere, jimnastikçidirler bunlar sözgelimi, Nazilerde jimnastik salonları olduğu için de oraya giderler. Bizimkilerse kapatılmıştır. Ve Naziler paralellerinde sallanmalarına izin verirler bunlara. Ötekilerse, gitsin de kiminle giderse gitsin diye düşünüyorlar, yeter ki Dollfuss'un** kafasına birkaç karşı darbe insin. Sanki Naziler sabahleyin hapishaneleri yalancıktan açıp akşam aynı kişileri yeniden içeri tıkamazlarmış gibi.

---

* Şubat'tan sonra, Sosyal Demokrat Hareketin "uzlaşmacı" olarak nitelenen önderleri (Otto Bauer vb.) Brünn'de yerleşmişlerdi. Sosyal Demokratların çok büyük bir bölümü de Komünistlere ve "Rot Front" — Kızıl Cephe'ye katılmışlardı. [Ç.N.]

** Engelbert Dollfuss: 1932-1934 arasında Avusturya başbakanı. 1934'de bir Nasyonal Sosyalist darbede öldürüldü. Bu olay İtalyan ve Alman faşistlerinin aralarının açılmasına neden oldu. [Ç.N.]

Bizdeki çekirdek sola kaydı. Bizde oldum olası Viyana'ya sert çıkıldı zaten. Eskiden kırk elli komünist vardı Bruck'ta. — Ama beni hâlâ üzen şu: Hep, karısı yanında olmasaydı Wallisch canından olmazdı diye düşünüyorum. Kadın her zaman, bütün toplantılarda onun yanında olmaya alışmıştı, en sonuncusunda da yanında olmak istedi. Onu bizim yanımızda saklanacağı bir yere bırakması gerekirdi. Sonunda onun yüzünden dağlarda karın içinde yürüyemedi işte, onun yüzünden arabaya binmek zorunda kaldı."

Büyük odun yığınlarının yanında, burada Mur'a bağlanan dereden yukarı çıkmam gerekiyor. Wallisch'in adamları da yukarı çıkmanın ilk tadını bu noktada aldılar. Ayaklarını kardan çıkardılar. Ne pahasına olursa olsun üç tane makineli tüfeklerini bırakmak istemiyorlardı. Soğuk ve açlıktan uyuşmuş kollarıyla iterek sürüklediler onları. Savaş günlerini ve gecelerini arkalarında bırakmışlardı artık.

Dar Utschgraben'in girişinde bir dizi köy başlıyor. Tertemiz badanalı güzel bir evin önünde, dinç bir yaşlı adam leylakların içinde oturmuş, piposunu tüttürüyor. Kapının üzerinde bir yazı var:

Bu evi ben yaptım
Ama oturamıyorum içinde.
Benden sonra gelen de
Çıkacak dışarı,
Ölüm bağışlamaz insanı.
Sonra üçüncü geliyor arkadan,
Peki diyor, bu ev kimin o zaman?

Ev sahibi, ölüler evinin ürkünçlüğünden hiç tedirgin olmaksızın, leylaklarının, piposunun ve sabah güneşinin tadını

çıkarıyor.

Gazinoyu soruyorum. Ama bu gazinoda işgünlerinde ne bira ne süt, ne ekmek ne yağ var. Köyün sonunda, suskun bir değirmenin yanında bir köylü kadının ekmek ve beyaz peynir sattığı bir ev var; odada, altı yetişkin erkek, köylü kadın ve kadının, güzelliğinden hoşnut, güçlü örgüleri olan güzel kızkardeşi oturuyorlar. Duvarlarda geyik boynuzları, bir ayna, taşbasması, renkli bir Meryem Ana resmi asılı. Erkeklerden biri, "Almanya'da durum nasıl?" diyor. "Şöyle, böyle diye bir şeyler duyuluyor. Birisi oradaydı, orada da işler her yerdeki gibi tıpatıp İncil'e göre yürüyor, diyor. Kimin varsa ona veriliyor, kimde yoksa ondan alınıyormuş. Wallisch mi? Evet, Utschgraben'den geçti. Evet, dört yüz adamla. Evet, karısı da vardı." Daha fazlası söylenmiyor. Bu suskunlukta, örttüğü şeyi insanın aradan görebileceği hiçbir yırtık yok. Parası ödenince köylü kadın seviniyor. Hatta kapının önüne çıkıyor, önlüğünü eline dolayıp yolu gösteriyor.

Kar, Wallisch'in adamlarının göğüslerine kadar çıkmıştı. Tutundukları dağların onları silkelemek istediğini hissediyorlardı. İlk "imkânsız"ı yarı donmuş çamlar oluşturdular, Wallisch güldü ve adamlarına, geriye bu yürüyüşten başka hiçbir şey kalmadığını açıkladı. Bu ise, yaşamlarının süresinden daha fazla da kaldı.

Ormanın içinde dağın yukarılarına doğru bir saat gittikten sonra — köyün arkasında tek bir büyük çiftlik vardı yalnızca —, insan boyundan daha yüksekte bir dağ çıkıntısının üzerindeki, rüzgârdan kavrulmuş, eğri büğrü, beyaz birçok meyve ağacıyla, çitle çevrilmiş çimlik bir alanda bir kulübe geliyor. Açık havadaki masanın çevresinde, kırmızı yanaklı bir köylü, avcı giysileri içinde bir adam, tabanca kemeri takmış üniformalı bir adam, kent işi beyaz bir bluz giymiş genç

bir kadın oturuyorlar. Bir gazino değil burası, yine de hemen buyur ediyorlar. Mahzenden Ren şarabı getiriliyor, Stirya işi porselen kaplara boşaltılıyor. Kulübenin iyi donatılmış bir mahzeni var. Kızıl sakallı köylü yalnızca kâhya. Ev sahibi bey yabanhorozu avlamaya bu gece Macaristan sınırına gitmiş. "Huzur, huzur, huzur. Tanrı'ya şükür, dağların her yerinde huzur var. Aşağıda, kentteki ayaktakımı, Tanrı'nın unuttukları, sesini kesti sonunda. Evet, kuşkusuz, buradaki köylerde de sosyal demokratlar vardı. Çocukların selam verişlerinden hemen anlaşılır bu, erkeklerin daha arkalarından belli olur. Yukarlardaki yaylaklarda, adamların oraya sosyal Hıristiyan bir köyden mi, sosyal demokrat bir köyden mi çıktıkları, daha görür görmez belli olur. Wallisch Şubatta karısı ve adamlarıyla birlikte tam Sayın Bayan'ın geldiği yoldan geldi. Şimdi şu çimenlerin olduğu yerde silahlarını karların içine attılar. Kadın biraz uzanıp dinlendi. Wallisch, pis herif, içki bile içmedi, süt istedi. Sonra buradan yukarı yürümeye devam ettiler. Eskiden Meryem Ana'nın oturduğu kulübenin yanında Wallisch Frohnleiten'a doğru kaçmak zorunda kaldı — Hochanger'de kuvvetler vardı — Frohnleiten'da da kuvvetler vardı. Adamlarından çoğu da dağlara vurdular. Kimilerinin hâlâ bir yerlerde olmadığını kim bilir. Stirya'nın kışkırtıcısı sıkışmıştı artık."

"Sıkıştı," dedi jandarma yüzbaşısı. Neşeli ve biraz da içkiliydi, genç karısına sarıldı. "Onu darağacına çektiklerinde ben de Leoben'deydim. Cesur davrandı," dedi ansızın iyice şaşkın, sanki bu daha az önce aklına gelmiş gibi, "bana ve benim gibilere karşıydı oysa. Tanrım, cesareti nereden buldu. Ben bile öleceğine hiç inanamadım, daha az önce özgürlük diye haykırıyordu, inatçı Wallisch, sonra sağdan ve soldan iki herif omuzlarına asıldılar. Asılanın yanında omuzla-

rına asılıyorlar yani, anlıyorsunuz, yeterince ağır olsun diye. Anlıyorsunuz Sayın Bayan, ip iyi sıkışsın diye. Ne sadistti bu Wallisch, gerçek bir komünistti. Almanya'da Hitler'in yönetiminde işler çok parlak olmalı ama, tabii, Hitler'in yönetiminde Almanya çok iyi olmalı. Sus sus, kimse duymasın bunları söylediğimi, üniformalı bir adam..."

Derenin yanından yine yukarı tırmanıyorum. Kar, Wallisch'in adamlarının göğüslerine kadar çıkmıştı.Kimileri çözülmüştü bile, Bruck'a ve çevredeki köylere dağıldılar. Üç makineli tüfeğin ne olursa olsun çukurlardan çıkarılması gerekiyordu. Wallisch yeniden yeniden, ne pahasına olursa olsun bir arada kalmak zorunda olduklarını anlatıyordu adamlarına. Viyana'da ayaklanma başarılmış olmalıydı, Frohnleiten'a varıp yeni silahlar ve yardımcı birliklerle savaşa devam etmek gerekiyordu.

Uzun süre başka ev görünmüyor, arada bir uzaklardan ağaç kesme sesleri duyuluyor, ama burada, bayırlarda, ağaç kesme işi bitmiş artık. Dağ yamaçlarında, dev sopalar gibi, kesilmiş çamlar asılı; kesim yüzeyleri güneşte güçlü parıltılar saçıyor ve dağlara tuhaf, kendine özgü bir ışık veriyor. Daha sonra ormanlar geri çekiliyor, dere çakıllı ve kumlu oluyor. Otlaklar başlıyor, hayvan perdeleri yolu kesiyor. Su sızıntıları altındaki otluk bayırda, merdivensiz, eğik, çıplak bir köylü evi var. İçeri giriyorum. Hemen hemen çıplak büyük odada en önemli şeyler masa ve fırın. Döşeme, kaplamasız, kaba ve kumlu. Köylü kadının küçük çocuğunun üstünde pamuklu bir gömlek var yalnızca. Masanın arkasında nişanlı bir çift el ele oturuyorlar. Hepimiz çocukla oynuyoruz. Evin dışarısından yakılan fırını göstertiyorum kendime. Üç büyük, Bruck'ta kilise kulelerine duyurusu asılmış olan ziyareti konuşuyorlar. Kadınlar katılmak için sözleşiyorlar.

Nereden mi geliyorum? Öyle, av kulübelerinin önünden geçtim. Öyle, bir yabanhorozu vurmuş. "Aşağıdaki av kulübesinde Wallisch'in şubatta onlarda mola verdiğini ve içmek için süt aldığını anlattılar," diyorum. Kadın aceleyle bağırıyor o zaman: "Onlardan mı almış? Hayır, onlardan içecek hiçbir şey almadı o. Onlar ona hiçbir şey vermediler, hiçbir şey. Süt aldığı yer bizim burasıydı." Masanın arkasındaki damat, "Süt ve üç ekmek," diyor. "Açlıktan perişandılar. Ama yemeden önce parasını ödediler. Ekmeğe uzanmadan önce parayı masanın üstüne koydular." Kadın, "Hochanger'de gecelerseniz sabah hayvanların sürülmesine denk gelirsiniz," diyor.

Demiryolu geçidine doğru, tırmanmaya devam ediyorum. Wallisch'in adamlarının sayısı burada artık yüze inmişti belki de.

Yarın öğlenden itibaren yamaçlar çıngırdamaya başlayacak. Şu anda sessizlik bozulmamış henüz. Sığırtmaç kulübelerinden henüz dumanlar çıkıyor. Otlak araziye bir orman ucunun girdiği bazı yerlerde hâlâ kar öbekleri var. Yamacın kendisi sıcak. Bir süre sonra yamacı inerek birisi geliyor, köylü evindeki damat, o da aynı şekilde Hochanger'e gidiyormuş, sürü gelince sabah erken hazır olmak istiyor. Erkek kardeşleri oduncuymuş. Babasının Frohnleiten'da biraz toprağı ve hayvanları varmış. Evet, şubatta da bu çevredeymiş. Wallisch'in köylüler arasında nasıl mı yandaşları oldu? Kiracıyı Koruma Yasası'ndan dolayı. Bruck çevresindeki otlak arazi büyük bölümüyle belediye arazisi. Wallisch o zamanlar Kiracıyı Koruma Yasası çıkardı ve bunu asla değiştirtmedi. Kiracı topraktan atılamıyor, belirlenen kira artırılamıyordu. Parlak bir avukattı Wallisch. Gidip bir fikir sordun mu, yasa maddelerini bütün parmaklarıyla bir bir sayardı. O böyle maddeleri iyi bilirdi — yoksul adama kazık atılmasın diye

yapılmış maddeleri. Şimdi böyle maddelerin hâlâ bulunduğu yasaları yırtıp atarlar herhalde.

Açık barınağa varıyoruz. Sol taraf Hochanger'e çıkıyor. Hochanger'in arkasındaki dik vadi sık bir ormanla sarılı. Sağ taraf üç dört saat içinde Frohnleiten'a iniyor. Ruhs, keşfe çıkmayı önermiş. Adamlar mola verip beklemişler. Ruhs bir daha geri dönmemiş. Yolunu dolaştırarak Graz'a gitmiş, Emniyet Müdürü'ne çıkıp kapsamlı bir itirafname vermiş. Dağlardaki Korunma Birlikleri yeni keşif kolu göndermişler. O zaman her şeyi öğrenmişler, Ruhs'un ihanetini, yenilgiyi ve savaş mahkemesini. Wallisch zafere inanmalarını aşılıyormuş onlara, şimdikine değil, sonuç zafere.

"O zamanlar, Wallisch geceleri nerede kalıyor diye uzun süre orada burada koku almaya çalıştılar," diyor eşlikçim. "Aşağı vadideki sığıtmaç kulübesinde yatıyordu. Asker Hochanger'deydi, aşağıdaki kulübenin kimin olduğunu sordular. Kimin olsun, bir sığırtmacın, bir köylüye ait, dedik. Partinin saymanının orayı kayak yeri olarak kiraladığını söylemedik. Bacadan hiç duman çıkmadığını farkettiler."

Vadinin çevresini dolanıyoruz. Orman bitiyor, yeniden yaylaklara çıkıyoruz. Hochanger gazinosu ansızın yakınlaşıyor. Frohnleiten'lı jandarmalarla ilk çarpışmalar, öbür taraftaki, kırışıksız, akşam ışığıyla yapraklanmış yamaçlarda olmuş. Wallisch'in adamları kırka yakın küçük bir grupmuşlar yalnızca.

Şimdi Hochanger'in sahibi eşlikçimi bekliyor. İki kişi olmamıza şaşırıyor. Kulübede bizim dışımızda yaşlı oduncular da var. Ekmek ve çorba alıyoruz. "5000 şilin koydular Wallisch'in başına, kimin ihtiyacı yoktu ki bu paraya! Ama biz karılarımıza kızlarımıza, aşağıya vadiye bakmak yok dedik, adamı görüp sonra vicdan azabı çekmemek için. Parayı alıp bir pantolon satın alsan, bu da kıçını sıksa hemen darağacını

görürdün. Bir yorgan alıp karınla beraber içine girsen, yine darağacını görürdün."

Sabah erkenden gazino sahibi ve ben, sürüyü karşılamak için Bruck'a doğru bir parça yürüyoruz. Otların içine oturuyoruz, toprak bu saatte bile sıcak. Henüz aşağıdaki ormanın derinliklerinden zayıf çıngırak sesleri geliyor. "1 Mayıs'ta Brucklulara ormana gitmek yasaklandı. Hitler'in doğum gününde Naziler mumlar yaktılar dağlarda. Ama ben gözlerimin kamaştırılmasına izin vermedim. İtalyan hakkında neler anlatılmadı bana neler! Derken geçen yıl kendim indim İtalya'ya. İlk gün bana bilgi vermek isteyen hiç kimse bulamadım. Sonra birini buldum, elimden tuttu bu benim, ta uzaklara götürdü, bir sıraya oturttu, onu, bunu, her şeyi anlattı, hiç kimsenin göstermeyeceği şeyleri gösterdi bana. Gözümün boyanmasına izin vermedim ben. Paramı bir kenara koyuyorum, gelecek yıl da Almanya'ya gideceğim. Kafamı çevirdikleri yere bakmam ben, kafamı kendim çeviririm."

İnişte, sürülen hayvanların içine düşüyorum. Bruck'tan Hochanger'e kadar, kahverengi inek sırtlarından oluşan bir katar uzanıyor. Aralarda tek tük domuzlar da var. Ahırlardaki bütün canlılar yaz için yukarlara çıkıyor.

Birkaç saat sonra Leoben'de istasyonun önünde duruyorum. Dağların gücü uzaklarda; tozlu istasyon tesisine tatsız, küflü taşra kokusu sinmiş.

17 Şubat akşamı, demek ki aşağı yukarı on hafta önce, bu istasyondan genç bir adam çıkıp bir taksi şoförünün yanına geldi ve pazar sabahı erken Oberaich'e gelmesini söyledi. Hain — ufak tefek demiryolcu —, Wallisch'in başına 5000 şilin vaadeden afişin önünde ilk o anda, gazinoya giden yolda duraladı belki. Kendi yaşamının yakında öteki yaşama bağlanacağını ve kendisinin de yaşamından olacağını bilmiyordu

henüz. Çünkü ihaneti uzun süre cezasız kalmadı.

Pazar günü öğleden sonra "Heimwehr"in adamları Leoben kentinin içinden, yollarını olabildiğince dolaştırarak, tadını çıkara çıkara bir zafer alayı halinde geçmekteydiler artık. Wallisch ve karısı, kelepçelenmiş ve önden arkadan askerler ve jandarmalarla, sağdan soldan da saf saf dizilmiş kentlilerle çevrili olarak, üstü açık bir otobüsün içindeydiler. Kentliler eşlerine otobüsteki kelepçeli çifti gösteriyorlardı. Kadınlar, savaşta kocasının arkasından gitmiş, en son da dağlardaki kaçışta gece gündüz onu izlemiş, yeşil elbiseli, kelepçeli kadından gözlerini ayıramıyorlardı.

Kentin içine girdiğimde bir nöbetçi köşedeki büyük binanı önünde kaldırımdan uzaklaştırıyor beni. Kaldırıma bakan demir parmaklıklı küçük pencerelerden sesler geliyor. Leoben'in Şubat tutukluları, işçiler ve memurlar için yapılmış binanın bodrumunda bulunuyorlar.

İçinde resmi dairelerin de bulunduğu Asliye Mahkemesi binasının önünde işsiz güçsüzler, "Bizim Leoben'de hükümler sert ve kinci oldu," diye anlatıyorlar. "Wallisch'i ve karısını sürükleye sürükleye getirdiklerinde biz burada hapistik. Gecede bir huzursuzluk vardı. Biz tutuklular özel bir şeylerin olacağını sezdik galiba, ama yoldaşımız Wallisch'in asılacağı aklımızın ucundan bile geçmedi. Koca hapishane şiddetli çığlıklarla iki kez çın çın öttü. Biri, Paula Wallisch'i kocasının yanına getirdiklerinde, daha sonra da Wallisch'i sürükleye sürükleye götürdüklerinde. Cellat da Viyanalı bir kasaptı.

O sıralar duruşmada herkes dağcı birlikler tarafından kordon altına alınmıştı. Klagenfurt'tan onbirinci alaydı bunlar. Klagenfurtlulara girebilmek için lise diploması gerekir.

Geçenlerde mahkeme günü jüri üyeleri topluca burada

duruyorlardı, buradan hep birlikte götürüleceklerdi çünkü. Derken bir motosikletli geldi ansızın, her birinin eline bir mektup sıkıştırıp gitti. Kızıl Yardım'dandı mektup. Şöyle yazıyordu içinde: Jüri üyeleri sanıklardan yana davranmalıdırlar."

Biraz uğraştıktan sonra, bir daireden avluya bakmayı başarıyorum. Darağacı sökülmüş. Cinayetten tutuklu olanlar, direğin oturduğu çukuru üç metre derinlikte kazmak zorunda kalmışlar. Bu bölgedeki düzlük arazi, uzaklarda kalan dağlar göz alabildiğine görülebilirdi oradan. Pis avlu odun ve saman dolu. Cinayet tutukluları çuvalları dolduruyorlar.

Mezarlığa giden sonsuz, sıcak cadde, yer yer gamalı haçlarla damgalanmış. Tahta çitlerin üzerinde ve evlerin sırtlarında ise orak-çekiçler görülüyor. O günlerden sonra tahta çitlerin üzerinde, orman yollarında ve karayollarında çok daha sık rastlanıyormuş bunlara. Sıcak mezarlıkta gelişigüzel yürüyor ve mezarı ziyaret eder gibi görünen kadınlar erkekler arıyorum. Viyana'nınki gibi Leoben mezarlığı da gözleniyor. Wallisch'in mezarı toprak seviyesinden daha alçak ve otlu; üstünde birkaç ezilmiş düğünçiçeği var. "Üstünde çizmelerle tepindiler," diyor, ansızın benim gibi kendini mezarın başında bulan bir ziyaretçi. Kırışmış alınla, başını eğmiş, bir kitabeye bakar gibi ezik düğünçiçeklerine bakıyor gözünü ayırmadan.

"Çiçek koyan herkese on dört gün hapis cezası veriyorlar."

Kendi kendime, Wallisch'in yolunun burada bittiğini düşünüyorum. Ama mezar ziyaretçisi, "Burada yatan yalnızca bedeni olmalı," diyor, "Wallisch Macar Sovyetlerine katıldığı için Dollfuss onun başını Horty'ye gönderdi diyorlar."

Öğleden sonra, ana caddeden uzak küçük bir gazino bahçesinde beş altı kişi oturuyoruz. Beyaz ve pembe kestane çi-

çekleri tıp tıp masalara vuruyor ve bardakların içine giriyorlar. Bugün Leoben'de, Matteotti Sarayı'nın adını Gio Sarayı olarak değiştirmek üzere Dollfuss'un 1 Mayıs'ta Viyana'ya davet ettiği İtalyan subayları bekleniyor. (Gio, Bolonya Belediye Meclisi'nde marksistler tarafından öldürüldü.) Karayolları, Semmering'e kadar on kez tekerleklerini değiştirecek olan konuklar için çivilerle dolu.

Gazino bahçesinde, yaşayanlar ölüyü tartışıyor. "Şu anda bizim anladığımız özgürlük, Wallisch'in ağzında boğdukları özgürlükten çok farklı. Demokrasi öldü, evet öldü, boğuldu, ayakkabıların altında ezildi, bir daha da toparlanamaz."

"Bir ölü hakkında böyle konuşmak—"

"Adam uzlaşmacıydı ama. Kanını akıtmış da olsa hep öyle oldu, anlaşmalar onun kanıyla imzalandı."

"Bir ölü hakkında böyle konuşmak," dedi biri, "tam size göre bir şey, tam size göre. O kimdi, Wallisch kimdi gerçekten biliyor musunuz siz? Ta çocukluğundan beri kavga verdi o, önce duvarcı çırağı olarak memleketinde, sonra da gencecik bir delikanlıyken Yapı İşçileri Birliği'nde. Savaştan önce büyük yapı işçileri grevinde Trieste'de kavga verdi, Szegedrin'de parti sekreteriydi ve Macar Sovyetleri'nde kavga verdi. Daha sonra da Marburg'da örgütlenme yaptı, ah, siz hiçbir şey bilmiyorsunuz, hiçbir şey. Beş parasız, yürüyerek kaçtılar onlar Graz'a, karısı ve kendisi." İtalyan motorlarının homurtusuyla konuşmamız kesiliyor. Seyrek kentli saflarının üzerinde birkaç gevşek el sallanıyor.

"Böyle yaşamış ve böyle ölmüş, böyle bir ölü..."

"Yeter, hiç de o kadar ölü değil o, hiç de öyle ölmüş de gömülmüş değil Wallisch, kendisiyle artık tartışılamayacak, nerede kavga verip nerede kaytardığı, nerede yanlış, nerede doğru olduğu artık soruşturulamayacak kadar tam ölmüş de-

ğil o. Adamın inim inim inletilen işçi sınıfının etinden kanından olduğunu sen söylemeden de biliyorum ben; sıkılanın **bizim** boynumuz olduğunu, kırmızı lekelerin **bizim** boynumuzda olduğunu çok iyi biliyorum. Bunun için de, bu böyle olduğu için ve biz bunun böyle olduğunu bildiğimiz için, işte bunun için, adam ölü ve kutsal değil, tersine, yanlışları olan biri ve yaşıyor."

"Hayır, çok daha uzaktan. Avrupa'dan." Adam, sanki "Ay'dan," demişim gibi, gülümseyerek baktı yüzüme. Köyün çıkışındaki pulqueria'nın sahibiydi. Masanın yanından çekildi ve binanın duvarına yaslanıp, hiç kımıldamadan beni incelemeye koyuldu, fantastik kökenimden izler arıyordu sanki.

Avrupa'dan Meksika'ya düşmüş olmam ansızın bana da ona olduğu kadar fantastik göründü. — Köy, kazık çitlerle çevrili bir kale gibi, orgkaktüsleriyle çepeçevre kuşatılmıştı. Bir aralıktan, bir ay dağı gibi çıplak ve yabanıl, gri-kahverengi dağ yamaçlarına bakabiliyordum; salt görünüşleriyle bile, hayatla bir ilişkileri olmadığı konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmıyorlardı. Tam anlamıyla ıssız bir uçurumun kenarında iki biber ağacı parlamaktaydı. Bu ağaçlar da parlamaktan çok yanıyor gibiydiler. Meyhaneci, şapkasının dev gölgesinin altında yere çömelmişti. Beni incelemekten vazgeçmişti, onu ne köy, ne dağlar çekiyordu; o hiç hareketsiz, kendisine muazzam, çözülemez bilmeceyi yönelten tek şeye bakmaktaydı: mutlak hiçliğe.

Dar gölgenin içinde duvara yaslandım. Bu ülkeye sığınmayı kurtuluş diye nitelemek fazlasıyla kuşku götürürdü. Savaşın nice tehlikesi bana hiç dokunamamışken burada beni bulan, aylar süren hastalığı yeni arkamda bırakmıştım. Sıcaktan ve yorgunluktan gözlerimin yanmasına karşın, yolun

köyden yabanıllığa giden bölümünü izleyebildim. Yol öylesine beyazdı ki, gözlerimi kapatsam da gözkapaklarımın içine çizilmiş gibi görünmeye devam ediyordu. Uçurumun kenarındaki beyaz duvarın köşesini de görüyordum, ki bu duvar, buraya indiğim daha yukarda kalan büyük köydeki sığınağımın çatısından daha önce gözüme çarpmıştı zaten. Hemen duvarı ve rancho'yu sormuştum, ya da geceleyin gökyüzünden düşen tek ışığıyla bu yer neyse orayı; ama kimse bilgi verememişti bana. Yola koyulmuştum. Beni daha burada soluklanmaya zorlayan güçsüzlük ve yorgunluğa karşın, binanın neyin nesi olduğunu kendim bulup çıkarmalıydım. Fazla merak, eski gezme tutkumun kalıntısıydı yalnızca, alışkanlık olmuş zorlanmadan gelen bir dürtü. Merakımı giderir gidermez, önerilen barınağıma geri dönecektim hemen. Üstünde dinlendiğim sıra, yolculuğumun şimdiye kadarki en son noktasıydı, hatta yeryüzünde şu ana dek ulaştığım en batıdaki nokta. Önceleri bana huzur vermemiş olan, özgün, taşkınca girişimlerde bulunma hevesim çoktan doyurulmuştu, bıkkınlığa varacak derecede. Beni gayrete getirebilecek tek bir girişim olurdu ancak: yurda dönüş.

Rancho da dağın kendisi gibi, titreşen bir buğunun içindeydi; güneşte kalan toz zerreciklerinden mi oluyordu bu buğu, yoksa benim her şeyi sislendiren, yakınların kaçıp gitmesine, uzaklarınsa bir serap gibi berraklaşmasına yol açan kendi yorgunluğumdan mı, bilemiyordum. Artık yorgunluğumdan nefret ettiğim için ayağa kalktım da gözlerimin önündeki buğu biraz dağıldı böylelikle.

Kaktüs çitindeki bir aralıktan geçip, yolun üzerinde gerilmiş bacaklarıyla bir ceset gibi hiç kıpırtısız yatmakta olan tozla örtülü köpeğin çevresinden dolanarak ilerledim. Yağmur mevsiminin hemen öncesiydi. Birbirine sarılmış çıplak

ağaçların açıktaki kökleri taşlaşmak üzere yamaca yapışıyorlardı. Beyaz duvar yakınlaşmaktaydı. Artık biraz açılmış olan toz ya da yorgunluk bulutu, başka bulutlar gibi koyu renkte değil de parıldayarak ve ışıldayarak dağın yarıklarına sıkışmaktaydı. Sıcak, hafif bir esinti, bulutları sis kümeleri gibi öteki yamaçlara sürüklemese, ateşim olduğuna inanacaktım.

Uzun beyaz duvarın arkası yeşil bir ışıltı saçıyordu. Herhalde bir kuyu ya da yatağı değiştirilmiş, köyden çok rancho'yu sulayan bir dere vardı orada. Bununla birlikte, yol tarafı penceresiz olan alçak eviyle metruk gibi görünüyordu burası. Dün akşamki tek ışık, bu bir kuruntu değilse eğer, bekçiye aitti herhalde. Artık gereksiz olmuş yıkık çit, giriş kapısından ayrılmıştı. Fakat kapı kemerinin üzerinde, sayısız yağmur mevsiminde yıkanmış bir armanın kalıntıları hâlâ duruyordu. Armanın kalıntıları da, içinde durduğu taştan yarım midye kabukları da tanıdık geldi bana. Boş kapının içine girdim. Şimdi şaşkınlık içinde, iç taraftan, hafif, ritmik bir gıcırtı duymaktaydım. Bahçedeki yeşilliğin kokusunu alabiliyordum artık, baktıkça daha da yeşeriyor ve gürleşiyordu. Çok geçmeden gıcırtı daha netleşti ve gitgide sıklaşıp büyüyen fundalığın içinde, bir salıncak ya da tahterevalli tahtasının düzenli iniş çıkışlarını gördüm. Artık merakım uyandığından, kapıdan geçip salıncağa doğru koştum. Aynı anda da birisi bağırdı: "Netty!"

Okul çağlarından bu yana bir daha kimse bu adla çağırmamıştı beni. Dostların ve düşmanların bana seslenmeyi alışkanlık edindikleri iyi ve kötü bütün adlara kulak vermeyi öğrenmiştim, birçok yıl sokaklarda, toplantılarda, şenliklerde, gece odalarında, polis sorgularında, kitap başlıklarında, gazete haberlerinde, tutanaklarda ve pasaportlarda bana ya-

kıştırılmış olan adlara. Hatta, hasta ve bilinçsiz yatarken, zaman zaman o eski, ilk adı duymayı ummuştum; ama, kendi kendimi kandırarak beni yeniden sağlığıma kavuşturacağına, beni eski yoldaşlarla yaşadığım ve bir daha geri gelmemek üzere geçip gitmiş eski yaşama hazır, genç, neşeli yapacağına inandığım ad, yitik kaldı. Eski adımın söylenmesiyle, telaştan, bu davranışım yüzünden sınıfta beni hep alaya aldıkları halde, iki elimle birden saç örgülerime yapıştım. İki kalın örgüyü tutabiliyor olmama şaşırdım: Hastanede onları kesmemişlerdi öyleyse.

Üzerine tahterevallinin çakılmış olduğu ağaç kesiği de yoğun bir bulutun içinde gibiydi önce; ama bulut hemen parçalanıp gerçek kuşburnu kümeleri halinde berraklaştı. Çok geçmeden, yüksek ve sık otların arasından topraktan fışkırıp yere yayılan buğunun içinde de tek tek düğüncikleri parlamaya başladı, buğu çekiliyordu, aslandişleri ve ıtırçiçekleri birer birer ortaya çıkıncaya değin çekildi. Bu arada, daha bakarken bile titreyen, esmerimsi pembe küçükçayırgüzeli kümeleri de vardı.

Tahterevallinin her iki ucuna da bir kız binmişti, en iyi iki okul arkadaşım. Leni, kaba saba, düğmeli botlar içindeki ayaklarından güç alarak hızla kaldırıyordu kendini. Ona hep, büyük bir erkek kardeşin ayakkabılarının kaldığı aklıma geldi. Erkek kardeş daha 1914'de Birinci Dünya Savaşı'nda ölmüştü kuşkusuz. Aynı zamanda da şaşırdım, nasıl oluyor da Leni'nin yüzünde yaşamını mahveden o korkunç olayların hiçbir izi görülmüyordu? Taze bir elma kadar parlak ve düzgündü yüzü ve en ufak bir kalıntı, kocası hakkında ifade vermemekte direttiğinde Gestapo'nun sorgulamada attığı dayaklardan kalma en ufak bir yara izi yoktu bu yüzde. Sallanırken, Mozart tipi kalın saç örgüsü ensesinden

dimdik ayrı duruyordu. Gür çatık kaşlı yuvarlak yüzünde, çocukluğundan beri bütün zorlu işlerde büründüğü o kararlı, bir parça tuttuğunu-koparır ifade vardı. Başka zamanlar ayna parlaklığında olan yuvarlak elma yüzünde alnındaki kırışığı, çeşitli işlerden, zor top oyunları, yüzme yarışları ve kompozisyon ödevlerinden, sonraları da heyecanlı toplantılar ve bildiri dağıtımlarından tanırdım. En son, Hitler döneminde, kesin kaçıştan az önce arkadaşıma doğduğum kentte son olarak rastladığımda görmüştüm kaşlarının arasındaki bu kırışığı. Daha önceden de olmuştu bu kırışık alnında; kocası sözleşilmiş saatte sözleşilmiş yere gelmediği ve bundan da, Nazilerce kapatılan matbaada tutuklanmış olduğu anlaşıldığı zaman. Hemen arkasından kendisini tutukladıklarında da hiç kuşku yok kaşlarını çatıp yüzünü buruşturmuştur. Eskiden alnında yalnızca özel durumlarda ortaya çıkan kırışık, onu bu savaşın ikinci kışında kadınlar toplama kampında ağır ağır, ama kesin olarak açlıktan ölmeye terkettiklerinde, kalıcı bir özelliğe dönüştü. Şaşıyordum, Mozart örgüsünün çevresindeki enli kurdeleyle gölgelenen başını nasıl olmuş da zaman zaman unutabilmiştim, ölümde bile elma yüzünü kıvrımlı alnıyla korumuş olduğundan kesinlikle eminken hem de.

Tahterevallinin öteki tarafına, ince uzun bacaklarını önünde,tahtanın üzerinde birbirine kavuşturmuş olarak Marianne çömelmişti, sınıfın en güzel kızı. Kül sarısı örgülerini halka halka dolayıp kulaklarının arkasına sokmuştu. Marburg katedralindeki, ortaçağdan kalma taştan genç kız figürlerindeki yüzler kadar soylu ve oranlı yontulmuş yüzünde, neşe ve güzellikten başka hiçbir şey görülemiyordu. Kalpsizlik, suçluluk ya da vicdan soğukluğu belirtileri bir çiçekte ne kadar görülürse onda da o kadar görülüyordu ancak. Ben

bile, hakkında bildiğim her şeyi hemen unutup, onu gördüğüme sevindim. Kendini zorlamaksızın tahterevallinin hareketine her güç verişinde, gergin zayıf bedeninden bir sarsıntı geçiyordu. Dişlerinin arasında bir karanfil, rengi atmış yeşil keten önlüğün içindeki küçük güçlü göğsüyle de çabasızca havalanıp uçabilecekti sanki.

Salıncağın bulunduğu bahçeyi kahve içilen taraçadan ayıran alçak duvarın hemen arkasından, bizi arayan yaşı geçkin öğretmen Fräulein Mees'in sesini aldım: "Leni! Marianne! Netty!" Artık şaşkınlıkla örgülerime yapışmıyordum. Ötekilerle birlikteyken öğretmen bana başka hiçbir adla seslenemezdi ki. Marianne bacaklarını tahterevalliden çekti ve tahta Leni'nin tarafında aşağı iner inmez de, Leni rahat inebilsin diye ayaklarını sıkıca yere bastı. Sonra bir kolunu Leni'nin boynuna koydu ve saçlarına takılmış çöpleri usulca çekerek çıkardı. İkisi hakkında bana anlatılmış ve yazılmış olan bütün o şeyler şimdi olanaksız geliyordu bana. Eğer Marianne tahterevalliyi Leni için böylesine özenle tutuyor, saçındaki çöpleri bu denli dostlukla ve bu denli incelikle çıkarıyor ve dahası kolunu Leni'nin boynuna doluyorsa, o zaman daha sonraları da soğuk sözlerle ve tersçe, Leni'ye bir dostluk görevi yapmayı mümkün değil reddedemezdi. Bir zaman bir yerde rastlantı sonucu kendi sınıfına gitmiş bir kızın onu ilgilendirmediği yanıtını mümkün değil çıkaramazdı dudaklarının arasından. Leni ve ailesine harcanacak her feniğin sokağa atılmış olacağı, devleti aldatmak olacağı yanıtını. Karı kocayı birbiri arkasından tutuklayan Gestapo görevlileri, komşuların önünde, Leni'nin korumasız kalan çocuğunun derhal bir Nasyonal Sosyalist Yetiştirme Yurdu'na gönderileceğini açıkladılar. Bunun üzerine komşu kadınlar, çocuk bahçesindeki çocuğu alıp, Berlin'e, babasının akrabalarının

yanına gidebilsin diye sakladılar. Yol parasını istemek için de, eskiden arasıra Leni'yle kol kola görmüş oldukları Marianne'ye gittiler. Ne var ki Marianne reddetti ve kendi kocasının yüksek bir Nazi görevlisi olduğunu, Leni'yle kocasınınsa Hitler'e karşı çıktıkları için haklı olarak yakalandıklarını ekledi. Kadınlar korktular, kendileri de Gestapo'ya ihbar edilebilirlerdi.

Bir an, sonuçta Leni'nin küçük kızı ıslah edilmeye götürülürken acaba onun da alnında annesininkine benzer biçimde bir kırışık oldu mu diye geçiverdi aklımdan.

Şimdi ikisi, Marianne ve Leni, ki biri ötekinin yüzünden çocuğunu yitirmişken, kollarını birbirlerinin boyunlarına dolamış, şakak şakağa vermiş, tahterevallinin bulunduğu küçük bahçeden çıkmaktaydılar. Ben biraz hüzünlenmiştim doğrusu; okul çağlarında kolaylıkla olduğu gibi, ötekilerin ortak oyunlarından ve içten dostluklarından biraz kopukmuşum gibi geldi bana. O sırada ikisi bir kez daha durup, beni ortalarına aldılar.

Ördeğin arkasından giden üç civciv gibi, Fräulein Mees'in ardısıra kahve taraçasına çıktık. Fräulein Mees biraz topal topal yürüyor, bu da kocaman poposuyla onu bir ördeğe daha çok benzetiyordu. Göğsünde, bluzunun yaka açığında, büyük, siyah bir haç asılıydı. Gülümsememek için ben de Leni ve Marianne gibi dudaklarımı ısıracaktım, ancak komik görünüşünün eğlenceliliği, bununla bağdaştırılması zor bir saygıyla sönüverdi. Yakasındaki koskoca siyah haçı daha sonraları da hiçbir zaman çıkarmamıştı o. "Bekenntnis"* Ki-

---

* Bekenntniskirche (Bekennende Kirche): 1934'ten itibaren Nasyonal Sosyalizme ve "Alman Hıristiyanlar"a karşı gelişen bir Protestan Kilisesi hareketi. [Ç.N.]

lisesinde Tanrı'ya ibadetin yasaklanmasından sonra, bir gamalı haçla dolaşmak yerine, tam bir içtenlikle ve korkusuzca bu aynı haçla dolaşmıştı ortalarda.

Ren kıyısındaki kahve taraçası gül fidanlarıyla ağaçlandırılmıştı. Kızlarla karşılaştırılınca, kır çiçeklerinin yanındaki bahçe çiçekleri kadar düzenli, onlar kadar bakımlı, kazık gibi kalıyordu bu ağaçlar. Suyun ve bahçenin kokusuna iştah açıcı kahve kokusu karışmaktaydı. Yere uzunlamasına oturmuş alçak gazino binasının önündeki, üstlerine kırmızı beyaz kareli örtüler serilmiş masalardan, bir arı oğulunun uğuldaması gibi, genç seslerin vızıltısı yükselmekteydi. Çevrenin sınırsız, güneşli enginliğini soluyabilmek için kıyının ta dibi çekti beni önce. Öteki ikisini, Leni'yle Marianne'yi de bahçe çitine doğru sürükledim, tesisin önünden gri mavi bir renkte ışıldayarak akan nehre baktık buradan. Karşı kıyıdaki köyler ve tepeler, tarlaları ve ormanlarıyla birlikte, halka halka bir ışık ağı içindeydi. Çevreme daha çok ve daha uzun süre baktıkça, gitgide daha rahat soluk alır oldum, yüreğim de neşeyle gitgide daha hızlandığını hissetti. Her solukta çöküp birikmiş ağır karamsarlık baskısı, neredeyse hiç hissedilmeden uçup gidiyordu çünkü. Yumuşak, dalgalı arazinin salt görünüşüyle, insanın kanında bile hüzün yerine yaşama sevinci ve neşe çimleniyordu, tıpkı belli bir iklim ve toprakta belli bir tohumun çimlenmesi gibi.

Suya vurmuş tepelerin arasından, sekiz yedekçi gemisinden oluşan bir zincirle bir Hollanda römorkörü geçmekteydi. Kereste taşıyorlardı. Küçük köpekçiği çevresinde zıplayıp oynayan bir gemici eşi, güverteyi süpürmekteydi bu sırada. Biz kızlar, kereste gemileri konvoyunun arkasındaki beyaz iz Ren'in içinde kaybolup, suda karşı kıyının bizim

bu taraftaki bahçemizin yansısıyla birleşen yansısından başka bir şey görünmez oluncaya kadar bekledik. Dönüp, hantal Fräulein Mees'imizin oturduğu masaya yürüdük; bir zamanlar benim için anlamlı ve itiraz götürmez olmuş ve bir simge gibi törenselleşmiş o derece hantal göğüs haçıyla artık bana hiç de gülünç gelmiyordu Fräulein Mees.

Okuldaki kızlar içinde huysuz ve şapşallar da vardı belki: Rengârenk yazlık giysileri, hoplayan örgüleri ve keyifli simit saçlarıyla hepsi taptaze ve pırıl pırıl görünüyorlardı. Çoğu yerler dolmuş olduğundan, Marianne'yle Leni aynı sandalyeyi ve aynı fincanı paylaşıyorlardı. Küçücük kalkık burunlu, ufacık bir Nora, incecik sesiyle, başına dolanmış iki saç örgüsüyle, kareli elbiseciğinin içinde, buranın sahibesi kendisiymiş gibi kurumlanarak kahve ikram etmekte ve şeker dağıtmaktaydı. Başka zaman eski okul arkadaşlarını unutmak alışkanlığında olan Marianne, Nora Nasyonal Sosyalist Kadınlar Birliği'nin yöneticisi olup onu orada "soydaş" ve okul arkadaşı olarak selamladığında, bu geziyi çok iyi anımsıyordu.

Ren'den ya da hâlâ benim aşırı yorgun gözlerimden gelen buğunun mavi bulutu, kızların oturduğu bütün masaların üzerini sislendirdi; öyle ki, artık Nora, Leni ve Marianne'nin ve adları neyse ötekilerin yüzlerini tek tek ayırdedemez oldum, tıpkı karmakarışık yabani çiçekler arasında hiçbir şemsiyenin ayrı olarak belirebileceği gibi. Bir süre, tam o sırada gazinodan çıkan genç öğretmen Fräulein Sichel'in nereye oturmayı seçeceği tartışmalarını dinledim. Gözlerimin önündeki buğu bulutu dağıldı da, böylelikle, öğrencileri gibi pırıl pırıl ve tertemiz giyinmiş gelen Fräulein Sichel'i iyice seçebildim.

Tam benim yanıma oturdu, becerikli Nora en sevgili öğ-

retmenine kahve sundu. Dahası, düşünceliliği ve inceliğiyle, Fräulein Sichel'in önünü birkaç yasemin dalıyla çabucak süsleyivermişti.

Eğer belleği de sesi kadar zayıf olmasaydı, daha sonraları kentimizin Nasyonal Sosyalist Kadınlar'ının yöneticisi olduğunda buna kesinlikle pişman olurdu Nora. Şimdi, Fräulein Sichel'in bu yasemin dallarından birini ceketinin düğme iliklerinden birine sokuşuna, gururla, hatta neredeyse tutkunlukla bakmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı'nda Kadın Servisi'nin geçen askerlere su ve yemek veren bir kolunda Fräulein Sichel'le aynı dönemde görev yapmasına sevinecekti daha. Ama daha sonraları, artık ihtiyarlıktan titrekleşmiş aynı öğretmeni, Yahudilere açık bir sıraya oturmak istedi diye Ren kıyısındaki bir banktan kaba sözlerle kovacaktı. Onun yanıbaşında otururken ansızın ben bile, en ufak ayrıntılara bile her zaman için dikkat etmek en büyük yükümlülüğümmüş de belleğimde bir ihmal olmuş gibi, Fräulein Sichel'in saçlarının hiç de benim anımsadığım gibi öteden beri kar beyazı olmadığını, tersine, o okul gezisi sırasında şakaklarındaki birkaç tutam ak dışında hoş bir kestane rengi olduğunu farkederek irkildim. Henüz sayılabilecek kadar azdı akları; yine de, yaşlılığın bir belirtisine ilk kez bugün burada rastlamışım gibi, şaşırttılar beni. Masamızdaki bütün öteki kızlar, sonraları Fräulein Sichel'i yüzüne tükürüp "Domuz Yahudi karısı" diye aşağılayacaklarını akıllarından bile geçirmeden, genç öğretmenin yakınlığından Nora'yla birlikte sevinç duyuyorlardı.

Hepimizin en büyüğü Lore — etek bluz giymişti ve ondüleli kızılımsı saçları çoktandır gerçek aşklar yaşıyordu — kendi eliyle pişirdiği kuru pastaları dağıtmak için masa masa dolaşmıştı bu arada. Evle ilgili, kimi zaman aşk, kimi zaman

yemek pişirme sanatı biçiminde ortaya çıkan, her türlü değerli yetenek vardı bu kızda. Lore her zaman son derece neşeli ve hareketli, her zaman komik şakalara ve muzipliklere meraklıydı. Olağandan erken başlayan ve öğretmenlerce sert bir biçimde kınanan, ahlak yanı gevşek yaşam biçimi, bir evliliğe, hatta gerçek bir aşk ilişkisine bile varmadı; öyle ki, çoğunluk çoktan saygıdeğer anneler olduklarında bile o hâlâ bugünkü gibi görünüyordu, kısa etekli, şeker yalamayı seven kocaman kırmızı ağızlı bir okullu kız olarak. Öyle kötü bir son nasıl yakıştırılabilirdi bu kıza? Bir kutu uyku hapıyla gönüllü ölüm. Öfkeli bir Nazi sevgili, sadakatsizliği ırkı lekelemek anlamına geliyor diye toplama kampıyla tehdit etmişti onu. Onu yasaların hoş karşılamadığı bu sevgiliyle yakalayabilmek için de uzun süre boş yere pusu kurmuştu. Ne var ki, kıskançlığına ve cezalandırma tutkusuna karşın, kanıt ancak bu savaştan az önce, bir hava saldırısı denemesinde, hava görevlisi bütün sakinleri odalarından ve yataklarından çıkarıp bodruma indirdiğinde geçti eline, Lore'yi de yasaklı sevgiliyle birlikte getirdiğinde.

Şimdi ise gizlice, yine de gözümüzden kaçmadı ama, sona kalmış bir tarçınlı yıldızı, aynı derecede göze çarpacak kadar hoş ve hünerli, sayısız doğal buklecikle süslenmiş Ida'ya veriyordu. Eğlencelerinden ötürü Lore'ye çoğu zaman pek hoş bakılmadığından, sınıftaki tek arkadaşı oydu. Ida'yla Lore'nin neşeli buluşmaları hakkında çok fiskos ederdik, birlikte yüzmek için güçlü kuvvetli eşlikçilere rastladıkları yüzme yerlerine gitmeleri hakkında da elbette. Gizlice tarçınlı yıldızı kemirmekte olan Ida niçin hiçbir zaman annelerle kızların gizli ceza mahkemesinde yargılanmadı bilmiyorum ama; belki de, o bir öğretmen babanın kızı, Lore ise bir berberin kızı olduğu içindir. Ida hoppaca yaşamaya za-

manında son verdi, ama nişanlısı Verdün'de öldüğünden evlilik ona da rast gelmedi. Bu yürek acısı, hiç değilse yaralılara yardımcı olabilirim diye hastabakıcılığa sürükledi onu. 1918 Barış Anlaşmasıyla, mesleğinden vazgeçmek istemediği için hastabakıcı hemşirelere katıldı. Nasyonal Sosyalist Hemşireler'de militan olduğunda, artık güzelliği biraz solmuş, bukleleri de üzerlerine kül serpilmiş gibi biraz grileşmişlerdi, ve şimdiki savaşta bir nişanlısı olmasa da, intikam tutkusu, kini hâlâ ayaktaydı. Genç hastabakıcılara, savaş tutsaklarının bakımını yaparken konuşmaktan kaçınmayı ve merhametten kaynaklanan yanlış yardımlardan uzak durmayı hatırlatan devlet yönergelerini işliyordu. Ne var ki, yeni gelen gazlı bezleri yalnızca ülkenin insanları için kullanma buyrukları hiçbir işe yaramadı. Çünkü yeni etkinliğini sürdürdüğü yere, cephenin epey gerisindeki hastaneye bir bomba düştü ve bu, dostu da düşmanı da paramparça etti; doğal olarak onun, şu anda Lore'nin sınıfta yalnız kendisinde bulunan manikürlü beş parmakla okşamakta olduğu bukleli kafasını da.

Tam aynı anda Fräulein Mees kaşığıyla kahve fincanına vurarak, kahve paralarımızı soğan desenli tabağa atmamızı buyurdu, o sırada en gözde öğrencisini de bununla masaların arasında dolaşmaya göndermişti. Daha sonraları, Nazilerce mahkûm edilen "Bekenntnis" Kilisesi için de aynı derecede ustalıkla ve pervasızca para toplamıştı, böyle hizmetlere alışık olduğundan en son tahsildar olmuştu orada. Tehlikesiz bir iş değildi yaptığı; yine de o aynı dirilikle ve hiç kuşku yok azımsanamayacak bir miktarda para toplamıştı. Gözde öğrenci Gerda bugün para tabağını keyifle şakırdatıyordu ve daha sonra da gazinonun sahibesine götürdü. Kısrak benzeri bir kafatası, sarkık sert saçlar, güçlü dişler ve aynı biçimde at benzeri sadık ve yumuşak bombeli güzel

kahverengi gözlerle, güzel değil ama kıvrak ve alımlı bir kızdı Gerda. Gazinonun sahibesinden hemen ayrılıp koşa koşa gelerek — sürekli dörtnal halinde olduğundan bu sırada da küçük bir ata benziyordu yine — sınıftan ayrı olarak daha sonraki vapura binmek için izin rica etti. İçerde gazino sahibesinin çocuğunun ağır hasta olduğunu öğrenmişti. Bakacak başka hiç kimse olmadığından Gerda hasta kızla ilgilenmek istiyordu. Fräulein Mees Fräulein Sichel'in bütün karşı koymalarını yatıştırdı ve Gerda bayrama gider gibi, dörtnala hasta bakmaya gitti. Hasta bakmak ve insan sevmek için doğmuştu o, dünyada mevcudu hemen hemen hiç kalmamış bir anlayışta bir öğretmenlik mesleği için; her yerde yararlı olacağı çocuk aramak için seçilmişti sanki ve her zaman her yerde de yardıma muhtaç birilerini buldu. Sonunda yaşamı hiçbir yerde takdir görmeden ve anlamsızca bitmiş olsa da, yine de hiçbir şey, yardımlarının en iddiasızı bile boşuna olmadı yaşamında. Kendi yaşamı ise, rastlantı sonucu bir yardımda bulunduğu çoklarının belleğinde onun yaşamına ilişkin olarak kalmış izlerden bile daha kolay silindi. Ama, kocası 1 Mayıs günü, onun bütün yasaklamalarına ve tehditlerine karşın, kendisine iş verecekler diye yeni devletin emrettiği gibi gamalı haçlı bayrağı astığında, ona yardım etmek için kim hazır bulunuyordu? Çarşıdan eve gelirken resmigeçit yeri gibi bayraklarla donatılmış evi görünce utanç ve umutsuzlukla yukarı koşup gaz musluğunu açtığında, onu tam zamanında yatıştıracak hiç kimse yoktu ortada. Kimse onun yanında durmadı. O ne kadar çok kişinin başında beklemiş olsa da, kendisi o saatte umutsuz, tek başına kaldı.

Ren'den bir vapur düdük öttürdü. Başlarımızı çevirdik. Beyaz gövdesinde altın harflerle "Remagen" yazısı vardı. Uzaktan geçmesine karşın, hasta gözlerimle bile adı kolayca

sökebildim. Bacanın üstündeki kıvrım kıvrım dumanları ve kamara pencerelerini gördüm. Vapurun hiç durmadan düzlenen ve hiç durmadan yeniden oluşan izini izliyordum. Gözlerim her zamanki bildik dünyaya alışmıştı bu arada, her şeyi Hollanda römorkörünün geçişindekinden daha iyi görüyordum. Geniş, durgun nehirdeki bu "Remagen" vapurcuğunu, köyleri, tepelerin zincirini ve bulut dizisini yalayıp geçerek, dünya yüzündeki hiçbir şeyle gölgelenemez, hiçbir şeyle yok edilemez, hiçbir şeyle bulandırılamaz bir berraklık kapladı. Vapurun güvertesindeki ve lombozlardaki bildik yüzleri bile seçmiştim ve kızlar da gürültüyle haykırıyorlardı şimdi: "Schenk Öğretmen! Reiss Öğretmen! Otto Helmholz! Eugen Lütgens! Fritz Müller!"

Bütün kızlar hep birlikte bağırdılar: "Deneme Lisesi bu! Sekizinci sınıf bunlar!" Bizim gibi gezi yapmakta olan bu sınıf en yakın vapur iskelesinde duracak mıydı acaba? Fräulein Sichel'le Fräulein Mees,ne olursa olsun iki sınıfın bir araya gelmesine engel olmak istediklerinden, aralarında kısa bir görüşmeden sonra biz kızlara dörderli sıralar halinde dizilmemizi emrettiler. Tahterevalli sırasında örgüleri çözülmüş olan Marianne, kulaklarının üstündeki salyangoz gibi topuzları yeniden firketelemeye koyuldu, çünkü tahterevalliden bu yana aynı sandalyeyi paylaşmakta olduğu arkadaşı Leni, daha keskin olan gözleriyle, Otto Fresenius'un da vapurda olduğunu saptamıştı, Marianne'nin en gözde hayranı ve kavalyesinin. Ayrıca Leni şunları fısıldadı ona: "Burada iniyorlar; eliyle işaret ediyor."

Fresenius, çoktandır inatla gemiden el sallamakta olan bu on yedi yaşındaki, koyu kumral, uzun boylu ve biraz sarsak genç, sevgilisiyle birleşebilmek uğruna yüze yüze de gelirdi yanımıza. Marianne kolunu sıkıca Leni'nin boynuna astı,

sonraları kendisinden yardım istendiğinde hiç hatırlamak istemediği arkadaşı, gerçek bir kızkardeş, aşkın sevinci ve kederinde iyi bir yol gösterici gibi, titiz mektuplar ve gizli buluşmalarda aracılık yapmıştı ona. Her zaman güzel ve sağlıklı bir kız olan Marianne, sevgilisinin salt yakınlığıyla bile incelik ve güzellikte öylesine bir harika oluyordu ki, bütün okullu kızların arasında bir efsane çocuğu gibi ayrılıveriyordu. Otto Fresenius eğilimini sırlarını paylaştığı annesine de açmıştı. Mutlu seçime anne kendisi de sevindiğinden, sonraları, yakışık alır bir süre beklenirse, evlilik yolunda hiçbir pürüz olmayacağını düşünüyordu. Nişan töreni yapıldı da sonra, ama düğün hiçbir zaman olmadı, çünkü nişanlı daha 1914'te Argonlar'da bir öğrenci taburunda ölüverdi.

Şimdi "Remagen" vapuru iskeleye doğru dönüş yapmaktaydı. Kızların dönüşü için karşı yönden gelecek gemiyi beklemek zorunda olan iki öğretmenimiz, hemen bizi saymaya başladılar. Leni'yle Marianne heyecanla vapur tarafına bakıyorlardı. Leni başını öylesine merakla çeviriyordu ki, kendi geleceğinin de, kendi yazgısının akışının da sevişen çiftin birleşmelerine ya da ayrılmalarına bağlı olduğu içine doğuyordu sanki. İşler Kayzer Wilhelm'in seferberliği ve daha sonra da Fransız keskin nişancı yerine Leni'ye kalsaydı, hiç kuşku yok bu ikisi bir çift oluştururlardı. İki genç insanın yürekçe ve görünüşçe birbirlerine ne kadar iyi uyum sağladıklarını çok iyi hissediyordu Leni. O zaman Marianne de Leni'nin çocuğuyla ilgilenmekten asla kaçınmazdı. Belki de Otto Fresenius Leni'nin kaçmasına yardım etmenin çaresini daha önceden bulmuş olurdu. Karısı Marianne'nin güzel yüzüne, yavaş yavaş, onun okul arkadaşını inkâr etmesine engel olacak bir hakseverlik, ortaklaşa değer verilen bir insan onuru çizgisi işlerdi herhalde. Birinci Dünya Savaşı'nda

bir kurşunla karnı dağılacak olan Otto Fresenius, şimdi aşkından heyecana gelmiş, gazino bahçesindeki yanaşma iskelesine herkesten önce atlıyordu. Bir elini Leni'nin omzundan hiç çekmeyen Marianne, boşta kalan elini ona verip bıraktı. Yalnız Leni ve benim için değil, biz bütün çocuklar için bu ikisinin bir sevişen çift olduğu açıktı. Düşleyerek değil, şiirlerden ya da masallardan veya klasik dramlardan okuyarak değil, tersine, gerçek ve sahici, doğanın kendisinin tasarlayıp birleştirdiği gibi, uygun bir sevişen çift kavramını ilk onlar verdiler bize.

Bir parmağı hâlâ onunkine asılıyken, Marianne'nin yüzü, uzun boylu, zayıf, koyu kumral gence sonsuza dek sadakat anlamına dönüşmüş tam bir teslim oluş ifadesi göstermekteydi, ki "öldü" damgasıyla sahra postasının mektubu gelince bir dul gibi siyahlar içinde yas da tutacaktı onun için. İster aşk, ister tahterevallide sallanmak olsun büyük küçük bütün sevinçleriyle yaşama taptığını daha önceden de gördüğüm Marianne'nin yaşamdan neredeyse umut kestiği o zor günlerde, şu anda kolunu boynuna dolamış tuttuğu arkadaşı Leni, kentimizin demiryolcu bir ailesinden, izne gelmiş Fritz'le tanışacaktı. Marianne uzun zaman mahzun bir incelik, derinden kederli bir güzellik içinde kara bir bulutla çevriliyken, Leni en olgun, en kırmızı elmaydı. Böylelikle iki arkadaş, acı ve mutluluğu yabancılaştıran o bilinen insani biçimle, bir zaman yabancılaşmışlardı. Üzüntülü zamanların ardından, Ren kıyısındaki kahvelerde şimdiki gibi iç içe geçmiş parmaklar ve yumuşak, uzunca yüzünde şimdikinin aynı sonsuza dek bağlılık ifadesiyle birçok buluşmadan sonra, yeni bir bağlanmayı Gustav Liebig diye, Birinci Dünya Savaşı'nı sağ salim atlatmış ve ilerde kentimizde SS-Saldırı Kıtasının şefi olacak biriyle seçecekti Marianne. Savaştan sağ

dönmüş olsa bile Otto Fresenius asla böyle biri olmazdı, ne SS-Saldırı Kıtasının şefi, ne de Nazi Partisi Yöre Yönetiminin sadık adamı. Çocuk yüzünün çizgilerine daha şimdiden apaşikar işlemiş dürüstlük ve hakseverlik belirtileri, böyle bir gelişim ve böyle bir meslek için elverişsiz yapıyordu onu. Leni, o zamanlar hâlâ bir kızkardeş gibi bağlı olduğu sınıf arkadaşının taptaze ve yeni sevinçler vaadeden bir yazgıya boyun eğdiğini öğrendiğinde, yalnızca rahatlamıştı. Tıpkı şimdiki gibi, oğlanın ve kızın yazgılarının yurdun yazgısıyla, halkın yazgısıyla birlikte kararlaştırılacağını, bundan dolayı da sınıf arkadaşının, felaketini ya da mutluluğunu er veya geç kendisinin aydınlatabileceğini ya da gölgeleyebileceğini anlayamayacak kadar akılsızdı o zamanlar. Şu anda, Marianne'nin hafifçe, rastlantıymış gibi sevgilisinin koluna yaslanmış yüzündeki sessiz, bozulmaz yemin, yıkılmaz bağlılığın inancası, Leni gibi benim de gözümden kaçmadı. Leni, böylesi aşkın tanığı olmak onun için ayrı bir mutlulukmuş gibi, derin soluklar alıyordu. Daha onlar, Leni ve kocası, Gestapo tarafından tutuklanmadan önce, ona da sonsuza dek bağlılık yemini ettiği yeni erkeğinin sevgilisi olmuş Marianne, okul arkadaşının kocası hakkında o kadar çok aşağılayıcı söz duyacaktı ki, böylesine küçük görülen bir kızla arkadaşlığın çok geçmeden kendisi için de anlamı kalmayacaktı. Leni'nin kocası her yola başvurarak, SA'lara ya da SS'lere katılmamakta direnmişti. Girseydi, Marianne'nin rütbeler ve disiplinden gurur duyan kocası, SS'te üstü olacaktı. Marianne'nin kocası, kendisinin bu denli onur saydığı üyeliği Leni'nin kocasının aşağılayarak teptiğini farkedince de, kent makamlarının dikkatini kayıtsız yurttaşa çekti.

İki öğretmenleriyle birlikte bütün oğlanlar sınıfı yavaş yavaş karaya çıkmıştı. Bay Neeb diye biri, sarı bıyıklı genç bir

öğretmen, iki bayan öğretmene doğru bir reveranstan sonra, keskin bakışlarını biz kızların üzerinde dolaşmaya bıraktı, böylelikle de, elinde olmayarak aradığı Gerda'nın orada olmadığını saptamış oldu. Gerda hâlâ gazinoda kadının hasta çocuğuna bakmaktaydı, dışardaki bahçeye oğlanların baskınından habersizdi, başka fırsatlarda ka..verengi gözleri ve yardıma hazır tavrıyla gözüne çarptığı Neeb Öğretmen'in onun yokluğunu hissettiğinden de. Kesin olarak ancak 1918'den sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın kapanmasının ardından, Gerda'nın kendisi de artık öğretmenken ve ikisi de Weimar Cumhuriyeti'nin okulların ıslahı hareketine omuz verirlerken, yeni kurulmuş olan "Eğitim Reformcuları Birliği"nde karşılaşacaklardı. Ama Gerda eski taleplere ve amaçlara ondan daha sadık kaldı. O, düşünceleri nedeniyle seçmiş olduğu genç kızla sonunda evlendikten sonra, çok geçmeden, huzur ve varlık içinde bir ortak yaşama ortak düşüncelerden daha yüksek değer biçer oldu. Evinin penceresinden gamalı haçlı bayrağı da bu yüzden sarkıttı, çünkü bunu yapmaması durumunda yasalar onu, işini ve dolayısıyla ailesinin ekmeğini kaybetmekle tehdit ediyordu.

Sonradan böylesine kesinlikle bulup karısı yapacağı, dolayısıyla ölümünde de suçlu olacağı Gerda'yı bizim kızlar topluluğu içinde göremediği için Neeb'in uğradığı düş kırıklığı yalnız benim gözüme çarpmış değildi. Else de farketmişti sanırım, hepimizin en küçüğü, kiraz kırmızısı yuvarlak ağzıyla, kalın örgülü, toparlak bir kız. Görünürde kayıtsız ve önemsemez bir tavırla, içimizden birinin daha, Gerda'nın, hasta bir çocukla ilgilenmek için gazinoda kaldığını açıkladı. Bir fundalıktaki belirgin, iri bir tomurcuğun anında unutulması gibi, küçüklüğü ve gösterişsizliğiyle çok geçmeden benim de herkesin de aklından çıkan Else'nin kendi aşk öyküle-

ri yoktu henüz, başkalarınınkini keşfetmeyi ve deşelemeyi severdi ama. Şimdi de Bay Neeb'in gözlerindeki parıltı ona doğru tahminde bulunduğunu göstermişti, görünüşte rastlantıyla söylüyormuş gibi, ekledi: "Hastanın odası mutfağın hemen arkasında." Else böyle yollarla kurnazlığını sınar ve o ışıl ışıl çocuk gözleriyle, Neeb'in düşüncelerini, büyümüş, deneylerle bulanmış gözlerden daha iyi okuyabilirken,kendi aşkı daha uzun zaman bekleyecekti. Çünkü gelecekteki kocası marangoz Ebi, daha savaşa gidecekti önce. Daha o zamanlardan küçük sivri bir sakalı ve hafif göbeği vardı, Else'den de çok yaşlıydı. O zamanki barış anlaşmasından sonra, küt burunlu ve hâlâ toparlak Else'yi marangoz ustası yaptığında, onun bu arada ticaret okulunda defter tutmayı öğrenmiş olması çok işine yaradı. Marangozluk ve üç çocukları ikisi için de önemliydi. Marangoz daha sonraları, eyalet başkenti Darmstadt'ta ister grandükacı, ister sosyal demokrat bakanlar kurulu otursun kendi sanatının aynı biçimde süreceğini söylemeyi alışkanlık edindi. Hitler iktidarına ve yeni savaşın patlamasına da kötü bir doğa olayı gibi baktı, bir fırtına ya da kar tipisi gibi. O zamanlar epeyce yaşlanmıştı artık. Else'nin gür örgülerinde de birkaç tutam gri vardı. Mainz üzerine yapılan İngiliz hava saldırısında beş dakika içerisinde karısı Else, kendisi, çocukları ve çırakları yaşamlarını yitirip eviyle işliği toz duman olduğunda da düşüncesini değiştirecek zaman bulamamıştır herhalde.

Bir bombadan başka hiçbir şeyle dağıtılamayacak bir köftecik gibi tıkız ve toparlak Else kızların arasında sırasına girerken, Marianne, eli Otto'nun elinde, en arka sıranın en dış ucundaki, onun hâlâ yanında durabildiği yerini alıyordu. Çitin üzerinden suya bakıyorlardı; gölgeleri, dağlarla bulutların ve gezi tesisinin beyaz duvarının yansılarına karışmak-

taydı. Hiçbir şey söylemiyorlardı birbirlerine, hiçbir şeyin onları ayıramayacağından emindiler, ne dörderli sıraların, ne vapurun kalkmasının, daha sonraları rahat bir yaşlılıkta bir küme çocuk içinde birlikte ölümün bile.

Erkekler sınıfının yaşlı öğretmeni — şıp şıp yürür ve kesik kesik öksürürdü, oğlanlar arasında adı "Moruk"tu — delikanlılarıyla çevrili olarak iskeleyi geçip bahçeye geldi. Aceleyle ve açgözlüce tavırlarla az önce biz kızların boşalttığı masalara oturdular, hasta çocuğunun hâlâ Gerda'nın candan bakımı altında olmasından hoşnut gazinocu kadın da mavi-beyaz soğan desenli yeni çay takımları getirdi onlara. Erkekler sınıfının başkanı Reiss Öğretmen kahvesini yalamaya başladı. Tüylü bir dev yalanıyormuş gibi sesler çıkıyordu.

Öğretmen, her zaman olanın tersine, ilerdekinde ve şimdiki savaşta siyah-beyaz-kırmızılı ve gamalı haçlı alaylarda genç öğrencilerinin ölümünü gördü. Kendisi hepsinden sağ çıktı ama. Çünkü gitgide fazla yaşlı oluyordu; yalnız savaşmak için değil, onu hapse ve toplama kampına götürebilecek biçimde yorumlanabilir açıklamalar için de.

"Moruk"un çevresinde dolanan kimi uslu, kimi haşarı oğlanlar masaldaki cüce cinlere benzerken, aşağı bahçedeki kız topluluğu cıvıldayan periler gibiydi. Sayımda birkaç kızın eksik olduğu ortaya çıkmıştı. Lore erkekler sınıfıyla oturmaktaydı, çünkü her zaman, gerek bugün, gerekse Nazi kıskançlığıyla kötü bir sona varmış olan tüm yaşamında, erkeklerin arasında olabildiğince uzun kaldı o. Onun yanında, ansızın dans dersi arkadaşını keşfetmiş olan Elli diye bir kız kıkırdıyordu. Walter adında puf yanaklı bir oğlancıktı keşfettiği. Şimdi, üzüntüyle üstünde taşıdığı kısa küçük pantolon tombul poposuna fazla dar geliyordu; daha sonraları ise, gerçi artık daha yaşlı, ama daha da, son derece gösterişli bir

SS'ken, sevkiyat komutanı olarak, Leni'nin tutuklanan kocasını bir daha dönmemek üzere o alıp götürecekti. Leni, bu bahçede ne kadar çok gelecekteki düşmanıyla çevrili olduğundan hiç habersiz, Marianne sevgilisiyle son konuşmalarını yapabilsin diye, dikkatle çapraz durmaya devam ediyordu. Ida, geleceğin hemşiresi, ıslık çala çala komik dans adımlarıyla yanımıza indi. Küçük delikanlıların yusyuvarlak açılmış, kahve tiryakisi yaşlı öğretmeninse yan yan bakan huzurlu gözleri, neşeyle, onun, çevresine bir kadife kurdele geçirilmiş kıvırcık başında duruyordu. Günün birinde, 1943 Rus kışında hastanesi hiç beklenmedik bir biçimde bombardımana tutulunca, saçındaki kadife kurdeleciği, Ren kıyısındaki bahçeyi ve güneşli gazinoyu, gelen delikanlıları ve giden kızları düşünür.

Marianne elini Otto Fresenius'un elinden çekmişti. Kolu da Leni'nin omzunda değildi artık, aşkın derin düşüncelerine dalmış, tek başına sırasında duruyordu. Bütün düşüncelerin bu en dünyevi olanına karşın, şu anda neredeyse dünyeviliğin üstünde bir güzellikle bütün kızlardan ayrılmaktaydı. Otto Fresenius, genç öğretmen Neeb'le yan yana oğlanların masasına yöneldi. Öğretmen Neeb, kendisi de aynı sınıftan bir kızı aradığı ve ayrıca en gençlerde bile aşk girişimlerine saygı duyduğu için, alaysız ve sorusuz, iyi bir arkadaş gibi davranıyordu. Ölüm bu genci, Otto'yu, daha yaşlı öğretmeninden çok daha erken sevgilisinden koparacağından, kısa yaşamında sadakat onun için hep sürmüş ve o bütün kötülüklerden esirgenmiş oldu; daha yaşlı erkeğin, kendisi ve Gerda için devletin para ödediği bir işi kurtarayım derken kurban gittiği bütün kandırılmalardan, bütün alçaklık ve rezilliklerden kurtulmuş oldu o.

Fräulein Mees, göğsündeki heybetli, yıkılmaz haçıyla, va-

pur gelmeden önce hiçbiri dans dersi arkadaşına kaçmasın diye biz kızlara dikkatle gözcülük etmekteydi. Fräulein Sichel Sophie Meier diye bir kızı aramaya gitmişti, sonunda tahterevallide bir gençle, Herbert Becker'le birlikte buldu da onu. Çocuk da tıpkı kendisi gibi çelimsiz ve gözlüklüydü, bundan dolayı da sevişen bir çiftten çok iki kardeşe benziyorlardı. Herbert Becker öğretmeni görür görmez sıvışıverdi. Onu kentimizde sırıtarak ve yüzünü gözünü çarpıtarak sıvışırken daha pek çok kez gördüm. Birkaç yıl önce İspanya iç savaşından yeni döndüğü zaman Fransa'da ona yeniden rastladığımda, suratı hâlâ aynı, gözlüklü cingöz oğlan çocuğu suratıydı. Sophie ortalarda dolaşması yüzünden Fräulein Sichel'den adamakıllı azar işitti, öylesine ki gözyaşlarından ıslanan gözlüğünü temizlemek zorunda kaldı. İlerde ikisi birlikte tıklım tıklım doldurulmuş damgalı vagonda Naziler tarafından Polonya'ya sürülürlerken, yalnızca öğretmenin şimdi de yine şaşkınlıkla içinde bir tutam gri karışımı saptadığım saçları değil, Sophie'nin şimdilik Pamuk Prenses'in saçları gibi abanoz ağacı kadar siyah olan saçları da baştan aşağı bembeyaz olacaktı. Hatta Sophie aynı yaşta bir kızkardeşin kollarındaymış gibi Fräulein Sichel'in kollarında birdenbire ölürken, iyice buruşmuş ve çökmüştü.

Sophie'yi avutmuş ve gözlük camlarını temizlemiştik ki, Fräulein Mees vapur iskelesine doğru ilerlememiz için ellerini çırptı. Bizi yürütmelerini oğlanlar sınıfı da izlediği ve hepsi öğretmenimizin yan yan salınarak ördek yürüyüşüyle alay ettikleri için utanıyorduk. Ne var ki, onun hep aynı kalmış, Hitler tarafından sahneye konan Halk Mahkemesi önüne hapis istemiyle çıkarılmanın bile değiştiremediği tutumuna duyduğum saygıdan ötürü, bu alay bende etkisini yitirdi. İskelede hep birlikte vapurumuzun halat atmasını bekledik.

Halatın çımacı tarafından yakalanması, kazığa dolanması, gemi köprüsünün hızla çıkarılması, bana yeni bir dünyanın içten karşılaması, nehir yolculuğumuzun güvencesi gibi göründü; o kadar ki sonsuz denizlerde bir kıtadan ötekine yapılan bütün yolculuklar soldu ve çocuk düşlerindeki gibi serüvenimsi bir şeye dönüştü. Tahta ve su kokusu bakımından, gemi köprüsünün hafifçe esnemesi bakımından, halatın gıcırdaması bakımından, doğduğum kente doğru bu yirmi dakikalık Ren yolculuğundan çok da fazla heyecan verici, çok da fazla gerçekçi değildi o yolculuklar.

Dümenin yakınına oturmak için güverteye koştum. Geminin çıngırağı çaldı, halat çözülüp alındı, vapur döndü. Pırıl pırıl parlayan beyaz köpük yayı nehre gömüldü. Olmadık bütün gemilerin olmadık enlemlerde denizlere açtığı bütün beyaz köpük izleri geldi aklıma. Bir yolculuğun geçiciliği ve düzeninin bozulamazlığı, suyun dipsizliği ve erişilebilirliği, bir daha hiçbir zaman bu denli derin iz bırakamamıştı. O sırada Fräulein Sichel'i ansızın önümde dikilir buldum. Benekli elbisesinin içindeki küçük sıkı göğsüyle güneşin altında çok genç görünüyordu. Parlak gri gözleriyle, gezmeyi ve kompozisyon yazmayı sevdiğime göre gelecek Almanca dersi için okul gezisinin bir betimlemesini yapmamı söyledi.

Sınıfın güverteyi kamaralara yeğleyen bütün kızları çevremdeki sıralara doluştular. Bahçedeki oğlanlar el sallıyor ve ıslık çalıyorlardı. Lore de karşılığında keskin bir ıslık öttürdü, Fräulein Mees'ten iyi bir azar işitti bunun için, bu arada karşıdakiler ıslıklamaya aynı tempoda devam ediyorlardı. Marianne parmaklığın üzerinde iyice eğilmiş, sanki bu ayrılık daha sonra 1914 savaşındaki gibi temelli olabilirmiş gibi, Otto'yu gözden uzaklaştırmıyordu. Artık arkadaşını seçemez olduğunda, bir kolunu bana, bir kolunu Leni'ye doladı.

Aynı anda onun çıplak zayıf kolunun inceliğiyle birlikte ensemde güneşin ışımasını hissettim. Geride Otto Fresenius'u da görüyordum şimdi; onu gözlerinde tutabilirmiş ve o şimdi başını Leni'ye yaslamışken sarsılmaz aşkı ona sonsuza dek hatırlatabilirmiş gibi, hâlâ dalgın dalgın sevgilisinin arkasından bakıyordu.

Biz üçümüz, sımsıkı sarılmış, akıntıya karşı bakmaktaydık. Tepelerin ve bağların üzerindeki yatık akşamüstü güneşi, şurada burada beyaz ve pembe çiçekli meyve ağaçlarını çıkarıyordu ortaya. Son güneş ışınlarında birkaç pencere yangın yeri gibi parlıyordu. Köyler, yaklaşırken büyüyor, önlerinden geçer geçmez de küçülüyor gibiydiler. İnsanda hiç doyurulamayan doğal yolculuk isteği bunun için oluyordu işte, her şeyi yalnızca şöyle bir sıyırıp geçtiği için. Ren köprüsünün altından geçtik; çok yakında Birinci Dünya Savaşı'nda, şu anda bahçede kahvelerini içen bütün o çocuklardan ve bütün okulların bütün öğrencilerinden oluşan askeri alaylar geçecekti bu köprünün üzerinden. Bu savaş sona erdiğinde de müttefiklerin askerleri yürüdü aynı köprünün üzerinde, daha sonraları ise Ren toprağını yeniden işgal eden gepegenç ordusuyla Hitler, ta ki yeni askeri birliklerin halkın bütün erkek çocuklarını yeni dünya savaşında ölmeye sürüklemesine değin. Vapurumuz, üzerine köprü ayaklarından birinin oturduğu Petersau'nun önünden geçiyordu. Hepimiz, çocukluğumuzdan beri resimli cadı masalları kitaplarından bize tanıdık gelen üç beyaz evciğe el salladık. Evciklerin ve olta atmış bir balıkçının suya yansıları vuruyordu; öbür tarafa da, birbirlerinin arkasına saklanmış bir sivri çatılar öbeği içindeki pembe elma ağaçlarının bir kenarından, kolza ve tahıl tarlalarıyla, dağın yamacındaki kilise kulesi külahçığına kadar gotik bir üçgen biçiminde yükselen köyün yansısı vurmaktaydı. Son ışıklar, kâh

içinden bir demiryolu hattı geçen bir vadi çukurunu, kâh ücra bir köy kilisesini aydınlatıyordu ve her şey, alacakaranlığın içinde kaybolmadan önce, son bir kez Ren'den çabucak görünmekteydi.

Durgun ışığın içinde hepimiz durgunlaşmıştık; o kadar ki, birkaç kuşun gaklaması ve Amöneburg'dan fabrika sireni duyulmaktaydı. Lore bile tamamen sus pus olmuştu. Marianne, Leni ve ben, güneşin altındaki bütün dünyevi şeylerin büyük bağlılığına ait bir bağlılıkla, üçümüz birden kollarımızı iç içe geçirmiştik. Marianne'nin başı hâlâ Leni'nin başına dayalıydı. Sonraları bir yalan, bir ham hayal nasıl işledi düşüncelerine ki, o ve kocası bu ülkeye sevgiyi yalnız kendilerine hak görüp, şu anda yaslandığı genç kızı kendilerini son derece haklı görerek aşağılayıp ihbar ettiler. Daha buna zaman varken hiç kimse bize bu birlikte yolculuğu hatırlatmadı. Yurt, yurdun tarihi ve yurt sevgisi üzerine ne kadar çok kompozisyon yazılmış olursa olsun, bizim yatık akşamüstü ışığında akıntıya karşı birbirine yaslanmış kızlar topluluğumuzun her şeyden önce yurda ait olduğuna hiç değinilmedi.

Bir nehir kolu, taze kesilmiş, biçilmiş ve salla nakledilmiş odunların Hollanda'ya götürüldüğü sal limanına doğru ayrıldı. Kent, beni asla inmeye ve kalmaya zorlayamazmış gibi, henüz çok uzaklarda görünüyordu bana; onun sal limanı, çınar dizileri ve mal depoları, beni kalmaya zorlamış olan yabancı kentlerin hepsinin girişinden bana çok daha tanıdıktı oysa. Yavaş yavaş, caddelerin tanıdık çizgilerini, çatı mahyalarını ve kilise kulelerini ayırdediyordum, masal ve şarkılardaki artık çoktan yokolup gitmiş yerleri; hepsi sapasağlam ve tanıdıktılar. Bir okul gezisi günü, her şeyi benden bir anda uzaklaştırmış ve yeniden armağan etmiş gibiydi.

Şimdi vapur yanaşma eğrisini çizer ve çocuklarla issiz güçsüzler varışımızı görmek için aylak aylak yığılırlarken, geziden değil de yıllarca sürmüş bir yolculuktan döner gibiydik. Tek bir çukur, tek bir yangın hasarı kalmamıştı bu tanıdık, köşeli, kaynaşan kentte; böylece tedirginliğim geçti ve kendimi evimde hissettim.

Daha halat bile atılmadan Lotte vedalaştı önce. Çanlarının sesleri gemi köprüsüne kadar gelen katedrale akşam ayinine yetişmek istiyordu. Lotte sonradan Nonnenwerth Ren adasındaki manastıra girdi, oradan bir grup hemşireyle Hollanda sınırına yolladılar onu, ne var ki ömürleri yetmedi. — Sınıf öğretmenlerle vedalaşmaktaydı. Fräulein Sichel bana bir kez daha kompozisyonu hatırlattı, gri gözleri iyice parlatılmış çakmak taşları gibi parlıyordu. Sonra sınıfımız, ayrı ayrı kümeler halinde değişik ev doğrultularına dağıldı.

Leni ve Marianne kol kola Ren caddesine girdiler. Marianne'nin dişlerinin arasında kırmızı bir karanfil vardı hâlâ. Aynı karanfilden Leni'nin Mozart örgüsündeki kurdeleye de sokmuştu. Marianne'yi hep dişlerinin arasında kırmızı karanfiliyle görüyorum, Leni'nin komşularına kötü yanıtlar verirken de, annesinin evinin küllerinin içinde, dumanları tüten giysi parçaları içerisinde yarı kömürleşmiş bedeniyle yatarken de. Bombardımanın yol açtığı yangın doğrudan isabet alan evlerden o sırada onun annesinde konuk olduğu Rheinstrasse'ye yayıldığında, itfaiye Marianne'yi kurtarmak için çok geç kalmıştı çünkü. Onun ölümü de, inkâr ettiği ve toplama kampında açlık ve hastalıktan yavaş yavaş ölen Leni'ninkinden daha kolay olmadı. Gene de bu inkâr sayesinde Leni'nin çocuğu bombardımandan kurtulmuş oldu. Gestapo tarafından kuytu bir yerdeki Nazi Yetiştirme Yurdu'na götürüldü çünkü.

Ben, birkaç kızla birlikte ağır ağır Christhof caddesine doğru yürüdüm. Önce bir korku vardı içimde. Ren'den kentin içine sapmamızla kaskatı çöktü yüreğime; sanki beni delice bir şey, kötü bir şey bekliyordu, çok kötü bir haber belki, ya da güneşli gezinin üstüne düşüncesizce unutuverdiğim bir felaket. Sonra apaçık anladım, Christhof kilisesi gece yapılan bir hava saldırısında mümkün değil yıkılmış olamazdı, çünkü akşam çanlarını duyuyorduk onun. Bu yoldan eve gitmekten boş yere o kadar korkmuştum, belleğime kentin bu orta diliminin bombalarla tümüyle yıkıldığı kazınmıştı da onun için. Bütün sokak ve meydanların traşlanmış gibi ya da yıkılmış göründüğü o gazete fotoğrafının yanılmış olabileceği bile aklımdan geçmedi değil. Önce, saldırının boyutu hakkında yanıltmak için Goebbels'in emri üzerine olağanüstü bir hızla bir gölge kent kuruldu belki, diye düşündüm, taş üstünde taş kalmamış, ama yine de çok yoğun ve heybetli hissi veren bir kent. Hepimiz bu türden aldatmaca ve hilelere uzun zamandır alışmıştık zaten, yalnız bombalı saldırılarda da değil üstelik, görülmesi zor başka olaylarda da.

Ama evler, merdivenler, çeşmeler, oldukları gibi duruyorlardı. Braun'un birinci savaşta bir uçaksavar topçu mermisiyle yalnızca vitrini indikten sonra bu savaşta aileyle birlikte toptan yanacak olan duvar kâğıtçı dükkânı da, çiçekli ve çizgili duvar kâğıdı örnekleri sergilemekteydi; böylece, en son yanımda kalmış olan Marie Braun da hızla babasının dükkânına girdi. Biz eve dönenler arasında bir önceki, Katerina yani, çeşmenin önündeki taş bir basamakta çınarların altında oynamakta olan ufacık tefecik küçük kızkardeşi Toni'ye doğru koşuyordu. Çeşme ve bütün çınarlar çoktan paramparça olmuştu kuşkusuz, ama çocuklar oyun oynamak için hiçbir şeyin eksikliğini hissetmiyorlardı yine de, çünkü

çevredeki evlerin bodrumlarında onların da son saatleri çalmıştı. Küçük Toni de, babasından ona kalan evde, kendisinin şu anda tombul yanaklarından su püskürten bugünkü haline benzeyen ufacık bir kız çocuğuyla birlikte bu arada ölüp gitti. Şu anda perçemini tutmakta olan büyük kızkardeş Katerina da, açık sokak kapısında ikisini öpücüklerle karşılayan anneyle teyze de, hepsi ölüp gideceklerdi babadan kalma evin bodrumunda. Katerina'nın kocası, babanın yerine geçen duvar kâğıtçısı ise, Fransa'nın işgal edilmesine yardım etmekteydi o sırada. Kısa bıyığı, duvar kâğıtçılarına özgü başparmağıyla, kendini bütün öteki halklardan daha güçlü olan bir halkın üyesi olarak görüyordu — ta ki evinin ve ailesinin hurdahaş olduğu haberi kendisine ulaşıncaya değin. Küçük kızkardeş bir kez daha döndü ve hâlâ avurtlarında tuttuğu son suyu da püskürttü. Yolun kalanını tek başıma yürüdüm. Flachsmarkt caddesinde solgun Liese Möbius'a rastladım, yine bizim sınıftan, bir akciğer iltihabı nedeniyle iki aydır gezilere katılamayan bir kız. Şimdi Christhof kilisesinin akşam çanları evden sokağa çekmişti onu. Küçük yüzünde bir kelebek gözlük ve sallanıp duran iki uzun, kahverengi saç örgüsüyle, sanki akşam duasına değil de çocuk bahçesine koşuyormuş gibi, aceleyle koşup geçti önümden. Sonraları Liese Lotte'yle birlikte Nonnenwerth'teki manastıra girebilmek için annesine babasına çok yalvardı. İzni yalnızca Lotte alabilince, Liese kentimizin bir ilkokuluna öğretmen oldu. Onun bugünkü gibi kelebek gözlüğünü takmış, solgun, sivri, ufacık yüzüyle kuddas ayinine koştuğunu daha birkaç kez gördüm. İnancına bağlılığı yüzünden Nazi makamları tarafından aşağı görüldü; fakat inancı dolayısıyla kovuşturulmanın her türüne alışkın olduğundan, Hitler devrinde aşağılama sayıldığı üzere az yetenekliler için bir

okula atanması bile engel olmadı ona. Kudurmuş Nazi eşleri ise, sinsi, alaycı komşular, hava saldırısı sırasında bodrumda Liese'nin çevresinde otururlarken olağanüstü yumuşak ve müşfiktiler. İlk savaşta ilk mermiler patladığında da aynı komşu Liese'yle aynı bodrumda yere çömelmiş oldukları daha yaşlıların bu sırada akıllarına geldi. Şimdi, inancı ve soğukkanlılığıyla bakarsın ölümü yine yatıştırıverir diye, hor gördükleri küçük öğretmene sokuluyorlardı. En saldırganlar ve en alaycılar bile, onların gözünde hep korkak ve yüreksiz olmuş, ama şu anda bombalar atılırken bodrumun yapay ışığındaki bütün o gri-beyaz suratlar arasında yine iyimserlikle çömelmiş oturan küçük öğretmen Liese'nin inancından bir şeyler kapmaya hazırdılar; ne var ki bu kez bombalar kenti neredeyse tümüyle yok etti, onu da, inançlı inançsız bütün komşularını da.

Dükkânlar yeni kapanmıştı. Evlerine dönen insan kalabalığının arasında Flachsmarkt caddesini geçiyordum. İnsanlar günün bitmiş ve önlerinde telaşsız bir akşamın duruyor olmasına seviniyorlardı. 1914-1918 arasındaki ilk büyük denemedeki gibi en son büyük ikramiyede de evleri mermilerden henüz zarar görmemiş olduğu gibi, huzurlu, baştan sona tanıdık, zayıf ve şişman, bıyıklı ve sakallı, siğilli ve düzgün yüzleri de, suçtan, devlet gücü karşısındaki korku ve yüreksizlikten dolayı bu suça seyirci kalmaktan ve göz yummaktan hiçbir zarar görmemişti. Bununla birlikte, şişirilmiş devlet gücünden, kabadayıca buyruklardan paylarını çok yakında yeterince alacaklardı. Bunlardan tad da mı almışlardı yoksa; Flachsmarkt'ın köşesindeki, un kurabiyelerini hep kendisinden aldığımız burma bıyıklı ve yuvarlacık göbekli şu pastacı sözgelimi, ya da az önce çıngır çıngır yanımızdan geçen tramvay sürücüsü? Yoksa, evlerine dönenlerin aceleci adım-

larıyla, çan sesleriyle, uzaklardaki fabrikaların paydos düdükleriyle bu akşamın huzuru, olağan işgününün şu anda yüreğimi serinleten gösterişsiz dinginliği, bütün çocuklar için uğursuz bir şey taşıyordu da onun için mi çok geçmeden babalarının savaş haberlerini susamışçasına yuttular, onun için mi unlanmış ya da tozlanmış iş gömleklerini çıkarıp üniformaların içine girmeye can attılar?

Kendi caddeme sapmaktan yine bir nebze korku duydum, onun yıkılmış olduğunu seziyormuşum gibi sanki. Sezgi çok geçmeden kayboldu. Nitekim, Bauhof caddesinin son parçasında, caddenin sağından ve solundan karşılıklı birbirlerine uzanarak bir zafer takı gibi gerilen, yıkılmamış, yıkılamaz büyük dişbudakların altından geçerek sevgili yolumdan her zamanki gibi eve gidebiliyordum. Caddemi haç biçiminde kesen çimenlerdeki sardunya ve begonya tarhlarının beyaz, kırmızı ve mavi dairelerini de görüyordum artık. Yaklaşmamla, şimdiye dek böylesini şakaklarımda hiç hissetmediğim güçte bir akşam rüzgârı, kırmızı çiçekli akdiken ağaçlarından, bana önce güneş onları parlatıyor gibi görünen, gerçekte ise güneş kırmızısına boyanmış bir yaprak bulutu getirdi. Günlük gezilerden sonra hep olduğu gibi, Ren'den esen rüzgârın inlemesini kendi caddemde artık bir hayli zamandır alamıyormuş gibiydim. Öylesine yorgundum ki sonunda evin önünde duruyor olmaktan mutlu oldum. Ne var ki, merdiveni çıkmak dayanılamayacak kadar zor geliyordu bana. Başımı kaldırıp, dairemizin bulunduğu ikinci kata baktım. Annem, cadde üstündeki, sardunya kasalarıyla süslü küçük verandadaydı çoktan. Beni bekliyordu. Fakat ne kadar genç görünüyordu annem, benden de genç. Parlak saçları benimkilerin yanında ne kadar siyahtı. Henüz onunkilerde görünen tek bir gri tel yokken, benimkiler neredeyse

grileşmişti bile. Neşeli ve dimdik, dikiliyordu öylece; gündelik yaşamın sıradan sevinçleri ve yükleriyle, hizmeti bol bir aile yaşantısı için biçilmiş olarak; Hitler'den kaçıp gittiği ücra bir köydeki acı dolu, kasvetli bir son için değil. Şimdi beni gördü ve yolculuğa çıkmışım gibi el salladı. Gezilerden sonra hep böyle güler ve el sallardı. Son hızımla merdivene koştum.

İlk sahanlıkta birdenbire durdum. Az önce istediğim hızla çıkamayacak kadar yorulmuştum bir anda. Gri mavi yorgunluk sisi her şeyi sarıyordu. Ayrıca çevrem, başka merdivenlerdeki gibi loş değil, aydınlık ve sıcaktı. Annemin yanına çıkmak için, zorladım kendimi; buğudan görünmez olan merdiven, bir dağ yamacına tırmanıyormuş gibi, aşılamayacak kadar yüksek, zorlanamayacak kadar dik görünüyordu bana. Belki de, annem artık koridora çıkmış, kapıda bekliyordu. Ne var ki, ben bacaklarıma söz geçiremiyordum. Benzer bir korkuyu çok küçük bir çocukken hissetmiştim yalnızca, bir felaket onu yeniden görmemi engelleyecekmiş gibiydi. Yalnızca birkaç basamakla ayrılmışken beni boşu boşuna beklediğini düşündüm. Sonra, bitkinlikten burada yığılıp kalsam bile babamın beni hemen bulacağı düşüncesiyle avuntu buldum. O ölü değildi ki, hemen eve gelecekti çünkü, paydos saatiydi öyle ya. Sadece, sokak köşelerinde, annemin hoşlanmadığı kadar uzun uzun, komşularıyla gevezelik etmeyi pek severdi, o kadar.

Tabak çanak takırtılarıyla akşam yemeğine hazırlanılıyordu artık. Bütün kapıların arkasından, ellerin hamurun üzerinde tanıdık ritmle şaklamasını duyuyordum, bu türde börekler yapılıyor olması garibime gitti: yapışkan maddeyi merdaneyle açmak yerine iki el arasında vurarak yassıltmak. Aynı anda avludan hindilerin dizginsiz bağırtılarını duyup

şaşırdım, nasıl oluyordu da ansızın avluda hindi besleniyordu? Dönüp bakmak istedim, fakat avlu penceresinden gelen olağanüstü sert ışık gözümü aldı önce. Basamaklar buğudan görünmez olmuştu, merdiven yuvası bir uçurum gibi, alt edilmez bir derinlikte her yana genişlemekteydi. Sonra pencere yuvalarında toplanan bulutlar oldukça hızla uçurumu doldurdular. Hâlâ güçsüz, düşündüm: Ne yazık, ne güzel bırakacaktım kendimi annemin kollarına. Yukarı çıkamayacak kadar yorgunsam, gece için beni bekledikleri daha yükseklerdeki asıl köyüme varacak gücü nereden bulacağım? Güneş hâlâ şiddetle yanıyordu; ışığı, sanki yan çevrilmiş gibi hiç kavurmuyordu. Burada hiç alacakaranlık olmaması, gündüzden geceye yalnızca ani geçiş olması bana yabancı geliyordu hep. Kendimi toparladım ve çıkış yolumun alt edilmez bir uçurumun içinde kaybolmuş olmasına karşın, güçlü adımlar attım. Merdivenin trabzanı döndü ve kazık çitine benzer heybetli bir orgkaktüsleri çiti halinde kemerlendi. Hangisi dağların dorukları, hangisi bulut dizileri, ayırdedemiyordum artık. Yukardaki köyden indikten sonra oturmuş olduğum meyhanenin yolunu tuttum. Köpek kalkıp gitmişti. Daha önce orada olmayan iki hindi eşiniyordu şimdi yolun üstünde. Meyhanecim hâlâ binanın önünde çökmüş oturuyordu, yanına da tıpkı onun gibi, düşünmekten ya da "hiçbir şey"den donup kalmış bir arkadaşı ya da bir akrabası çökmüştü. Ayaklarının dibine şapkalarının dingin gölgesi çökmüştü. Döndüğümde meyhanecim hiçbir hareket yapmadı, değmezdim buna, ben de sıradan izlenimlere girmiştim artık. Şu anda bir adım daha atamayacak kadar yorgundum, eski masama oturdum. Biraz soluklanır soluklanmaz hemen dağlara dönecektim. Bugün ve yarın, burada ve orada zamanı nasıl geçireceğimi sordum kendime; çünkü şimdi, hava gibi alt edil-

mez, sonsuz bir zaman akını hissediyordum, küçüklüğümüzden beri bizi, zamana acizce teslim olmak yerine, onu herhangi bir biçimde alt etmeye alıştırmışlardı bir kere.Ansızın, öğretmenimizin verdiği, okul gezisini özenle betimlemek ödevi aklıma geldi. Hemen yarın yapmak istiyordum verilen ödevi, ya da yorgunluğum geçerse daha bu gece.

CRİSANTA

Meksika'da insanların nasıl yaşadıklarını soruyorsunuz— kimden söz etmeli?

Hidalgo'dan mı? — Dolóres köy kilisesinin çanlarını çaldı o, ve böylece, İspanyollara karşı ayaklanmanın işaretini ilk olarak o verdi. Aynı çanlar, kurtuluştan sonra her yıl Ulusal Bayram Günü onuruna Meksika Başkanlık Sarayı'nda çaldı.

Morelos'tan mı söz etmeli? — Soyu belirsizdi onun. Zenci ve Kızılderili kanları karışmıştı içinde. Gençliği sefilceydi. Öğrenimi yetersizdi. Acınacak bir köy papazıydı. Sonra, Hidalgo'nun ölüm pahasına savunduğu düşünce, etkisi altına aldı onu. Ayaklanmada devleşti. Onun kılavuzluk ettiği bir avuç köylü bir orduya dönüştü. Kavrayış ve öngörüde çağının en büyüklerini gölgede bıraktı o.

Juarez'den mi söz etmeli? — III. Napolyon zamanında, halkına yamanan yeni yabancı egemenliğini, Fransızlarınkini püskürttü o. Kayzer Maximilian'ı kurşuna dizdirtti. Tek başına ulusal kurtuluşun yoksul köylülere pek az yararı olduğunu anladı. Amansız ve ödünsüz bir tavırla, büyük mülk sahiplerinin karşısına dikildi. Onun yasalarıyla yoksul köylüler toprağa kavuştu.

Ben ne bu kişileri anlatmak istiyorum, ne de Meksika'da daha sonraları yaşayan başka büyük adamları. Avrupa'da hemen hemen hiç tanınmayan bu kişiler yalnız Meksika için büyüklerin en büyüklerinden de olmadıkları halde. Ne Jua-

rez'le ilgili bir şey, ne Hidalgo'yla ilgili bir şey, ne de Morelos'la ilgili bir şey anlatacağım ben. Ben size Crisanta'yı anlatacağım.

Pachuca'dan Meksika Kenti'ne çalışmaya gittiğinde on altı yaşındaydı herhalde. Doğum yılını tam olarak bilmiyordu. Yalnız doğum gününü bilirdi. O sırada ortalıkta başka bir ad önerecek hiç kimse olmadığından, doğum günü olan Azizler Yortusu'na göre, Santa diye vaftiz edildi. Kendisi Crisanta'yı daha çok beğeniyordu. Anası babası yoktu. Tek bildiği, annesinin kendi doğumunda öldüğüydü. Babasına ilişkin hiçbir şey bilmiyordu.

Yine de, anasız babasız başka çok kıza göre iyi durumdaydı Crisanta. Yaslanabildiği, kapı gibi bir insan vardı. Lupe González adında bir kadındı bu. Kocası Meksika Kenti'nden iki saat uzaklıkta Pachuca'da maden işçisiydi. Kendisi de birkaç çocuk sahibiydi Bayan González. Büyük oğulları madene bile gidiyorlardı artık. Crisanta'nın vaftiz anasıydı. Crisanta sık sık Bayan González'den söz ederdi. Kendisine ve başkalarına hayatta bir başına olmadığını açıklamış oluyordu böylece. Bayan González onu kendi çocuklarıyla birlikte büyütmüştü. Sakin, pek sesi çıkmayan bir kadındı. Crisanta'nın neden tam da Pachuca'da doğmuş olduğunu o da pek bilmiyordu, yoksa bir kez olsun bir söz ederdi bununla ilgili. Çocuğu neden evine getirip ailesi içinde yetiştirmiş olduğunu da bilmiyordu pek. Ona gelinceye kadar pek çok kez, babası öldüğü ya da başını alıp gittiği için babasız kalmış, ölüm ya da başka bir talihsizlik yüzünden annesi de olmayan bir sürü çocuk çıkmıştı herhalde karşısına. Belki de bu çocuk ona bir başka türlü aç görünmüştü. Kendisi gece gündüz beş çocuğun kahrını çekmekte olduğundan, yabancı anne ona özellikle ölü, yabancı çocuk da özellikle canlı gö-

rünüyordu.

Bayan González önemli bayram günlerinde kiliseye giderdi. Kocası hiç gitmezdi. Ulusal Bayram Gününü fişek eğlenceleriyle müziğinden bilirdi Bayan González. Bunun halkıyla ne ilgisi olduğunu sorsalar, söyleyemezdi. Ama Crisanta doğum ve isim gününün 1 Kasım'da olduğunu bu kadından öğrendi yine de. Çünkü ekim sonlarında özellikle yaramazlığı tutunca, analığı şöyle derdi: "Gene şeytanların azdı senin. Şeytanlar çocukların azizlerine hep kızarlar zaten. Senin şeytanlar da 1 Kasım'dan önce bir başka öfkeli oluyorlar. Gitgide daha çok kötülük yapıyorlar bu günlerde."

Crisanta'nın hiç kimseye sözünü etmediği bir anısı daha vardı. Bu anı öyle tuhaftı ki sözcükler yetmezdi bunu anlatmaya. Çok küçükken bir kez, dünya yüzündeki başka hiçbir yere benzemeyen bir yerde bulunmuştu. Kendini sonradan bir daha hiç hissetmediği kadar iyi hissetmişti orada. Sanki yalnız ona ait özel bir gökyüzü tarafından korunuyormuş gibi. Ne zaman kendine bunun ne olduğunu sorsa, hep bir tek şey gelirdi aklına: mavi. Daha sonra hiçbir yerde bulunmayan, tatlı ve canlı bir mavi. Bütün dünya uğuldaya uğuldaya önünden akıp gitmiş, ama mavinin içine girememişti.

Düşlerle hiçbir zaman fazla uğraşmazdı Crisanta. Son derece hareketli ve canlıydı o. Herhalde González'lere yerleşmeden önce öz annemle birlikte başka bir yerdeydim diye düşünüyordu. Kimi zaman sorardı: "Annem nereliydi?" Bayan González şöyle yanıt verirdi buna: "Kim bilir?" Herkesin her şeye verdiği bir yanıttı bu. Crisanta sormaktan da vazgeçti. Anısına bağlandı. Korktuğu zamanlar onu düşünürdü.

Şimdi de korkuyordu. Ansızın Bayan González Crisanta'nın Meksika Kenti'ne çalışmaya gideceğini söyledi. En

büyük kızı evlenmek üzereydi şu sıra. Bu durumda Crisanta'nın iki kızın birlikte yattıkları şilteyi boşaltması gerekiyordu. Komşuları Bayan Mendoza'nın Meksika Kenti'nde bir teyzesi vardı, orada bir tortilleria işletmekteydi bu kadın. Eğer birisi paternoster duası ediyorsa, sofrasında da tortilla düşlüyordur. Bir topak mısır unu ve kireç, iki avuç arasında vurularak yassıltılır. Pide, bir sacın üzerinde ısıtılıp sertleştirilir. Öğle saatlerinde sokaklarda tekdüze, keyifli el şaklamaları çınlar. Kokusu yoktur bu ekmeğin. Gevremez. Bir fırının içinde değil, herkesin gözü önünde pişirilir. Sesler çıkarır ama. Açları kendisi çağırır. Bayan González tortilla'larını kızlarıyla birlikte evde kendisi yapardı. Crisanta'nın bu işi daha fazla öğrenmeye ihtiyacı yoktu. Hemen işe girişebilirdi.

Pachuca'daki son yemeğinde, tortilla'larını içlerine her zamankinden daha iyi şeyler sarılmış olarak aldı. Yalnız domates, yeşil ve kırmızı biberle bir porsiyon fasulye de değil. Başka zaman erkeklere saklanan et kırpıntıları da. Bol baharlı tortilla'sını ilk ısırışında, küçük çocuk gibi ağlamıştı Crisanta. Sonra tuz gibi bir tada gereksinim duydu. Bayan González oğullarının içkiye alışmamalarına her zaman dikkat ederdi. Baba González çok içerdi. Ölçüsüz değildi. Her konuda kendine hâkim ve tutucuydu o. Gece yola çıkarken şöyle demişti Crisanta'ya: "Yarın birbirimizi görmeyeceğiz. Ancak düğünde görüşebiliriz. Düğünde bulunmalısın kızım." Kucaklamıştı onu. Düğün için ayrılmış bir baba hindi avluda kabara kabara dolanmaktaydı. Crisanta yolun bir parçasını González Baba'yla birlikte inmişti. Karısı gibi o da pek az düşünmüştü Crisanta'nın neden kendi ailesine katıldığını. Tanrı bilir kimdi, ortada olmayan bir babanın yerini neden kendisinin, ille de kendisinin aldığını.

Crisanta otobüste komşu kadınla birlikte gidiyordu. Yol-

da korkusunu unuttu. Gelinin, kızkardeşi yerine kendisine vermiş olduğu bütün o eşyalara seviniyordu. Sandaletlere, renkli desenli basma elbiseye, omuz atkısına: rebozo'ya. Birçok yolcuyla tanıştı. Neden bindiklerini ve neden indiklerini öğrendi. Nasıl bir pazar yeri, nasıl bir hastalık, nasıl bir aile toplantısı. Yol yokuş yukarı çıkmaktaydı. Komşu kadın karlı dağları gösterdi ona. Doruklar bir yakın görünüyordu, bir her zamankinden daha uzak. Bir ara bir parça ormanın içinden gittiler. Hava biraz karardı. Güzel kokuyordu. Crisanta pek orman bilmezdi. Onun dışında hemen her şey kendi yurdundaki gibiydi. Çıplak tepelerde şurada burada bir biber ağacı kıpkırmızı parlıyordu. Birkaç sürülmüş toprak şeridi. Tozdan bir örtü içinde, kıpırtısız kaktüsler. Memlekettekiler gibi, Amerikalılara ve zengin Meksikalılara ait müstakil villalar. Palmiyeli ve çiçek bahçeli ve hatta tenis kortlu ve yüzme havuzlu. Işıl ışıl parlayan bir sürü çiçeği gördükçe seviniyordu Crisanta. Köylerde insanlar, González'lerin evindeki gibi, konserve kutularında bile çiçek yetiştiriyorlardı.

Bir durakta, yanında yüküyle bir genç bindi otobüse. Ailesinin evde pişirdiği çanak çömleği Meksika Kenti'ne pazara götürüyordu. Söylediğine göre kendisi pazarlara gitmek değil de bir fabrikaya girmek istiyordu artık. — "Neden?" — "Benim için daha iyi." — "Neden? Aile her zaman daha iyidir. Birlikte çalışırsınız, birlikte satarsınız." — "Amcam hasılatı hep aramızda paylaştırır. Hep de kırgınlıklar olur. Bir tek benimle yabancılar arasındaki hesap daha sorunsuzdur." — Otobüsteki insanlar çanak çömleği kırılmasın diye dikkat gösterdiler. Biletçi bağırıp çağırdı: "Otobüste yasaktır bu. Seni alacak bir kamyon durdur. Gençsin daha. Kamyon bulamıyorsan, katırın da yoksa yaya gidersin." Genç ki-

barca, paketlemeyi neden ancak gece yapabildiklerini, neden öğleden önce Mercedes pazarında olması gerektiğini açıkladı. Çocuğu için, düdük olarak kullanılan mavi bir seramik kuş armağan etti biletçiye. Crisanta genci inceliyordu. Hoşlandı ondan. O da oraya gittiği için, kente gidiyor olmak hoşuna gitti birden.

Büyük bir pankartın altından geçtiler. "Federal Distrito'ya Hoş Geldiniz" yazıyordu üstünde.

Güzel bir karşılamaydı, Crisanta okuyamadı bunu. Hiç okula gitmemişti.

Kentte nerede bulunacağını gence nasıl açıklayabilirdi peki? Genç arada bir çabucak ona bakıyordu. O zaman Crisanta çabucak eğiyordu gözlerini. Genç, kirpiklerinin ne kadar sık olduğunu görüyordu. O da Crisanta'dan pek büyük değildi. Ama arkasında bazı deneyler bırakmıştı. Sakin, nazik, gururluydu. Henüz birbirlerine ait hissetmiyorlardı kendilerini, ama kim bilir, birbirleri içindiler belki. Bayan Mendoza, Alvaro Oregon alanına gitmek için nerede inmeleri gerektiğini sordu biletçiye. Belki de iki çocuğa yardımcı olmak için, bu kızı Dolóres Teyze'sinin yanına tortilleria'ya bırakacağını da ekledi sözlerine.

Yeni yaşantı, Crisanta'nın sandığından daha güzele benziyordu. Tortilleria ne kadar eğlenceliydi! Elleri gibi çeneleri de durmayan beş kız. Burada tortilla yapmak Pachuca'da avludakinden daha farklı bir şeydi. Sokaktan hiç durmadan insanlar giriyordu içeriye. Biri yarım düzine tortilla istiyordu, öteki bir düzine, bir sonraki tam üç düzine. Crisanta, insanların gevezeliklerine, küfürlerine, kahkahalarına kulak kabarttı. Burada hemen her tortilla, kırmızı ve yeşil biberle tatlandırılır gibi, hangi aile için yapılıyorsa o ailenin ruhuyla tatlandırılıyordu. Crisanta çok şey yaşamaya açtı, burada da

çok şey vardı. Bayan Mendoza, on peso fazla maaş versin diye Dolóres Teyze'siyle uzun uzun çekiştiği için içi sıkıldı Crisanta'nın. Dolóres Teyze itiraz ediyordu. Çocuk bir fabrikadakinin on katı para alacaktı, hatta kayınbiraderinin üfleyici olduğu camcıdaki paketlemeci kızın da iki katı. Sonuçta Dolóres Teyze, kıza bedava yatacak yerle, akşamları aile sofrasında yemek vermeye razı oldu. Bayan Mendoza, González'lere bağlılığından dolayı bu akılsız kıza arka çıkıyordu.

Crisanta avuçlarının arasına bir topak hamur almıştı bile. Müşteriler kuyruktaydılar çoktan, öğle vaktiydi çünkü. Crisanta buradan hiç ayrılmak istemiyordu artık. Maaşı çok yüksek görünüyordu ona. Pachuca'ya gidiş geliş otobüs yolculuğu pek bir şey tutmuyordu. Hatta, oturma ve yemek için paraya gereksinimi olmayınca, kızların üstlerindeki gibi bir önlük bile alabilirdi kendine. Bir de Dolóres Teyze'nin taktığı gibi küpeler. Otobüste birlikte geldikleri genç onu ziyaret edince bu küpeler gerekli olacaktı ona. Er ya da geç onun burayı ziyarete geleceğinden kuşkusu yoktu.

Akşam Dolóres Teyze'nin ailesiyle olmak pek hoşuna gitti Crisanta'nın. Kendi evindeki yatacak yeri, en büyük kızın evlenmesiyle dolmuştu. Burada, ikinci kızın evlenmesiyle onun için bir yer boşalmıştı. Crisanta, hayat hep bu biçimde geçer sanıyordu. Burada bir yer doluysa, orada boşu vardı. Kentte hiçbir insan yalnız değildi. Ormandaki bir ağaç gibiydi insan, çöldeki kaktüs gibi tek başına durmuyordu ortada.

Yeni yatacak yeri eskisiyle karşılaştırılamazdı. Burada bir yatakta uyuyordu. Daha önce bir yatakta yatmamıştı hiç, yerde, bir şiltenin üzerinde yatmıştı yalnızca. Önce, yataktan düşmekten korkmuştu. Duvar tarafında, yatağı paylaştı-

ğı üç numara kız yatmaktaydı. Crisanta, gecenin içinde, her şeyin üzerinde kanat açtığını düşlüyordu. O gece yemekte de González'lerdekinden daha iyi şeyler vardı. Çoğunlukla et. Bol kıymayla doldurulmuş tortilla'lar. Herkese istediği kadar, şekerli kahve. Aile genişti. Kimin evin çocuğu, kimin damat, kimin torun olduğu hemen anlaşılmıyordu. Dolóres Teyze'nin en küçük çocuğu torununun daha küçüktü. Crisanta babayı damatlardan biri sandı önce. Eve düzenli gelmiyordu adam. Dolóres Teyze, kimi zaman gururlanarak, kimi zaman küçümseyerek söz ediyordu ondan. Ufak tefek, hareketli bir insandı baba, ince bıyıklı, yerinde duramayan, uyanık biri. Evde olduğu zamanlar, sırf sofrada bile, Crisanta'nın González Baba'dan bütün ömrünce duyabildiğinden daha çok konuşuyordu. Bir ayakkabı fabrikasında ustabaşı olarak çok iyi kazanıyordu, gezmeyi ve içmeyi sevdiği için çok da harcıyordu. Karısının ondan bir fayda gördüğü yoktu, eve geldiği zamanlar kadın küfürler ve kurnazlıkla ne elde edebiliyorsa o kadar. Bir de hiç durmamacasına yeni küçük çocuk. Ama oğulları sözünü dinlerlerdi. Her sabah, hayırsız koca bile belli ölçülerde dahil olmak üzere butün ailesi çevresine kenetlenmiş olarak işe koyulan anne, her şeyi kotarıyor, pişiriyor, doğuruyor ve doyuruyordu. Hayatın her bucağında güçlü kökleri olan sağlam bir gövdeydi bu.

Crisanta her şeyden sevinç duyuyordu. Pachuca'daki yaşantısı durgun sayılırdı. Burada bir gecede şimdiye kadarki tüm yaşamında toplam olarak gülüp haykırdığından daha fazla gülüp haykırıyordu. Dolóres Teyze bir sürü öykü de anlatıyordu. Crisanta odayı süpürmeyi unuttuğunda şunu anlatmıştı: "Bir zamanlar bir kız çok yakışıklı bir adamla evlenmiş. Adam bir dediğini iki etmiyormuş kızın. Yalnız odayı süpürmeyi yasakla...ş ona. Demiş ki: 'Benimle iyi ge-

çinmek istiyorsan, pislikleri yerde bırak. Süpürgeden nefret ederim ben, dayanamam ortalığın süpürülmesine.' Günün birinde kızın annesi ziyarete gelmiş. Yerdeki onca pisliği görünce saçını başını yolmuş kadın. Kızı özür dileyerek, kocasının süpürgeden nefret ettiğini söylemiş. Kız çarşıya gidince anne süpürgeyi alıp ortalığı bir güzel süpürmüş. Kız eve gelince, 'Kocam kızacak şimdi bana,' diyerek dövünmeye başlamış. Ama anne sakin sakin devam etmiş süpürmeye. Derken oda sallanmaya başlamış, çatırdayıp gümbürdemiş, hava kapkaranlık olmuş, gök gürlemiş. Ortalık yatışıp da temiz odaya güneş ışıdığında, anne şöyle demiş kızına: 'Bak kızım. Pisliğin kaldırılmasını istemeyen bir tek kişi vardır. Sen Şeytan'la evlenmişsin, benim gelmem isabet oldu, tam zamanında kurtuldun.'"

Dolóres Teyze'nin eskiden kocasıyla arası çok iyiydi herhalde. Öykülerle, sulu, matrak konuşmalarla, şakalarla ikisi de çok eğleniyorlardı mutlaka. Adam bir keresinde, pazarı pazartesiye bağlayan bir gece, Dolóres Teyze derin uykudayken Crisanta'nın yatağına yanaştı. Tam zamanında uyandı Crisanta. Isırıp tırmaladı. Duvar tarafında yatan kız ayağa fırladı, teyze de fırladı. Crisanta, "Bir şey yok, bir şey yok, kedi," dedi. Ama Dolóres Teyze yanında bir şeyin eksik olduğunu farketmişti.

Herhalde çok sürmeyecek, Crisanta'yı atacaktı evden. Salt kocası yüzünden de değil. Oğullarından biri de onunla bir ilişkiye girmiş olsa, yine hoşlanmazdı. Gerçi kendileri de yoksul insanlardı sonuçta; gene de, ne anası ne babası olan, bir evliliği düzenleyecek bir aileden bile yoksun, elbisesinden ve rebozo'sundan başka hiçbir şeyi olmayan Crisanta kadar değil. Ama Dolóres Teyze'nin ailesini Crisanta'dan korumasına hiç gerek kalmadı, çünkü bir şey oldu, Crisan-

ta'nın gizliden gizliye beklemiş olduğu şey.

Bir sabah, otobüste birlikte geldiği genç, tortillería'nın kapısının önünde duruyordu. Crisanta hemen gördü onu. Genç, önceleri çok yüzeysel, sonradan daha güçlü ve otobüsten indiğinden beri de karşı konmaz bir biçimde kıza doğru çekildiğinden bu yana, onları birbirlerine çeken şey, yerine getirilmemiş bir söz gibi geliyordu ona. Bunu yerine getirinceye kadar da dönek ve zayıf olacaktı kendi gözünde. Özlediği genç kızın sürekli kendisini beklediğini varsayarsa, haklıydı da. Epeyce bir uzaklıktan altın yeşili gözlerini kıza dikmiş, heyecandan kaskatı ve dimdik, dikiliyordu öylece. Önce korkmuştu, kız yer değiştirmiş olabilirdi. Şimdi, tıpkı aklında kaldığı gibi, oradaydı işte. Tortilla pıtpıtlayan kızların arasında, küçücük, ayrı bir çekiciliği olmadan, ayrı bir inceliği olmadan, biraz bakımsız, biraz kaba saba. Onun bakışıyla kız sevinçten tir tir titremeye başladı. Onu kafasında güzellikle süslemediği halde, genç biraz düş kırıklığına uğramıştı önce. Ama kızın sevinçten titremesi gururlandırdı onu. Sık kirpiklerin gölgesi altındaki pervasız yüzcük yumuşamıştı. Onları birbirlerinden ayıran an, dayanılmaz geliyordu şimdi gence. Üç tortilla satın aldı, ama hazırlarından değil. Crisanta'nın biraz pıtpıtlayıp tortilla'ları sıcak saçtan almasını bekledi. Yiye yiye kapının önünde bekledi.

Crisanta arkadaşlarının alaylı sorularına karşılık vermedi. Mesai saatinin geri kalanında da suskundu.

Daha ilk aylığından Dólores Teyze'ninkiler gibi küpeler bile alamadan gelivermişti şimdi bu insan. Akşam soğuktu. Ceketi, çorabı yoktu Crisanta'nın. Bir basma elbisesiyle, başına ve omuzlarına doladığı rebozo'su vardı, o kadar. Genç onu iki eliyle kavrayarak önüsıra otobüse bindirdi. Otobüs tıklım tıklım işçi doluydu, genç kendisi dışarıya asıldı. Cri-

santa kentin ne kadar büyük olduğunun hiç farkında olmamıştı. Korumasız, ürkerdi tek başına. Genç yeniden yere indirdi onu. Epeyce bir yürüdüler, sordu: "Adın ne?" — "Crisanta," ve adının neden böyle olduğunu anlattı. "Ya senin adın?" — "Miguel." Birkaç uzun caddeyi geçtiler. Tozlar ay ışığında kırağı gibi duruyordu. Büyük bir kapıdan geçip, dar ve derin bir aralığa girdiler, sağda solda evlerin bulunduğu, ayrılmış bir sokaktı burası. Odun kömürü sobaları. Kasaların ve konserve kutularının içinde çiçekler. Bir tulumba. Mısır ezmek için metate'ler, oluklu tablalar. Karanlıkta kendini bey sanan bir hindi.

Crisanta çoktandır bırakmıştı çevresine bakmayı. Avluyla yıldızlar arasında onu ilgilendiren hiçbir şey yoktu artık. Genç, kapılardan birine çekti onu. Odada birkaç arkadaşıyla birlikte oturuyordu. Şu anda yalnızca bir tanesi evdeydi, içeri girdiklerinde tek söz etmeden kalktı o da.Çıkıp giderken bir kez daha çabucak Crisanta'ya baktı.

Ayrıldıklarından beri —otobüs yolculuğundan bu yana geçen zamandı bu— öylesine yoğun olarak birbirlerini düşünmüşlerdi ki, şimdi zaman gerekmiyordu onlara. Önceden Crisanta'nın yaşamı olan şey, kapının arkasındaki avlu gibi, arada bir odaya hafif bir ışık yansıtıyordu, o kadar. Eğer sonradan bir şeyler daha olursa... ama sonrasını düşünmüyordu o. Mutluluğun zamanla hiçbir ilgisi yoktu. Eğer zamanla bir ilgisi yoksa, neden sona ersin?

Miguel, artık onu otobüse götüreceğini söyledi, kendisinin gece vardiyası vardı. Crisanta odada, karyola demirleri arasındaki bir şiltede birinin daha uyuduğunu ancak gitmek üzereyken gördü. Miguel sertçe dürttü uyuyanı: "Kalk Pablo, vakit geldi!"

Ondan sonra Crisanta tortilla'larını hiçbir zaman yapma-

dığı kadar hızlı tıptıpladı. Yeri hiçbir zaman süpürmediği kadar iyi süpürdü. Hatta süpürgeyi başkalarının elinden kaptı. Hep gülmek isteği vardı içinde. Dolóres Teyze, Crisanta'nın bir yabancıyla gezmesine ve kocası için tehlike olmaktan çıkmasına seviniyordu.

Bir hafta sonra Miguel, Crisanta'nın şimdiden sonra ona otobüsle yalnız gelmesi gerektiğini söyledi, onu tortilleria'dan alacak zamanı yoktu, akşamları okula gitmesi gerekiyordu şimdi. O da bir okula yazılmamış mıydı?

O sıralarda Hükümet, okuması yazması olmayan olabildiğince çok insanı akşam okullarına göndermek üzere büyük bir kampanya başlatmıştı çünkü. Her mahallede bir okul açıldı. Görevliler ev ev dolaşıyor ve hiç okula gitmemiş kişileri kaydediyorlardı. Dolóres Teyze'nin evine de geldiler. Crisanta'yı yazdılar. Aynı hafta, elinde bir listeyle bir de rahibe geldi. Kilise dışında ruhani kılığıyla gezmek yasalarla yasaklanmıştı. Ama yüzünden ve uzun etekliğinden hemen görülüyordu: bir rahibeydi o. Dolóres Teyze'yi çocukları kilise okuluna göndermesi için sıkıştırdı. "Okumayı bir kez öğrendiler mi çünkü," dedi rahibe, "ruhlarının temizliğini daha kolay yitirirler, yasak bir şeyler okuyabilirler rahatlıkla."

Akşam Crisanta ziyaretçiyi Miguel'in odasında anlattığında gençler güldüler. O geldiğinde arasıra kalıyorlardı artık, sohbet ediyor, içip şarkı söylüyorlardı. "Rahibe haklı," dedi Pablo, "yalnız tam tersi. Ben örneğin, okumayı biliyorum, gazete okuyorum. Hep düşünürüm, eğer biri yalan dolan okur da farkına varmazsa, gerçekten yitirir ruhunun temizliğini."

Miguel, düşünceli düşünceli, çok sevdiği arkadaşı Pablo'ya bakıyordu. Crisanta ani bir kıskançlık ısırması hissetti.

Bir saniyelik bir şeydi bu, hava soğuyuvermiş gibi sanki. Oysa Miguel bir kıza değil, arkadaşı Pablo'ya bakmıştı yalnızca.

O kendi semtindeki akşam okuluna gidiyordu, Crisanta kendi semtindekine. Önce her şey eğlenceli geldi Crisanta'ya. Orada da bir sürü yüz vardı yine. Onu heyecanlandırdı ve ürküttü bu. Her yüze ayrı bir yaşam hissesi düşüyordu. Bütün bu işçiler, ayakkabı boyacıları, pazarcı kadınlar, sokak satıcıları, hizmetçi kızlar, okuma-yazma öğrenmek için bu akşam okuluna düşmüşlerdi. Hepsi de, Crisanta'nın neden onların semtinde olduğunu öğrenmeye can atıyorlardı. Yaşamı yoğunlaştırıyordu bu. Sıralara sıkış sıkış sıkıştılar. Öğretmen genç ve yumuşaktı. Utanılmıyordu ondan. Cesaret veriyordu ve titizdi. Bir rahip gibiydi. Birisi aynı yanlışı yeniden yaparsa kızıyordu. A'ları ve O'ları sözcüklerden tek tek çekip tahtaya yazması da eğlenceliydi. Harfler, tek tek öne çıkınca, çıkardıkları seslere göre yuvarlak ya da sivri görünüyorlardı. Ama sonradan, göründüklerinden farklı söylenen başka harfler de geldi. Onları yeniden bütün sözcükte birleştirmek zordu da. Bu sırada, her gün binlerce kez gözü kapalı bağırılan sözcükler çıkıyordu ortaya. Crisanta, yanında oturan, şişman, yaşlı duvarcıya şaşıyordu. Az zamanda bütün harfleri tanıdı duvarcı. Çabucak sözcükler çatabiliyordu onlardan.

Miguel daha iyi bir iş buldu. Okulunu da değiştirdi. Crisanta'nın derse gideceği saatte gidiyordu oraya. O'ları yuvarlak yerine kambur kumbur oldukça, defterlerine bakıp gülüyorlardı önceleri. Pablo yardım etmişti onlara. Yalnız Miguel'i beğeniyordu. Crisanta'yı azarlıyordu. Miguel'in yanında salt gözünü ayırmadan defterlere bakmak için oturmak istemiyordu Crisanta. Harflerden sözcükler yapmayı

hâlâ öğrenemediği için de, öğretmenden ve sınıftan utanıyordu. Miguel'den de utanıyordu. Sıra arkadaşı duvarcı kadar iyi bir öğrenci olacağı ta baştan belliy di onun. Ders kitabının son sayfasındaki, Juarez adında bir adamdan söz eden parçayı bile okuyabiliyordu Miguel.

Dolóres Teyze'nin kızlarının, rahibelerinden övgü olarak renkli ve yaldızlı Guadalupe Bakiresi resimcikleri armağan almalarına sinirlendi Crisanta. Oysa kendisi, onların yalnızca, kendilerine tüm öyküyü okuyabildikleri süsü verdikleri kanısındaydı. Guadalupe Meryemi'nin yoksul bir Kızılderiliye görünmüş olmasını. İlk kez, teni beyaz olmayan bir adama görünmesini. Ve sadece kaktüs yetişen çıplak bir dağda ona güller armağan etmesini. Herhalde kızlar bunları o kadar çok dinlemişlerdi ki ezberlemişlerdi. Ondan sonra da, akşamları okula değil, Miguel'e gitmek için otobüse koştu Crisanta. İki beraberlik arasındaki zamanın hiç tadı yoktu. Daha gün doğar doğmaz Crisanta dakikaları saymaya başlıyordu. Miguel, Crisanta'nın ayak seslerini duyunca, Pablo yanında oturuyor ve ona gazete okuyorsa kaşlarını çatıyordu bazen. Crisanta masaya oturur oturmaz, Miguel'in altın yeşili gözleri için için yanmaya başlıyordu. Crisanta ise her şeyin hâlâ tortilleria'daki ilk günkü gibi olduğunu sanmaktaydı.

Pek zaman da geçmemişti zaten. Bir aylık maaşını yeni almıştı. O sırada Bayan Mendoza çıkageldi, gelecek pazar düğün yapılacaktı. Crisanta González ailesini neredeyse unutmuştu bu arada. Şimdi heyecanlanmıştı, pişmanlık duyuyordu şimdi. Bir düğün töreni ona o kadar olağanüstü görünmüyordu artık. Hindiyi keserlerdi şimdi — birdenbire, kentte sık sık güzel yemekler yediğini anladı. Gece gündüz analığını düşünür oldu birdenbire. Durmadan González aile-

sinden söz açıyordu. Tüm aylığıyla armağanlar aldı. Sokak satıcısının sabahları değneğinin üstünde dolaştırdığı elbiselerin arasından en sevdiği renkte bir elbise seçti. Bayan González'in kızının ona verdiği rebozo'nun aynısını, çiçekli mendiller, küpeler, çeşit çeşit incik boncuk aldı. Bütün aileyi armağanlara boğmak istiyordu. Derken, yol parasını bile harcamış olduğunu anladı. Tortilleria'daki kızlar, Dolóres Teyze'den rahatlıkla avans isteyebileceğini söylediler. Dolóres Teyze büyüklük gösterdi. Crisanta'yı olabildiğince uzun bir zaman kendine bağlamaktan hoşnuttu ama. Aşk Crisanta'yı kıvraklaştırmış, itaatli yapmıştı. Sevgilisi başka bir işe girmesi için kandırabilirdi onu.

Miguel de ne zamandır kendi ailesini bir ziyaret etmek istiyordu. Yine birlikte gittiler otobüste. Miguel onu ertesi gün González'lerden alacağına söz verdi.

Karşılama, Crisanta'nın beklediği gibi oldu. Armağanlara sevinmelerinin sonu gelmek bilmiyordu. Crisanta kendisi de sevinçten uçmaktaydı. Düğün için her şey donatılmıştı. Ortalık kızarmış hindi kokuyordu. Bayan González başka zaman bir yılda kullandığı yağın daha fazlasını harcamıştı. Herkes düğün yemeğine oturmuşken de kapı açık duruyor ve hiç durmadan akın akın konuk giriyordu içeriye, başka zaman her gramın hesabını yapan Bayan González de hiç durmadan acılı tatlılı yemekler ve içki gönderiyordu. Bugün her şeyi veresiye yazıyordu. Kafayı çeken erkeklere de karışmıyordu. Tüm kaygılardan kurtulunacak bir gündü bugün. İsa'nın cehennemden kurtardığı ruhlar gibi hissetmelilerdi kendilerini. Gece birçoğunun yola düşmesi gerekti; madene giden kamyona binmek üzere iyi kötü sokaklara döküldüler. Birçoğu şilelerin üzerinde uyuyakalmıştı. Bayan González herkese kahve pişirdi. Bir

gün öncesine göre, şarkı söyleyip gitar çalmaya çok daha istekliydiler insanlar. Şimdi gerçekten çıkarıyorlardı eğlencenin tadını. Crisanta da kendini düğün havasına tam anlamıyla kaptırmıştı. Ama gün gevşeyip durgunlaşınca, aynı anda onun yüreği de her zamanki gibi çarpmaya başladı. Saçlarını çekiştirip üstünü başını düzeltti — Miguel de gelmişti zaten.

Herkesle hemen yakınlık kurdu Miguel. Crisanta gözünü ayırmadan ona bakıyordu. O, Crisanta'ya bakmıyordu. Erkeklerle konuşmaktaydı. "İlk fabrikamdan, reyes, deri fabrikasına geçtim," dedi. "Burada daha çok para verdikleri için yaptım bunu. Daha çok veriyor, daha çok istiyorlar. Hemen, 'Biz daha çok isteriz,' demiyorlar elbette. Sen kendin anlıyorsun bunu. Önce, alt tarafı burada da oradaki gibi sekiz saat ter dökerim diyorsun. Eh, ter dökebilirsin, kan da dökebilirsin. Bana da orada anlattılar, benden az önce yeni bir makine gelmiş, dişlileri olan, komik bir alet. Makineyle birlikte yabancı bir adam gelmiş, bir sabah boyunca makineyi kurup gözcüye öğretmiş. Sarı dişli bir yabancı, mavi gözlü, kızıl saçlı. Bir gringo, ama tıpkı bizim gibi konuşan biri. Onlar daha çok para veriyorlar, ama nasıl söyleyeyim, bize daha pahalıya patlıyor bu. Bir koşu sokağa çıkıp bir dondurma yesen, ya da biraz geç gelsen, hemen ücretinden kesiliyor. Ya da bir parçayı bozdun diyelim, veya gözcü sayım yaparken sen bitirmiş değilsin — hemen düşülüyor ücretinden."

Bayan González, "Öyleyse niye ailenin yanına, sizin çömlek işine dönmüyorsun?" dedi.

Miguel kararlı bir tavırla, "Olmaz," dedi. "Neden olmaz?" Miguel bir an düşündü. "Bize bir şey ödüyorlar, üzerinde anlaşılmış bunun. Kesinti yapıyorlar, bunun da üstünde anlaşılmış. Bunu düşünmedik değil. Ama yazılı olarak el-

lerinde bu, okuyorlar bunu, üzerinde anlaşmaya varılmış bunun. Bir haydut çetesi bunlar, buna hiç kuşku yok, ama insan yalnız değil gene de. Biliyor musunuz Bayan González, evde, aile içinde hep bir aradadır insanlar, ama tek tek alınca, sözgelimi ben —tek başımayımdır. Evde bir dümen çevirmek zorunda kalırım —tek başıma. Bir şeyi kırarım —tek başıma. Çok iyi bir şey yaparım —tek başıma. Bir kez de çok özel bir şeye gereksinme duyarım —tek başıma."

Adamlar ilgiyle dinliyorlardı. Söylediklerini tam olarak anlayamıyorlardı. Onlarda işler başka türlü yürüdüğü için belki de. Madende hemen hemen aynısıydı gerçi, ama aile içinde başka türlüydü. Miguel sürdürdü: "Eğer çok kazanılmazsa evde sefillik olur. Geçenlerde pirinç birdenbire pahalılanınca fabrikada hep birlikte ücret artışı istedik. Hep birlikte işi bıraktık. Pirinç pahalılanınca evde ne yapabilirdik ki? Pirinç parasını çıkaralım diye birkaç çanak fazla çevirmeye bakardık. Eee? Oysa fabrikada ücret artışı verdiler bize, gerçekten. Hiç kimseyi de kapı dışarı edemediler, hiç kimseden de kesinti yapamadılar. Bizi çok sevdikleri için değil elbette, kendileri mal teslim etmek zorunda oldukları için, emeğimize ihtiyaçları olduğu için, başka zaman olsa atıverirler kapı dışarı, en ufak püsürü ücretten keserler başka zaman. Bu sefer yapamadılar ama." — "Yapmadılar mı?" — "Hayır. Bu bir grevdi. Biz kazandık."

"Biz de öyle yapmak istiyorduk," dedi damat, "ben katılacaktım. Ama sonra işten atılırız diye çoğunluk korktu ansızın." Miguel sürdürdü: "Okumayı yazmayı öğrenir öğrenmez uzaklara gideceğim. Campeche'ye amcamın yanına gitmek istiyorum. Doğru dürüst okuyup yazabilirsem bana orada bir iş ayarlayacağını söylüyor. Temelli burada kalmak istemiyorum. Ülke büyük, bir sürü kent var bizde. Birazını

görmek istiyorum." O sırada ihtiyar González, "Benim gençliğimde burası çok daha kötüydü," dedi. "Bizim için hiç ışık yoktu. Bütün gün uyumaya gelirdik yalnız. Biz de birlik olduk. Kente yürüdük. Benim küçük oğlan kadardım ben. Bizden de hiçbir şey kesmediler arkadaşım, üzerimize ateş açtılar bizim. Başkanlık Sarayı'ndaki ihtiyar köpek korktu bizden. Onca zaman öyle tembel tembel oturmuştu orada, çekip gitmek zorunda kaldı." Bu anıyla gözleri parladı, tıpkı grevi anımsayınca Miguel'inkilerin parladığı gibi.

Crisanta hep Miguel'e bakıyordu. Ötekilerden daha çok şey biliyordu Miguel. Çok şey tasarlamıştı. Derken González'lerin erkekleri madenin yolunu tuttular. Baba yeni damadıyla ayrı yürüyordu. Ne zamandır iyi dosttular. Genç, içine kapalı ve suskundu şimdiki halde. Birdenbire üzerine aşk ya da büyük bir öfke nöbeti gibi bir hal gelmezse eğer. Konuklarına düşüncelerini anlatacak bir iki söz sarfetmeye ikisinde de hiç istek yoktu. Miguel'in anlattıklarına dalmışlardı. İhtiyar González göğüs geçirerek, "Daha çok genç," dedi. "Evet," dedi öteki de, "ayrıca bir başına. Nereye isterse gider." Crisanta'nın sözünü etmediler. O arada onun ne olacağını ikisi de içlerinden üstünkörü tarttılar yalnızca.

Crisanta hiçbir tahminde bulunmuyordu. Hiçbir zaman zaman hesabı tutmamıştı o. Şimdi de tutmuyordu. Hayat kendiliğinden her yana yayılmaktaydı. Miguel'le kentin her köşesine gidiyordu. Miguel ona kent parçaları armağan ediyor gibiydi. Mercedes pazarına gitti onunla. Bir halkın, giysi ve ayakkabı, yiyecek içecek, eyer ve bıçak, hasır şapka ve rebozo, tencere ve testi, süs eşyası ve Aziz tasviri olarak oldum olası gereksinim duyduğu şeyler orada hep bir arada bulunuyormuş gibi geldi ona. Pazar kovuklarında, sırıklara dizilmiş sandaletler ve binici çizmeleri yükseliyordu, ağaçta-

ki muzlar gibi. Onca rengârenk kumaşı, satıcı kadınlar bütün bahçelerden derlemişlerdi sanki. Başka bir kovukta kenevir tiftikleri boy gösteriyordu. Kenevirden örülme, tavana kadar çıkan atlılar ve devler ve kule gibi istiflenmiş sepetler vardı burada. Hani bir şey tek başınayken göze görünmez de birçoğu bir arada olunca gözde büyür ya, işte bunun gibi, o güne değin Dolóres Teyze'nin pazar çantasına hiç dikkat etmemiş olan Crisanta da, burada, loş kovuklarda, dağ gibi yığılmış kırmızı mavi alacalı pazar sepetlerinden şaşkına dönmüştü. Mercedes pazarındaki her şey için böyleydi. Bütün o meyveler için. Miguel'in ailesinin sattığı çanak çömlek için de. Çanak çömlek dolu koca bir aralık vardı, Miguel'in ailesiyse, çocuklar ve torunlar dahil hepsi birlikte gece gündüz hamur yoğurdukları, torna çevirdikleri, boyama yaptıkları, sır sürdükleri halde, burada bir barakayı ancak işgal etmişlerdi. Crisanta çanak çömleği de belli bir bitki gibi ayırdediyordu yine. Kulplarından ve sırlarından. Bu tencereler demirdenmişler gibi ateşin üzerinde de çatlamadıkları için kili karıştırmanın reçetesini öğrenmek isteyen yabancı bir kadının arkasından hepsi güldüler. Donuk saçlı ve donuk gözlü, beyaz tenli, ince bir kadındı bu. "Bir peso' ya bir de sırrımızı öğrenmek istiyor demek," dedi Miguel, "gitsin bonmarşeden alüminyum alsın o." Kendisi fabrikaya gittiği halde "sırrımız" diyordu.

Birlikte sinemaya gittiler. Film o kadar hoşlarına gitti ki, birbirlerini bile unuttular. Melek kadar güzel bir kız şanssızlıktan şanssızlığa uğradı. İğfal edilip terkedildi. Elden ele gezdi. Erkeklerden yana şansı yoktu. Bir çocuğu oldu, çocuk bir kimsesizler yurduna kondu. Anne sefalete düştü ve yaşlandı. Hapse girdi. Oğlunu okulda görmeye gittiğinde oğlan öz annesini tanımadı. Oğlan okumayı yazmayı öğren-

mişti bu arada. Okudu. Hukukçu oldu. Mahkemede, üstü başı perişan, yabancı bir kadını savundu. — Crisanta iyice sersemlemiş bir halde çıktı sokağa. Başka zaman, olup bitmiş bir şeyin üzerinde asla düşünmezdi. Şimdi sürekli olarak genç kızı düşünüyordu, genç ve güzelken, sefillik içinde ve yaşlıyken. Hepsi aynı andaydı, geçmişti ve hep vardı.

Miguel sürekli oğulu düşünüyordu. İyi ki annesinin yanında kalmamıştı. Çok şey öğrenmiş olması iyiydi.

Kent dışına, Guadalupe'ye "Bakire Yortusu"na gittiler. Mucizelere inansın inanmasın, bütün kent Guadalupe'ye taşınıyordu. Ülke çapında bir mucizeydi bu. Bakire esmerdi. Bir Kızılderiliye görünmüştü. Savaşçı giysileri giymiş dansçılar, miğferlerle, tüy süslerle, İspanyollar, Meksikalılar olarak sabah griliğinde kilisenin önünde gösteriye çıktılar. Gerçekte bu sırada o kadar çok kan akmıştı ki, bugün bu kadar insanın hâlâ yaşıyor olması şaşırtıcıydı. Küçük çocukların ve kadınların gözlerinde hâlâ bir hüzün izi vardı, bir keder kalıntısı. Yarı-kölelik zamanlarından kalma bir tortu gibiydi bu, onun üstünde de yeni acıların yeni tortusu. —Miguel'in eli açıktı. Elindekini avucundakini armağanlara harcamış olduğu için Crisanta'nın parası yoktu. Miguel bütün lunapark pavyonlarına götürdü onu, bir sürü de şekerleme aldı. Şenlik dorukta değildi henüz, gökyüzünde de hâlâ yıldızlar vardı. — Eylül'de de Ulusal Bayram Gününü kutladılar birlikte, "Dolóres'in Çağrısı"nı. Crisanta kalabalıkta kaybolmamak için Miguel'in kemerini tutuyordu. Kalabalık, Başkanlık Sarayı'nın önünde köpürmekteydi; kabadayılar, sarhoşlar bile, artık annelerinin rebozolarının içine daha küçüklerin yanına sığamayan çocuklar ayak altında ezilmesin diye dikkat gösteriyorlardı biraz. Sonra hepsi sus pus olup Dolóres'in küçük çanının sesine kulak kabarttılar, bir za-

manlar kurtuluş için çalmış olduğundan, şimdi başkentte şenliği müjdeleyecekti bu. Son vuruşunun ardından halk kendinden geçti, maytaplar patladı, sevinç çığlıkları atıldı, kıyametler koptu. Sanki bu gece, içkiyle ve bıçaklarla, fişek eğlenceleri ve tabancalarla, kurtuluşu düş kırıklığı ve keşmekeş olarak izlemiş olan şeyi de kutlamak gerekiyordu. Sanki bütün o pahalı kanı, ihanet, iftira, hırs ve açgözlülükle akıtılmış olanlarla birlikte anmak gerekiyordu.

Crisanta, Miguel'le birlikte geçtiği bütün yollardan hoşnuttu. Fabrikaya, tarlaya, çömlekhaneye, her yere giderdi onunla, düğünlere, şenliklere de. Savaşa yürürdü onunla, gösterilere, yürüyüşlere giderdi. En önemlisi, Miguel önüsıra gidiyordu onun. Artık onu önden sürmüyordu. Şimdi, onun arkasından geldiğinden tümüyle emin, neredeyse pervasızca yürümekteydi.

Bir keresinde onu yine eve yolladı Miguel, öğretmen ona bir şey okuyacağına söz vermişti. Crisanta evin önünde bekledi. Miguel dönüşünde azarladı onu. Pablo akşam okulundaki sınavı verip vermediğini sorunca ürktü Crisanta. Bir daha hiç gitmemişti oraya. Pablo onu süzdü, güldü.

Bir ara Miguel, artık yakında Meksika Kenti'nden ayrılmak zorunda olduğunu söyledi. Bir kamyoncu, Oaxaca kentine kadar onu kamyonuna almaya söz vermişti. "Ne kadar sürüyor orası?" — "Bir gece. Ansızın alabilir bizi. Bir dakikadan ötekine yola çıkmamız gerekir o zaman."

Çok daha fazla soru beklemişti Miguel. Hatta Pablo, planlarından Crisanta'ya söz etmemesini önermişti ona. Ağlayacaktı Crisanta. Canını sıkacaktı. Zaten ona yardım da edemezdi Miguel. Miguel önce şöyle karşılık vermişti: "Baksana sen, Alfonso Kaliforniya'ya çalışmaya gidip de ailesi ondan bir daha haber almayınca bunun kötü bir şey olduğunu sen

kendin söylemiştin." Pablo da şöyle demişti: "O başka bir şey. Senin gibi biri hemencecik temelli sorumluluk yüklenmemeli. Sen buradan gitmek zorundasın." Pablo haklıydı galiba. Gitmek istiyordu o, ve başka bir yaşama girmek istiyordu. Günlerini Dolóres Teyze'nin kocası gibi, Gonz. ez Baba gibi geçirmek istemiyordu. Çok şey öğrenmek istiyordu. Çok şey görmek istiyordu. Bambaşka yapıda bir kız gerekliydi ona. Peki ama, Crisanta niçin korkmamıştı? Ansızın, Crisanta'nın "Gidiyoruz" tümcesinden Pablo ve Miguel diye değil de, Miguel ve Crisanta diye çıkardığını anladı. Üzdü bu onu, ama Pablo, "Ne sanıyorsun," dedi, "vedalaşmak gecikirse ona daha kolay geleceğini mi düşünüyorsun?" Gecikmedi de. Çünkü kamyoncu ertesi gece geldi: "Hâlâ niyetliyseniz haydi bakalım gençler!"

Ertesi akşam Crisanta aynı saatte avluya girdiğinde, yere çömelmiş, mısır ezen bir kadın, "Bugün kime gidiyorsun böyle?" dedi. Crisanta, Miguel'le Pablo'nun çoktan gitmiş olduklarını öğrendi. Odadaki gençler yarı alayla, yarı acıyarak bakıyorlardı ona. Ona kötü bakan iki kişi vardı. Crisanta her şeyi anladı, hiçbir şey söylemedi. Ayakta kaskatı dikiliyordu. Oda dönüp duruyordu çevresinde. Duruncaya kadar bekledi. Sonra çok neşeli bir tavırla, Miguel'in gittiğini zaten bildiğini söyledi, gitmeyi kendisi önermişti ona. Buraya unuttuğu bir şeyi almak için gelmişti yalnızca. Bir genç bağırdı: "Eğer benim yatağımda unuttuğun bir şeyse..." Ve gençlerin böyle fırsatlarda söyledikleri benzer şeyler. Crisanta hiçbir sorunun altında kalmadı. Avluda mısır ezen kadın, kafasını sallayarak onların gülüşmelerini dinliyordu. Crisanta ansızın selam verip gitti.

Geceydi. Soğuktu. Crisanta Dolóres Teyze'ye dönmek istemiyordu. Dolóres Teyze'ye artık hiç gitmek istemiyordu.

Evine de gitmek istemiyordu, tortilleria'ya da gitmek istemiyordu. Pachuca'ya da gitmek istemiyordu. González'lere de artık hiç gitmek istemiyordu. Kendisine sorular sorulsun istemiyordu. Artık hiçbir yere gitmek istemiyordu. Sokaklarda dolanıp durdu. Bir villanın merdivenine oturdu. Karanlık sokaktan bir grup çalgıcı geldi. Villanın önünde durdular, belki de kızlardan birinin sevgilisi onları buraya çağırmıştı da onun için. Gitarlarını çıkardılar, çalıp söylediler. Pencerelerden biri aydınlandı, bir başkasından biri dışarı eğilip küfretti. Crisanta, öfkeli ses çalgıcılara değil de kendisine yönelmiş gibi, kalktı oradan; çalgıcılar istiflerini bozmadılar ve onun arkasından çalmalarını sürdürdüler. Crisanta uzun caddeyi indi. Büyük bir resmi binanın önündeki merdivene oturdu. Üşüyordu. Hava rüzgârlıydı. Ağzına kum doluyordu. Gözlerini yumdu. Ev özlemiyle hasta, çocukken bir kez korunduğu ve kendini daha sonra bir daha hiç hissetmediği kadar sıcak hissettiği yeri aradı düşüncelerinde. Mavi olduğunu hâlâ biliyordu oranın. Dünya dışarıdan akıp gitmiş ve içeri girememişti. Ama maviyi anımsamıyordu bile artık. Gözlerini ister açık, ister kapalı tutsun, içi de dışarısı kadar boştu Crisanta'nın. Yıldızlar, önündeki ıssız meydandaki tek tek insanlar kadar tek başlarınaydılar gökyüzünde. Bir parça daha yürüdü. Yine bir kapının önüne oturdu. Yine kovuldu. Sabah oluyordu. Açtı. Konuşmaya ne gücü, ne isteği vardı. Dilenmekse konuşmak gerektirirdi. Bir sokak sergisinden bir şeyler çaldı. Bu şekilde iki, üç gün geçti. Işık, sıcaklık çekiyordu canı. Bir meyhaneden müzik sesi duydu. Yabancı bir adam dışarı çıkıp el uzattı ona. Aptal değildi yabancı adam. Şöyle dedi: "Bu ne biçim görünüş böyle? Benimle içeri girmeden önce kendine biraz çeki düzen ver küçük! Rebozo'nun üstü hububat tarlasına dönmüş." Crisanta

üstünü başını silkeledi, saçlarını ördü. Böyle başladı, böyle sürdü. Kimi zaman en kötü meyhanelerde oturdu, kimi zaman en iyi caddelerdeki café'lerde. Kimi zaman bir yolcu bir otel odasına götürdü onu, kimi zaman bir sokak satıcısı barakasına. Kimi zaman birinin katırlarla köyden köye meyve taşımasına yardım etti, kimi zaman bir kamyonda başka ülkelerden bir şoförle yattı. Sonra, gebeliği o kadar belli oldu ki, sürekli kalacağı bir yer aramaya başladı. Tortilleria'da birlikte çalıştığı bir kıza rastladı. Kız, "Benim evimde doğurabilirsin," dedi. "Yoksa listelerine yazarlar seni, bir kere de yazıldın mı artık bir daha rahat bırakmazlar." Kız şunları da söyledi: "Yabancı kadınlar bizim kadar aptal mı sanıyorsun? Bak, benim sekiz kardeşim var. Yabancı kadınlar iş bu kerteye varıncaya kadar beklemiyorlar, cezalandırılabilir de insan. Çocuk herkesçe görülüp bir listeye geçirilinceye kadar asla beklemiyorlar onlar. Kurnazlık edip, çocuk daha kafasını ışığa uzatamadan bir son veriyorlar işe. Dünyaya bile gelemiyor." Crisanta bu kıza minnet duydu. Kız becerikli görünüyordu ona. Tertipliydi de. Ona kucak açıyordu.

Daha sonraları şöyle dedi kız: "Görüyor musun, bana rastlaman ne iyi oldu. Hastanede olsan çocuk hemen bir listeye yazılırdı. Şimdi çocuk mocuk yok ortada. Hepsi geçti artık." Crisanta hiçbir şey söylemedi buna karşı. Arasıra neşeleniyordu. Arasıra da deliymiş gibi yapıyordu; küfrediyor, ağlıyor, bağırıp çağırıyordu. Kararlaştırdıkları gibi, ilk kazandığı parayı kıza getirdi. Ama çok geçmeden yeni işinden sıkıldı. Hep kaneviçe işlemek, hep aynı kuşlar. Son iş gününde, gözcü kadını kızdırmak için kendisine emredilenin yerine başka bir kuş işledi, beyaz ipeğe mavi yerine kırmızıyla, örneğe göre değil de kendi kafasından. Gerçi bu kuş sonradan büyük sükse yaptı, birkaç düzine ek sipariş getirdi.

Ama Crisanta'nın haberi olmadı bundan, kentin öteki ucuna taşınmıştı çünkü.

Şimdi görünüşü eskisi gibiydi yine. Eskisi gibi, gülüp konuşmaya can atıyordu. Erkeklerle ilişkilerinde daha akıllıydı şimdi. Kuaföre gidiyordu. Bonmarşeden bir manto aldı kendine. Yabancıların bazen, kendi kafalarındaki yerliler gibi görünen kızlardan hoşlandıklarını da biliyordu: ürkek, soğuktan titreyen, rebozo'lu, örgülü saçlı. Yüzünün en güzel yerinin kirpikleri olduğunu biliyor ve bir şey isteyeceği zaman gözlerini eğiyordu. Kimi zaman bir nefret dönemi oluyordu, o zaman eve kapanıyor, kayboluyordu ortadan. Sonra geçiyordu umutsuzluğu. Canı ışık ve sıcaklık çekiyordu yeniden.

Birlikte akşam okuluna gittiği duvarcıya rastladı. Duvarcı onda, dirençli, ağırbaşlı bir insan izlenimi bırakmıştı hep. Hâlâ öyleydi. Hâlâ aynı giysileri giyiyordu, çok daha eskimiş olarak. İster okuma yazma bil, ister bilme, hayat sürüp gidiyor, diye düşündü Crisanta. Harflerden çabucak sözcükler yapmayı öğrenmiş olsa da, bu dünyada bir duvarcıya ne faydası vardı bunun? Yaşlı duvarcı, genç duvarcıların bir toplantısına götürdü onu. Crisanta onlardan birine takıldı. O sıralar kent dışında büyük bir bina yapıyorlardı. İnşaat şirketi, işçilerini aileleriyle birlikte şu ya da bu yeni inşaata gönderiyordu. Duvarcılar da, çingeneler gibi, her defasında evlerini yeni bir araziye kuruyor ve başka bir yerde temel atılınca oraya taşınıyorlardı. Henüz bir ailesi olmayan genç duvarcı, Crisanta'yı kulübesine aldı.

González ailesi, Crisanta'nın bir daha gelmemesine uzun süre şaşırmıştı. Bayan Mendoza Dolóres Teyze'sinden Crisanta'nın arkasında borç bırakarak oradan da kaybolduğunu öğrendi. Bir çömlekçi aile, komşu bölgedeki çömlekçilerden, Miguel'in Meksika Kenti'nden ayrıldığını öğrendi. Crisan-

ta'sız. González'ler gerisini kestirdiler o zaman.

Bayan Mendoza üzülmüştü. Gerçi hiç kimsenin aklına ona sitem etmek gelmiyordu. Yine de o suçluluk duymaktaydı. Genç kızı çalıştığı yere ilk götüren kendisi olduğu için. Bayan Mendoza'nın öğüdüne göre tuttuğu yolda hiç şansı olmamıştı genç kızın. Hiçbir yere varamamıştı. Bu yüzden Bayan Mendoza, kızı aramanın kendisine düştüğünü düşünüyordu.

Crisanta'nın duvarcısının yanında durumu iyi değildi artık. Duvarcıların karıları söylenmeye başlamışlardı. Kamp da toplanıyordu zaten. Crisanta gün boyu dağ bayır dolanıyordu. Katırlarla ya da yaya, sebze, meyve ya da başka mallar yüklenmiş, dağlardan Meksika Kenti vadisindeki pazara inen köylüleri izliyordu uzaktan. Kentin kıyısına varmadan önce mola veriyorlardı. Yolda giymekten kaçındıkları sandaletlerini giyiyorlardı. Kadınların çocukları, erkeklerin çanak çömleği yüklenmiş olduğu bir çömlekçi ailesi gördü Crisanta. İyi sırlanmış çanaklardı bunlar, güneş ışığında pırıl pırıl parlıyorlardı çünkü. Onlara bakarken bir anı, bir üzüntü hissetmedi Crisanta. İçinde belli belirsiz bir biçimde, çömlekçilerin sanatıyla tanışıklık duygusu vardı yalnızca.

Ama su içmek için biraz aşağılara inen genç çömlekçilerden biri Crisanta'yı tanımıştı. Böylelikle de, hemen bunu izleyen öğleden sonra, Bayan Mendoza kentin dış mahallelerindeki güzel bir sokakta, beyaz, yeni, daha şimdiden morumsu çiçeklere boğulmuş evlerin arasından geçerek inşaat sahasına çıktı. Kadınlara Crisanta'yı sordu. Beklediği gibi, ayrıntılı ve öfkeli yanıtlar aldı.

Crisanta ziyaretçisini görünce ürktü. Nazik ve neşeliydi yine de. Bayan Mendoza hemen kendisiyle birlikte otobüse binip Pachuca'ya gelmesi gerektiğini söyleyince, mutlu oldu-

ğu kadar şaşırdı da. Son yılda González'lerle ilgili her tür düşünceyi kafasından çıkarmayı başarmıştı, öyle ki bu aileyi unuttuğu bile söylenebilirdi. Yerine yurduna ilişkin sorularla karşılaşıp hesap vermek zorunda kalmamak için, bütün gücüyle onları bir daha aklına getirmemek istemişti oysa. Şimdi, düşünmeye bile cesaret edemediği bir şeyi yapması yüksek sesle emredilince, bir bahane aramadı; tersine, alışmış olduğu şeyi yaptı. Kendisinden daha güçlüye boyun eğdi. Çünkü o, Crisanta, güçsüz, küçük, cahildi.

Bayan González onun gelişini büyütmedi. Erkekler madendeydiler. Crisanta, şiltedeki eski yerinde, en büyük kızın yanında uyudu. Eskisinden daha da az yerde yatıyordu, büyük kız gebeydi çünkü. Bu arada bir doğum yapmıştı zaten. Çocuk, iplerle tespit edilmiş, tavandan sarkan, içi doldurulmuş bir sandıkta yatıyordu. Odadaki ve ailedeki tek değişiklik buydu. Crisanta burasının kalamayacağı kadar sıkışık olduğunu hemen farketti. "Vah zavallı küçük," dedi Bayan González, "şimdi ne yapacaksın? Çökmüşsün de yine." Crisanta bunu hiç düşünmemişti henüz. Analığı, yine bir bebek beklediğini hemen görmüştü. Bayan Mendoza'nın bir yol biliyor olması herkes için şans oldu bu durumda. Kocasının eniştesinin kızkardeşi, Meksika Kenti'nde talihi rast gitmiş bir adamla evlenmişti. Bir istasyonda limonata satmak için bir büfe kiralamışlardı bunlar. Kadının yerine geçecek birini arıyorlardı.

Crisanta'nın bu iş için, portakal sıkmak ve bardakları yıkamaktan başka bir şeyden anlaması gerekmiyordu. Ertesi akşam Crisanta geri dönerken, bu arada evde yatmış olan ihtiyar González avludan sokağa kadar geçirdi onu. Bir hindi kıpkırmızı süsüyle tek başına çalım satıyordu. González Baba, onun iki numara kızın düğünü için ayrıldı-

ğını söyledi. Ekledi: "Bekliyoruz seni." Şunu da ekledi: "Çocuğunu da birlikte getireceksin, görmek istiyorum onu." Bir an delici bir bakışla ona baktı. Crisanta, ona Miguel'i anımsatan bu bakıştan içten içe tedirgin olduğunu hissetti. Gözleri aynı biçimde acımasız, aynı biçimde altın yeşiliydi çünkü.

Artık geçmişi düşünmekten korkmuyordu. Yeniden Miguel'i düşündü. Pachuca'ya daha önceden gitmemiş olmasına yeriniyordu.Bu barakada ta o zaman portakal sıkabilirdi belki. Şu anda beklediği çocuk da Miguel'in çocuğu olurdu.Şimdi ise babasının kim olduğunu bilmiyordu.

Bir keresinde, resimlere bakmak için bir sinemanın önünde durdu. Miguel'le birlikte seyrettiği filmdeki kişileri ayırdetti. Kendi oğlunun da filmdeki oğul gibi anasız babasız pekâlâ akıllı olabileceğini düşündü. Okuma yazma öğrenebilirdi. Okuyabilirdi. Hatta doktor bile olabilirdi. Eğer González Baba'nın istediği gibi dünyaya gelebilirse, hepsini olurdu mutlaka.

Yeni işyeri iyi de değildi, kötü de. Onu işe almış olan kişiler ne kaba, ne naziktiler. Biraz katı, biraz tutumluydular. Bu karakterleriyle de biraz para biriktirmiş, kira parasını toparlamışlardı. Kadının satış yaptığı sırada Crisanta'nın az ötede istasyonun yakınında kendi adına elma ve limon satması, yarı iyilik, yarı emirdi. Çocuğu doğduktan sonra da yaptı bunu. Büyük satıcılardan, kendi kazancı için, birkaç düzine, küçük fakat parlak, sarı elma, limon, domates, sarmısak, bazen de sebze seçiyordu özenerek. Hepsini rayların yanında yere bir gazete kâğıdının üzerine, düzgün, çekici piramitler halinde diziyordu. Kendisi de rebozo'sunun içinde çocuğuyla, önlerine, yere çömeliyordu.

Bir keresinde yolu ve insanları toza boğan bir rüzgâr çıktı.

Crisanta başını örtünün altına, çocuğun yanına soktu hemen. İnsanlar tozların içinde belli belirsiz gelip geçiyorlardı önünden. Birden, çocukken bulunduğu o yer geldi aklına. Hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak, kavranamayacak kadar canlı ve koyu mavi. Rebozo'ydu demek bu, Bayan González'in omuz atkısı, arkasından akın akın geçen de, kendi halkı.

GERÇEK MAVİ

Benito, yüklü katırı ve ailesiyle birlikte, ağır ağır, kentin kıyısına bağlanan bayırı inmekteydi. En arkadan, rebozo'sunun içinde en küçük çocuğuyla Luisa geliyordu. Andrés, en büyük oğlan, bir zarar olmasın diye babası gibi pürdikkat, mulo'nun yanından yürümekteydi. Ortanca oğlan Gabriél biraz önden gidiyordu. Arada bir kendini unutup havalara zıplıyor ya da eğilip bir şey koparıyordu; yağmur mevsiminden sonra her şey büyüme ve çiçek açma halindeydi çünkü. Çayırlar her renkte bezenmişti, varoşun beyaz evlerinin üzerinde leylak rengi bir bugambilie buğusu asılıydı. Katır dikkatliydi. Ne taşıdığını çok iyi biliyordu. Sahibi Benito'nun şekil verip pişirmiş, boyayıp sırlamış olduğu bütün çanak çömleği Meksika Kenti'ndeki pazara sağ salim tek başına da götürürdü. Bir yere çarpmamak için gerekli olan hafif devinimleri, daha uyarılmadan kendiliğinden yapıyordu hep.

Çanak çömlek, yola koyulmasından saatler önce filelere yerleştirilmiş ve sırtına bağlanmıştı. Donuk beyaz zemin üzerinde, taklit edilmesi olanaksız koyu bir maviden bir deseni vardı çanakların. Birçok kişi, eski yemek takımlarını tamamlamak ya da bir yenisini almak için, Santiago Ixcuintla köyünden çömlekçi Benito Guerrero'nun tezgâhını ararda mercado'da.

Böyle kişilerden birine, sözgelimi Doña Isabel'e bir ko-

nuk gelse, şöyle derdi: "Ah, şu senin tabakların. Böyle mavi başka hiçbir yerde yoktur."

Bu durumda, "Alışverişini mercado'da çömlekçi Benito'dan yap," demekti bu.

Katır yalnız tabak çanak taşıyordu. Baba, omzundaki çift gözlü bir heybede karısıyla kendisi için sandaletler, ayrıca, boyayla ve gerekli başka birkaç şeyle doldurulacak kutular taşımaktaydı. Kentin içine girmeden son olarak bir kez daha durdular. Kadın yol azığını bölüştürdü. Çocuğu emzirdi, üçüncü oğlunu. Büyük oğlan katırı suya götürdü. Aklına esip eğilmeye kalkışmasın diye suyu çabuk çabuk dolduruyordu. Oysa katır, susamış olmasına karşın, ancak çocuğun yardımıyla su içebileceğini biliyordu. Bir şey kayıp düşmesin, bir şey çarpmasın diye, kıpırdamıyordu yerinden.

Anneyle baba kent yolları için sandaletlerini giymişlerdi, sokaktan sokağa pazar yolu başlıyordu şimdi. Gün uyanmaktaydı, çok geçmeden ortalık doldu ve gürültüye boğuldu. Ortanca oğlan hoplayıp zıplamıyordu artık, tıpkı ağabeysi gibi keskin bir dikkat göstermekteydi. Toz ve gürültüden de, aile içinde hiç kimsenin tek saniye unutmadığı temkinden de sıkılmıştı. Mulo, bir babaya, bir oğlana, bir anneye bakıyordu. Bir kapının gecesinden bir sarhoş ya da başka tür serkeş insanlar çıkıp da Benito ellerini usulcacık onun sırtına koyunca ya da koruyucu bir tavırla önüne gerilince, şaşkın, kederli gözleriyle teşekkür ediyordu katır.

Büyük avluya en sonunda varmışlardı, katırlar konaklıyordu burada. Uygun zamanda da yem ve su verilirdi. Benito azıcık ücreti peşin peşin ödedi bekçiye. Ortanca oğlan, istemeyerek ayrıldığı katırı hafifçe vurarak bir kez daha okşadı. Hayvan, kendi korumasından çıkan tabak çanakların zarar görmesinden korkuyormuş gibi, endişeyle baktı çocuğun ar-

kasından. Biraz küçüğünü bahane eden Luisa, herkesten önce tezgâhtaydı. Sağdaki ve soldaki komşuları selamladı, karşıdaki barakadakileri de. Sonra, kocasının açtığı tabak çanağın tozunu alıp hepsini düzgünce yerleştirdi. Kenarlardaki ve hafifçe kıvrımlı desendeki mavi, loş pazar aralığında bile göze çarpmaktaydı.

İlk müşteriler girdiler, bakıp gevezelik ediyorlardı. Ne var ki Benito konuşkan bir insan değildi, kurumluydu o, pek söz çıkmazdı ağzından. Ne anlatabilirdi insanlara? Onun nasıl bir çömlekçi olduğunu biliyorlardı. Desenini tanırlardı, özel boyasını tanırlardı.

Uzun, kıpır kıpır parmaklı Doña Mercedes, küçük bir testiciği sepetine soktu. Âdet olduğu üzere dakikalarca centavo'ların pazarlığı yapıldı. Gerek posada'sı, gerekse kendi evi için ürekli bir şeyler alan Doña Isabel, hızlı bir göz gezdirmeden sonra, "Bugün pek hazırlıklı değilsiniz," dedi.

Luisa'nın gözlerinden böyle sorular beklediği anlaşılıyordu. "Size yeter." — "Ne kadar yanılıyorsunuz," dedi kadın, "geçen hafta kızım düğün günü kesinleşti diye mutfakla yemek odası arasında tabak çanak dolu koca bir rafımı aşağı indirdi heyecanından. Bir düzineden fazla tabağımı hakladı. Bugün üç takım bi[illegible] alacaktım o yüzden. O da aynı şekilde sizin mavinize alışkındır çünkü Don Benito, aynı zamanda da çeyizi için alıyorum. Başka tabaklardan hoşlanmaz."

Benito susuyordu. Kurumlu olmak bir yana, çaresizdi; de las Manzanas caddesindeki, malzemesini sağladığı satıcı Don Victor, Benito'nun onyıllardır kullanmakta olduğu bu maviyi ikinci keredir ki verememişti çünkü. Luisa, karşılayamadığı taleplerden dolayı aynı biçimde sıkkın, açıkladı: "Gelecek sefere sizin için mutlaka bir takım tabak ayırırım

bayancığım, yeter ki küçük bir imkân olsun."

Andrés, büyük oğlan, yalnızca gözlerini oynatarak gelen geçeni gözetlerken, koruyucu bir tavırla annesinin yanında dikilmekteydi. Evdeki konuşmalardan bu pazarın annesi babası için çeşitli zorluklar taşıdığını biliyordu. Siparişlerin ancak bir bölümü karşılanmıştı. Kuşkusuz, birkaç boyasız, toprak rengi parça da vardı satılacak; ama onların satışı pek az para getirirdi.

Şimdilik barakada ne paketleme, ne de paket açma gibi yapılacak başka bir iş kalmadığından, Luisa çocuğa meme veriyordu. Andrés hiç kımıldamadan daracık pazar aralığındaki çeşitli dalaşmaları izlemekteydi. Kendi tezgâhları, çömlekçilerin sırasında sondan bir öncekiydi. Birkaç yabancı tabak deseninde kırmızı ve yeşil egemendi. Yandaki aralıkta, kenevir tiftiği ve sazdan yapılma çeşitli eşyalar vardı, sepetler, şilteler, kuşlar, atlılar. Kokuları kilin kokusuna karışıyordu, hava ince saman çöplerinden ışıl ışıl olmuştu.

Çömlek barakalarından sonra şapka barakaları geliyordu. Andrés yan gözle, üst üste yığılmış sombrero'lardan oluşan iki kulenin arasında oturmakta olan küçük bir kıza bakmaktaydı. Bir pastayı yalayıp yutmaktaydı kız. Asık suratlı, sıska bir müşteri, birbiri arkasından şapka deniyordu. Çocuğun ayağına çabuk ve geveze büyükannesi de ayna tutuyordu adama. Türlü çeşit insan, "Bunu al! Şunu al!" diye akıl vermekteydi. Zayıf, sombrero'sunu aldığında da, hemen o an, neşeli, şişman biri şapkaları birbiri ardınca hızlı hızlı denemeye başladı; hoşuna giden birini de oldukça çabuk buldu. Kız, o kadar da ufaktı ki bir sombrero yuva olabilirdi ona, ikinci pastayı kemirmekteydi. Andrés ona dik dik baktı, ama hiçbir şey söylemedi.

Gabriél çoktan mulo'nun yanına koşmuştu. Geri gelmedi.

Andrés de sıvıştı. Pazara açılan sokaklarda dolanmaya başladı. Bir ara durdu ve bir dükkân kovuğundaki zor seçilen eşyalara baktı, altın çivili değerli eyerlere. Kendini manzaradan ayıramayacaktı, ama ansızın biri ensesinden yakalayıp sarstı onu: babası.

Söylenmedi ama Benito. Yoluna devam etti. Andrés koşuyordu yanısıra. Benito oğlana aldırmıyordu. Ancak bir dükkânın kapısında, emretti: "Bekle!" Vitrin sıkıcı geldi Andrés'e: Boya potaları, boya tüpleri, yağ dolu şişeler, babasının evdeki işlikte sürekli kullandığı her çeşit malzeme.

"Don Victor!" dedi Benito içeri girerken. "Kesin söz verdiğiniz şeyi almaya kendim geldim sonunda." — "Azizim, biraz sabretmelisiniz." — "On kere söylediniz bunu bana. Daha fazla bekleyemem artık. Artık müşterilerim de sabretmiyorlar. Mavime tutkun onlar benim. Hepsini kaybedeceğim."

"Size mavinizi gökten kazıyamayacağımı anlayamıyor musunuz acaba?" diye karşılık verdi Don Victor. "Beni de Fernandéz Firması bekletiyor."

Benito sakin sakin, "Nerede bulunuyor bu Fernandéz?" dedi.

"Alvaro Obregon caddesinde, büyük meydanda. Onunla kendiniz konuşmak isterseniz belki? Buyrun." Güldü.

Benito bir saniye dik dik ona baktı. Sonra, "Don Victor, hemen bir kere daha şu Fernandéz'inize gitmelisiniz," dedi. "O sizi tanıyor, beni değil. Evime dönmeden önce ne durumda olduğumu bilmek istiyorum. Öteden beri sizden aldığım bu maviyle tabaklarım, testilerim, tencerelerim boyanıyor benim. Benim müşterim buna alışmış. Evet, tutkunlar buna. Bunu siz açıklamalısınız Bay Fernandéz'e, siz. Don Victor, İsa aşkına hemen gidin. Evime gidemem yoksa, söz verdi-

ğim maviler olmadan gelecek hafta pazara da gelemem."

O sırada Don Victor, Benito'nun gözlerinin o kadar güçlü parlamasının salt umutsuzluktan olduğunu farketti. Yalnızca bir sıkıntı değildi bu. Gerçek bir üzüntüydü. Ansızın, kendisini de şaşkınlık içinde bırakarak, isteğinin hemen hemen tam tersine, şöyle dedi: "Gidiyorum. Pekâlâ. Siz de Benito bu arada dükkânıma göz kulak olun ki serseriler girmesin."

Tramvaya salkım salkım insanlar asılmıştı. Don Victor kendini güçlükle yukarı çekti. Söylendi, sövüp saydı.

Birçok ıtriyat ve boya dükkânını mallarıyla besleyen Fernandéz Firmasının vitrini yoktu, ana girişin üstünde parlak bir tabelası vardı, o kadar.

Bu mağazadaki en alt görevliyle karşılaştırılınca bile Don Victor kılıksız kalıyordu. Yenlerinde tam çıkarılamamış boya lekeleri vardı, mesleğinin işareti gibi sanki. Fernandéz'in ona gönderdiği gerdellerden, müşterisinin istediği miktarda boya ya da yağı kendi elleriyle doldururdu çünkü.

Süslü püslü görevlilerin önce ilki, sonra da ikincisi onu başlarından atmayı bir süre denedikten sonra, Don Victor patladı: "Yeter. Şefinizle konuşacağım. Başka kimseyle değil. Hemen."

Fernandéz, müessesesini uyanıklık ve sebatla yükseltmişti. Kendi kazancının düzinelerce küçük dükkâna bağlı olduğunu biliyordu elbette — kuşkusuz, geçen yıl büyük projeleri de olmuştu Fernandéz'in. Sözgelimi Devlet Demiryolları'yla, demiryolu traverslerinin emprenye edilmesi çerçevesinde gelişen bir görüşmesi sonuç beklemekteydi. Bu konunun gerçekleşmesi, bir başkasından, daha yüksek bir dünyadan iş dostları sağlayacaktı kendisine. Küçük insanların kafasına vurmamayı da doğru buluyordu ama. Onlar her du-

rumda kalırlardı. Büyük iş batabilirdi.

Don Victor odasına girdiğinde şöyle dedi Fernandéz: "Erkek erkeğe konuşarak her şey çözülüverir. Ne var?"

Şimdi Don Victor şikâyetlerini dile getiriyordu, ki bunlar, sözgelimi Benito'nun mavisi gibi yalnızca çeşitli boyalarla da ilgili değildi, Fernandéz'in çoktan sözünü verdiği bir sürü başka siparişi de

Fernandéz içini çekti. "Biliyorum, biliyorum," dedi. "Her gecikme, dakikliği kişilik edinmiş olan beni umutsuzluğa sürüklüyor."

Bu sırada sevgili projesi geçmekteydi aklından. Daha geçen yıl, rakiplerine fark yapıp en iyi ve en ucuz ahşap koruma maddesini çabuk sağlamak için, o sıralar en ünlü Alman firmasının temsilcisi olan Alfredo Müller diye biriyle ilişkiye geçmişti. Şimdi şöyle düşündü: Adamla bir sözleşmem var, onu zorlamalıyım.

Don Victor'a da şunları söyledi: "Size yalnızca, ilgili yerle ancak bu hafta ilişkiye geçeceğim konusunda söz verebilirim. İkimiz için de güçlük, bana da yıllardır mal gönderen müessesenin ne yapalım ki Almanya'da bulunmasında. Almanya ise Birleşik Devletler'in düşmanı şu anda. Yalnız bu da değil, Almanya aklınıza hayalinize getiremeyeceğiniz bir savaşın içinde bulunuyor Don Victor. Okyanusun öbür yakasında kentler yanıyor. Almanya durup dururken çıkardı savaşı. Bu ülkeden hiçbir şey satın alınamaz, Japonlarla iyi dostlar onlar. Onlarsa Amerika sahillerine bombalar atıyorlar. Firmalarının adları kara listede. Şu kadar yıldır bize de boyalar ve başka birçok şey gönderen firma da öyle. Hepsine el konmuş olan stoklarından el altından bir şey satmaksa, yüksek cezalar konup yasaklandı.

Olur ya Don Victor, bakarsınız bu yasaklı firmanın eski-

den temsilciliğini yapan kişinin bir yerlerde kalmış bir malı vardır da kendisi de başından atmak istiyordur.

Ama ben kendimi ateşe atmak istemem elbette.

Yine de dostum, gelecek hafta bir kez daha sorun siz."

Don Victor bilgi için teşekkür etti. Şaşkın, yola koyuldu. Onu birdenbire Bay Fernandéz'i aramaya itmiş olan acıma zerresi öylesine kalmamasıya kaybolmuştu ki, çömlekçi Benito Guerrero'nun neden dükkânında durduğunu hemen kavrayamadı.

Benito, Don Victor'un hemen küçük bir gerdel mavi boya getireceğini beklemişti galiba.

"Gidin artık. Hiçbir şey yok," dedi Don Victor sabırsızca. O kadar şiddetle ve kendini kaybedercesine olmasa da, daha birçok müşteri onun dönüşünü beklemişti. "Anlayın," diye de ekledi, "mavinizin geldiği ülke savaşın tam ortasında bulunuyor."

"Bundan benim mavime ne?" diye sordu Benito.

"Ah Benito, gelecek hafta bir daha sorun. Bakarsınız Fernandéz azıcık bir şey daha çıkarır ortaya."

Benito ona öyle tuhaf bakıyordu ki Don Victor acıma tehlikesinin yine yakında olduğunu hissetti.

Düşünmeden çabucak konuştu: "Neden ille de bu mavi gereksin? Siz kendi kendinizi buna inandırıyorsunuz sadece. Bir bakın bakalım benim boyalarıma. Şu boyaya örneğin. Hemen hemen sizin maviniz değil mi bu?"

Benito boğuk boğuk, "Benim asıl mavim değil," dedi.

"Tanrım, biraz eflatuna bakıyor belki. Bugambilie'ler gibi."

"Bugambilie'ler mavi midir ki?" diye sordu Benito kederle.

"Bak dinle. Bir de başka bir şey dene. İlk kez aldığım bir

boyam var elimde, ilk de sana satarım. Seni temin ederim, fevkalâde olur. Maviyle benzerliği yok pek. Kiremit kırmızısı. Kendin gör."

Yeni bir kutuyu açtı. Benito ciddi bir tavırla kutunun içine baktı. Önce suskun kaldı. Yeşil ve kahverengiden, kiremit kırmızısı kuyrukları ve kiremit kırmızısı kenar çizgileri olan yeni bir desen doğmaktaydı kafasında. Yalnızca geçici bir çare de olsa pek de kötü görünmedi gözüne. En sonunda, "Lütfen bana iki kutu doldurun. Denemek istiyorum bunu," dedi. Pazar yoluna çıkmadan önce, maviyle dolacakları umuduyla bütün boş kutularını heybesine sokmuştu.

Oğlu hâlâ kapının önünde beklemekteydi. Sonunda kendisine bir pasta gelir diye ummuştu herhalde. Ama babasının yüzünü görünce, hiçbir istekte bulunmadı. Benito, "Ben mulo'yu getiriyorum, sen ötekileri getir," dedi.

Henüz öğleden sonraydı. Sıcaktı daha. Kalabalık çoktu. En başta, babayla birlikte yüksüz mulo gidiyordu. Oğlanlar küçük adımlarla arkadan geliyorlardı. En sonda da, atkısının içinde çocuğu, kadın yürüyordu. Kentin kıyısında Benito karısını mulo'nun üstüne oturttu.

Henüz bir şey konuşmamışlardı. Gelirken de mola verdikleri yerde hepsi kana kana su içtiler. Luisa çocuğunu emzirdi.

Yürümeye devam ederlerken Benito karısına, "Mavi yok artık," dedi.

"Neden?" Benito omuzlarını silkti. "Boyanın geldiği ülke," dedi sonunda, "savaşta."

Luisa, kocasının da sormuş olduğu soruyu sordu: "Bizim mavimize ne savaştan?"

Benito, doğru dürüst anlamadığı bir şeyi açıklamaya kalkışmak yerine, yalnızca şunları söyledi: "Don Victor iki ku-

tu kırmızı sattı bana. Kiremit kırmızısı. Yeni bir şey düşünmek istiyorum. Müşteriler de alışacaklar artık."

Luisa hiçbir karşılık vermedi. Anne babalarını şaşkınlıkla dinlemiş olan iki oğlan katırı sürüyorlardı.

Karanlıkta köye geldiklerinde, Leona, Luisa'nın kızkardeşi, oturuyordu daha. Aile için yemek hazırlamıştı, pirinç ve esmer fasulye. Kocası altı ay önce ülkenin iç kesimlerine gitmişti. Bir daha geri dönmemişti. Leona, "Bize olan bütün sevgisini kaybetti," demişti, "bana, çocuklarımıza, köye, milpa'daki çalışmaya; nasıl olsa Benito ilgilenir diye düşünüyor."

Luisa hiçbir şey söylememişti buna karşı. Benito'nun çocuklarını hiçbir zaman ortada bırakmayacağını biliyordu. Üç yabancıyla da ilgilenirdi elbette. Şimdiye dek işliğinde bütün ellerden yararlanabilmişti nasıl olsa.

Ertesi sabah tornalar yine dönüyordu. Küçük bir stok daha vardı. Leona, usta elleriyle eski desende yeni rengi denemekteydi.

Geçen yıl Andrés, onu okula bıraksın diye korkunç yalvarmıştı babasına. Ama öğretmeninin armağan ettiği deftere şimdi evde de gizli gizli bir şeyler karalayınca, Benito sövüp saymaya başladı.

Leona yumuşak bir tavırla, "bırak onu," dedi. "Biz tek başımıza da çalışabiliriz."

Karanlık basınca tortilla yapmaya girişti. Özenle boyama yapan elleri, hamura sert sert vuruyordu. Mısırı daha sabahtan, gün doğarken öğütmüştü. Hiç boş durmuyordu. Guerrero ailesine öylesine minnet duyuyordu Leona.

Kapıya hızlı hızlı vuruldu. Sonra daha da hızlı. Daha kimse açmadan kapı ardına kadar açılıverdi. Çömlekçi Leopoldo duruyordu eşikte, birkaç komşu da içeri bakıyorlar-

dı.

Leopoldo hınçla, "Benim kiremit kırmızımı çaldın," dedi. "Sanma ki böyle bir şey gizli kalır!"

Çocuklar hemen çanakların önüne dikildiler. Hepsini parça parça ederdi yoksa.

"Kafandan neler geçiyor senin?" dedi Benito. "Hayatım boyunca hiç kimseden bir şey çalmadım ben. Bunu söyleyen kendisi alçaktır."

Geniş ve güçlü bedeniyle insanları eşiğin öte tarafına itmişti. Ayın altında, köy sokağında bir boğuşma olacaktı neredeyse.

O sırada, herkesin tanıdığı çift boğumlu bastonuyla, çömlekçi ustalarının en yaşlısı geldi, yargıçları ihtiyar Manuel. "Hepiniz birden konuşmayın," dedi. "Önce sen Leopoldo, arkadan sen Benito."

Onları dinledikten sonra gözlerini yumdu. Sonra kararını verdi: "Evet, Leopoldo'nun deseninde kiremit kırmızısı epeydir var. Sen Benito kendi mavine devam et."

Benito yavaşça, "Ben zaten maviden başka hiçbir şey istemiyorum ki," dedi. "Öteki yalnız bir pazar içindi."

Bunun üzerine Manuel, "Bunun için de alma!" dedi.

Benito, kendi mavisini bulamadığını, şu anda denizin arkasında savaş olduğunu, mavinin de artık gönderilmediğini açıkladığında, yargıç Manuel, "Kimse bunu dinlemez," dedi. "Buna kimse inanmaz."

Komşusunun haline için için sevinen Leopoldo, herkesi şaşırtarak yüce gönüllülük gösterdi. Hatta, Benito'nun izinsiz boyayı kullanmış olduğu tabakları da satın aldı ondan. Benito bu birkaç centavo'yu onun ayaklarının dibine fırlatmayı yeğlerdi ama, ne yazık ki yaşamını nasıl sürdüreceğini bilemiyordu.

Gece Benito Luisa'yı şilteden kaldırdı. Karanlıkta yan yana oturdular. "Aslına bakılırsa bütün suç bende. Canına tükürdüğümün Don Victor'un bana bir şey kabul ettirmesine izin verdim. Neden? Sefalet korkusundan. Yürekten bağlı olduğum bir maviyi, bana anamın ak sütü gibi helal olan maviyi hiç durmadan,hiç durmadan aramak yerine. Buna çabalamadığım için böyle kötü şeyler geldi başıma."

Luisa hiçbir şey söylemedi. Yine de Benito, üzüntüsünü açıp içini döktüğü için kendini daha rahatlamış hissetti.

Tüccar Fernandéz, ufak tefek, canlı, gözleri pırıl pırıl parlayan bir adamdı. Don Victor barut gibi içeri daldığında hemen bir karar aldı.

Bu Alman, Alfredo Müller yani, sonunda hesap verecekti kendisine. Gerçi uzun zamandır gerçek Alman değildi artık Müller, yıllardır Meksika'daydı. Buradan evlenmişti. Yine de, Fernandéz'in onu tanıdığından bu yana büyük Alman Boya firmasının temsilcisiydi, böylelikle her çeşit teşebbüste de parmağı olmuştu. Devletle olan işin dayandığı malzeme için bir hayli zaman önce söz vermişti Fernandéz'e. Bundan dolayı Fernandéz de Deputado Ramirez'e, demiryolu traverslerinin emprenye edilmesi için gereken ahşap koruma maddesinin talep üzerine derhal sağlanabilirliği konusunda güvence vermişti. Müller bunun kendi depo mevcudunda bulunduğunu ileri sürmüştü.

Şimdi ise Alman firmasının işyeri kapatılmıştı. Depo mevcutlarına el konmuş, defterleri alınmıştı. ABD Pearl Harbour Baskını'ndan sonra Japonya ve Almanya'ya karşı savaştaydı çünkü,Meksika Amerikalıların yanında yer almıştı. Alfredo Müller birdenbire ortadan kaybolmuştu. Birkaç ay için. Sonra, rastlantıymış gibi Fernandéz'in karşısına çıkmış-

tı. "Benim açımdan her şey eskisi gibi." Yeni adresinin bulunduğu kartını vermişti. Bu arada da şunu eklemişti: "Birazcık beklemek zorunda kalsanız bile, sizin zararınıza olmayacaktır bu."

Ama artık bardak taşmıştı. Hiç içine sindiremediği halde bu lanet olası Alfredo Müller'e kendisi gitmek zorundaydı. Okyanusun arkasındaki savaştan ona neydi? Her şey nasıl sona erecekti kim bilir? Küçük insanlarla arasını açmak da istemiyordu. Onlardan birini karşına almak demek, bütün mercado'yu karşına almak demekti. Alfredo Müller'le arasını açmayı hiç istemezdi ama.

Devlet işine, telgraf direkleri ve demiryolu traversleri için ahşap koruma maddesine, şu bu avukatla ya da Deputado'yla ilişkisine ne kadar önem verse de, pazarın çevresindeki dükkânlardan öteden beri sürekli yağan küçük siparişleri asla aklından çıkarmazdı — işin doğrusu müessesesi bunlarla büyümüştü. Müller'se, Tanrı bilir nasıl, hepsinin talep ettiğinden daha çok malı tek başına elinde bulunduruyordu.

Böylece, kısaca karar verip, San Juan de Latran caddesine gitti. Alfredo Müller'in taşınmış olduğu binanın kötülüğüne çok şaşırdı. Müller'in ön binada oturmuyor olmasına daha da çok şaştı. Arka avluyu geçip sonra da üçüncü kata çıkması gerekti Fernandéz'in, bildirilen büroyu, ona inanılmaz gelmesine karşın burada buldu. Tabelanın üstünde, Alfredo Müller'in şimdi temsil ettiği İngiliz firmasının adıyla birlikte, kartta verilmiş olan ad bulunuyordu.

Ona kapıyı açan kız, pek yetersiz durumdaki bekleme odasına ya da burası neyse ona göre fazla şık giyinmişti, zeki gözlü, nazik bir genç kızdı. "A, Señor Fernandéz!" diyerek onu tanıdığını belirtti ve bitişik odaya götürdü. Burası Müller'in işyeriydi belli ki. İlk anda Fernandéz, mahvolmuş,

diye düşündü, kara listede olmalı, seni Alfredo Müller.

Şu da var ki yazı masasının arkasındaki adam her zamankinden farksız görünüyordu. Uğraşılmış ve son derece bakımlı. Kaygısız. İyi cins bir losyon kokuyordu. Elbisesi ve kravatı en iyi firmadan alınmaydı, demek ki hâlâ başarabiliyordu bunu. Kafa derisini kısmen örten seyrek saçları öyle ince ince fırçalanmıştı ki, yalnız tutamlar değil, tutamlardaki tek tek teller bile sayılabilirdi. Endişe içinde sıkılmış bir insan böyle bir şeye vakit bulamazdı.

Yazı masası, bu mekândaki kayda değer tek mobilyaydı. Masanın yanındaki pencereden, yerleri zemin katında olan mobilya firmalarının avluda yükleme yaptıkları görülüyordu. Alfredo Müller bir koltukta oturmuyordu. Döner bir büro sandalyesinde oturmaktaydı. Fernandéz'i de mevcut tek ziyaretçi sandalyesine buyur etti. İki duvar yarı boş raflarla kaplıydı. Fernandéz hukuksal başlıklar sökebildi, bu ülkenin yasa yorumları. Birkaç tane de anlayamadığı başlık. Almanca ya da İngilizce. Avlu penceresinden tozlu bir ışık girmekteydi. Müller'in parlak yüzüne ve beyaz ellerine düşüyordu. Bir alyans takmıştı Müller. Ne sıkkın, ne yaltaklanmadan, ziyaretçisinden bütün sıkıntılarını anlatmasını rica etti. "Senorita!" çağrısına küçük nazenin geldi. Not aldı. Yan odaya geçip daktilo etti. Müller'se, bütün bu sıkışıklık içinde, tozlu avlu ışığının içinde, yakın zamanlara kadar keyfini sürmüş olduğu büyük ve aydınlık işyerindeki gibi, soğukkanlılığını bozmadan Fernandéz'den bir parça daha sabırlı olmasını rica etti. "Her şeyi düzene sokacağız," dedi. "Burası açık. Anlamalısınız, temsil ettiğim firma, Avrupa'da ilişkilerin değişmesinden bu yana, Meksika Devleti'nin hemen hemen üç katı eden toprağa mal gönderiyor."

Daha Fernandéz bu açıklamanın ne anlama geldiğini dü-

şünemeden, güzel bebek onun daktilo edilmiş sıkıntılarıyla birlikte geri döndü.

Alfredo Müller yarı sesle ağır ağır okudu bunları, madde madde, sadece döner sandalyesinde biraz sağa sola dönerek. Birkaç çekmeceyi açtı. Her birinde, birinin kenarı öbürünün üstüne gelecek biçimde düzgünce yerleştirilmiş çeşitli katalog ve dosyalar vardı. Nişan yüzüğüne kadar hiç boğumsuz beyaz parmaklarıyla, bir birini, bir ötekini çekti Müller. Her şikâyete yanıt verdi. Birini sekiz gün içinde Vera Cruz'dan, öbürünü on gün içinde Campeche'den teslim alıyordu Fernandéz, bir başkasını da Monterry'den. Milyarlarca toz zerreciğinin güneş ışığındaki dansı içinde yüzü kadar temiz kalabilmiş gözlük camlarının ardından, bir program yaptı kısaca.

Dosyaların birinde, Don Victor'un özellikle üzerinde durduğu mavi boya maddesini bile buldu Müller. "Ancak," dedi, "çeşitli kalemleri, örneğin bazı boyaları sağlamak şu zamanda ne yazık ki zor. Geri kalanlar en geç bir ay içinde. Müşterilerinizin içini rahatlatın."

Bunu öyle tartışmasız ve kesin söyledi ki Fernandéz ilk ağızda baş salladı.

Müller bir çekmeceyi açtı, bir başkasını kapadı. Fernandéz'in şikâyetçi olduğu son kalemleri buldu. Bu arada Fernandéz, Müller'in firmasının depo mevcutlarının, birbirinden çok uzak çeşitli yerlere dağıtılmış olduğunu kavradı. Neden böyle, orası Müller'in sorunuydu.

Kısa bir görüşmeye bakılırsa, vernik ve ahşap koruma maddelerine ve öteki kimyasal maddelere ilişkin olarak ne ısmarlamışsa hepsi, durum ne olursa olsun bu yazı masasındaki listelerde bulunuyordu. "Öyleyse anlaştık," dedi Alfredo Müller. "Elbette," dedi Fernandéz ve vedalaştı.

Luisa aileyi tehdit eden büyük sorunla ilgili olarak kocasıyla konuşmadı. Ama kızkardeşi Leona'ya, "Olur ya, Benito mavimizi bulamazsa birçok müşterimizi kaybederiz," dedi.

Leona, "Durumunuz zorlaşırsa benim çocukları alıp gitmem mi gerekir?" diye sordu.

"Hayır, hayır," dedi Luisa, "siz bize aitsiniz artık. Hem nereye gidersin ki?"

Leona çekinerek, "Niye Benito ille de şimdiye dek kullandığı mavi boyayı kullanmak zorunda?" dedi. "Don Victor'un deposunda başka mavi yok mu? Orada yoksa başka yerden de mi alamaz?"

Her zaman yumuşak olan Luisa, hafif bir gururla karşılık verdi: "Sen bunu anlamazsın Leona. Bak, bir takım tabak var şurada, söz verdiğim için Doña İsabel'e ayırdım onları. Onu çok eskiden beri tanıdığım için.

Posada'sında çok tabak çanak kullanır o. Hepsini Benito yaptı. Her parçada onun mavisinden biraz bulursun. Don Victor Benito'ya öyle mavi gibi bir şey teklif etmiş, eflatunumsu, bugambilie benzeri bir şey. Hayır, bu durumda hepten farklı bir şey daha iyidir. Bu durumda kiremit kırmızısı daha iyidir. Yalnız o zaman da Leopoldo dırıltı çıkarıyor.

Elbette, başka dükkânlarda başka bir mavi bulursun belki. Ama Benito'nun mavisine alışmış olan başkasını istemez. Sevdiği mavide ısrar eder."

Doña Isabel yıllardır Benito'dan alışveriş ederdi. Her şeyini pazarda Guerrero'ların tezgâhından tamamlardı. Oldukça büyük bir posada'nın sahibiydi. Geçen hafta, taşınmadan sonra, çok yataklı bir odası daha oldu.

Luisa'nın Doña Isabel'in kendilerinden nasıl alışveriş ettiğini ince ince anımsaması şaşılacak bir şey değil. Benito'yla

evlenmesinden hemen sonra ilk müşterisi o olmuştu Luisa'nın. Onunla ilk kez mercado'ya gittiğinde. Isabel, ya çömlekçi kadının ürkek ve dürüst bakışlarından etkilenip, ya da mavi desen pek hoşuna gittiği için tetik davranmıştı. Mavide de ısrar etmişti, bir şeyler daha satın almak ya da eksik tamamlamak zorunda kaldığında hep Guerrero'lardan almıştı. Posada'sında birçok sürekli kiracısı ve sık sık gidip gelen müşterileri vardı, hepsi saygıdeğer kişilerdi. Şimdi bütün pansiyon başka bir binaya taşınmak üzereydi. Eski yemek takımlarına yabancı desenler ve renkler karıştırmak hiç hoşuna gitmiyordu. Bir şey keşfetmişti: Sürekli kiracılar çok alışmışlardı bunlara. Bu takımlarla yemek yemek yeni müşterilerin de hemen hoşuna gidiyordu. Öyle inanıyordu ki, Benito'nun mavisi onun posada'sına ve şansına ait olmuştu bir kez. Çok erken geldi pazara. "İhtiyacım geçende ısmarladığım tabaklar değil yalnızca. San Ramiro caddesinde çok daha büyük bir posada açıyorum. Bu durumda da daha fazla tabak çanak gerekiyor. Paketlerinizi açmadan geldim onun için. Benim alacaklarımı açmanıza gerek kalmaz."

Luisa, kocasıyla şöyle bir bakıştı. Kimi zaman müşterilerle konuşmakta kendisi daha iyiydi ondan. Çabucak, ama alçak sesle ve tatlı tatlı, "Sevgili Doña Isabel," dedi, "biraz daha bekleyin lütfen. Hemen bu hafta kullanmayacaksınız ya bunları. Söz verdiğim tabak takımı burada işte. Büyük siparişe ancak taşınma gerçekleşince ihtiyacınız olacak herhalde."

"Mahsus bu kadar erken geldim," dedi Doña Isabel, "benim ihtiyacım olanlardan paketlemediniz mi yoksa?" — "Hayır, ne yazık ki paketlemedik," dedi Luisa. "Sıradan, boyasız tabaklar var." Isabel, "Yazık," dedi. "Öyleyse bir başka zaman gelirim. Biliyorsun çünkü Luisa, ben her zaman

size sadık kaldım." — "Elbette biliyorum," dedi Luisa, sakin, yumuşak, insanı bağlayan bakışlarıyla.

Her şeyi anlayan Andrés, hiç kıpırdamadan korku ve heyecanla dinlemekteydi. Kardeşi Gabriél mulo'nun yanındaydı.

Tornalar çoktan stop etmişti. Önceki akşamdan kalan son tortilla'lar kuru ve gevrekti. Gene de büyükler ve çocuklar tarafından iyice kemirildiler. Hasırların üstüne uzandılar. Küçükler çok geçmeden uyudular. Benito, baba, karanlıkta dimdik oturdu kaldı yerde. Utancından dışarı çıkamıyordu, çünkü Leopoldo, sanki dolandırıcıymış gibi herkesin önünde küçük düşürmüş, azarlamıştı onu; onu, neyin doğru, neyin haklı olduğunu köydeki herhangi birinden çok daha iyi bilen onu. Ayrıca gelecek pazar için hazırda yalnızca harcıalem tabakları bulunduğu için de utanıyordu, satmazdı bile bu tabaklar, satsa da hiçbir iş görmeyecek rezalet az centavo'lara giderdi.

Bütün bu çocuklarla, kendininkilerle ve ötekilerle, kendi karısıyla ve bacanağının karısıyla ne yapacaktı peki? Bacanağı çekip gidince bu aileyi himayesine almıştı Borca batmıştı bacanağı, sıfırı tüketmiş, onun üzerine de kaçıp gitmişti, ben burada olmazsam onlara yardım ederler diye düşünmüştü. Gerçekten de Benito yardım etmişti. Ama şimdi kendisi bacanağının yaptığını mümkün değil yapamazdı, öyle kolayca çekip gidemezdi o. Ama ailesi ne olacaktı? Mavisine sanki yazgısıymış gibi bağlıydı. Galiba yazgısıydı da. Arayıp bulmak zorundaydı onu. İnsan kendisine ait olan şeyi eninde sonunda bulurdu.

Böyle düşüncelerle, kafasının düşündüğü yepyeni bir desen kıvrılıp şekillendi, sanki kafanın, omuzlarının üstünde

oturduğu adamınkilerden farklı, kendine özgü düşünceleri varmış gibi. Hangi deseni bulursa bulsun, içinde kendi mavisi varsa doğru oluyordu ancak. Başka hiçbir şey düşünemiyordu. Bir emir gibiydi bu onun için. Tıpkı Manuel'inki gibi, içten gelen bir emir.

Doña Isabel ne demişti: "Sen asıl mavini buluncaya kadar idare ederiz." Başka renkler istemiyordu, haklıydı da, elbette haklıydı.

Ortalık öylesine sessizdi ki, duvarın arkasından katırın uykuda ofkardığı duyuluyordu. Benito gözlerini karanlığa dikmişti. Birden kapı tırmalandı, durdu, bir daha tırmalandı. Benito biraz araladı kapıyı. Karşısında dayanılmaz yakıcılıkta yeşil göz ışıkları parladı. Kafanın üstünde de sepet — sipsivri uzanıyordu yıldızlara doğru. Gözler kırışık yüzde belirgindi şimdi, yıldızlar kadar anlayışlı ve o kadar da yaşlıydılar. "A, Eusebia Hala, sen misin?" dedi.

Hemen karısını uyandırdı Benito. "Kalk, ateş yak." Ekledi: "Neyse ki sabah için her şeyi hazırlamıştı — evet, yumurtaları da!" diye emretti. Kadın korkuyla baktı ona. Birkaç yumurtayla kendi gereksinimleri karşılanabilirdi çünkü.

Saçağın altında anında küçük bir odun ateşi parladı. İhtiyar Eusebia ellerini ısıttı. Sepeti yere indirmişti. Gecenin içinde dakikalarca tortilla şaklamaları. Benito pulque'unun olmadığını açıklamadan, hala torbasından kendi şişesini çıkarmıştı.

Luisa, elindeki avucundakiyle konuğa bir yemek hazırladıktan sonra yeniden şiltesine uzandı.

Yalnızca tortilla'ların pişirilmesine bakmasına karşın, o çok ihtiyar, sarı-yeşil yıldız gözleriyle her şeyin farkına varmıştı Eusebia Hala. Kadın pek bitik. Benito eskisi kadar kurumlu değil. Tortilla'lara sarmak için de kırmızı biber dışın-

da hiçbir şey yok. Bu yumurtalar da en sonunculardı.

Ev sahibiyle birlikte evin önünde oturuyordu. Benito'yu canlandırmak için önce kendinden söz etti. San Blas'a gitmekteydi. Eczacı yılda üç kez onun otundan istiyordu. Bulunması çok zordu bunun ve yalnız onda vardı. Kazancıyla pazardan kumaş gereksinimlerini alıyordu, kumaşa gereksinimi olmadığı zaman da fasulye ve tütün.

Benito kendininkilere başlayınca açıklamalarını kesti, şaşılacak kadar hızlı anlatıyordu Benito, dayanılmaz yükten kurtulmak için son dakikalarıydı sanki, gırtlağına kadar bela içindeydi.

Eusebia biraz düşündükten sonra karşılık verdi: "Oğlum," — Benito, kendisinin de oğulları olmasına karşın, Eusebia'nın ister büyük torunu, ister büyük yeğeni olsun, hâlâ en büyük oğluydu bu ailenin — "oğlum, kambur Rubén'i tanırsın, doğuştan kısa bacaklı hani, işte o bütün tahminlerin aksine hayatta bir şeyler başardı, capataz şimdi, bir madende bekçi gibi bir şey, buralardan çok uzakta. Meksika Kenti'nden de uzak, çok daha uzak. Sanırım Durango'da bulunuyor. Büyükbabası öldüğünde bizdeydi bu Rubén, kısmen trenle, kısmen arabayla gelmiş. Senin maviniyse Benito oğlum, çok iyi anımsıyorum. Bir benzeri yoktur onun. Bütün müşterilerinin onu araması boşuna değil. Tabakları tencereleri kırılınca eksiklerini tamamlamak için sadece mavi denen herhangi bir şey istemezler onlar, hazırda başka isim olmadığı için mavi denir buna ya, yüreği bir türlü kabul etmez insanın, senin müşterilerin bunu hissettiler işte, ne hissettiklerini bilmeden. Ama ben biliyorum, karşısında o olunca insan olağanüstü iyi hisseder kendini.

İşte bu Rubén yaşantısındaki mutlu değişiklikleri enine boyuna anlatırken bir toz gösterdi bize, cebinde bir kese

dolusu taşıyordu bundan, senin kullandığın boya maddesiydi bu, senin mavindi, yemin edebilirim buna.

Bacağı büyümeyince aklı daha çok büyümüş onun, gözcülük ettiği madenden kazdıkları maddenin artıklarından birinden öğütülüp kavrulunca tuhaf bir boya maddesi çıktığını keşfetmiş, hemen bir de örnek yapmış bundan. Bu artığı değersiz sayıp yığıntılara atıyorlarmış, madenin yığıntılarına, galiba bir gümüş madeni bu. Bu örneği de uğur getiriyor diye hep yanında taşıyor sanırım. Küçük bir de kuzeni var onun, çevik, leylek bacaklı biri, önce madene yerleştirmiş onu. Küçük de, adı da Lorenzo sanırım, yığıntıdan sürekli bu cins artığı toplayıp eve ona getiriyormuş. Sonra da öğütüp kavuruyorlarmış bunu, nasıl yapıyorlar ben bilmiyorum, birkaç kentte alıcı bulduklarını biliyorum yalnız. Ama kentler felaket uzak. Gene de sana bu Rubén'e git derim. O bize kadar gelebildiğine göre sen niye gidemeyesin ona? Sen ailenin en büyüğüsün, küçük kuzeni Lorenzo niye sana bir parça daha ucuza bırakmasın? Bulamıyorum diye kendini yiyip bitirdiğin mavi niye yabancı ellerde heba olsun? Onun için sana derim ki, yarından tezi yok bu madene git."

Benito kendi kendine düşünüyordu, hala ise yaman ve iyi gözleriyle kıvılcımlar saçmaktaydı. Gökyüzü iki özel yıldızla kıvılcımlanmaktaydı sanki. "Neyi düşünüyorsun?" dedi. "Sana gereken şeyi pazar sokağındaki o satıcı bulamaz sana. Ondan bekleme bunu. Zamanını boşa harcama. Kendin bul."

"Evet," dedi Benito, "galiba haklısın Eusebia Hala, hadi, bizim şilteye uzan."

"Yok, yok," dedi Eusebia. "Ben yola koyulayım artık. Güneş ısırmadan. Oğlum, yine görüşmek üzere. Evet, dönüşünde görüşürüz yine. Şimdi benim gittiğim San Blas'ta bir

tren var, onunla gidebilirsin içerilere. Sorarsın da yolda, birlikte yolculuk edenlerden biri bu madenin nerede olduğunu biliyordur mutlaka. San Mateo'dan uzak değil. Doğru aklımda kaldıysa Gonzalez'lere ait. Rubén söylediydi çünkü, bunlar öyle bir gümüş delisiymişler ki Gümüş Gonzalez'ler diyorlarmış bunlara, artıklarla kimse ilgilenmez olmuş bu yüzden. Bir tek senin kuzen Rubén keşfetmiş bunda ne cevherler olduğunu." Sepetini yüklendi. Konukseverlik için teşekkür etti. Kendisine gösterilen büyük güven için de. Benito da hem ziyareti için, hem de verdiği iyi akıl için teşekkür etti. Yüreği hafiflemişti. Uykuya yattı.

Deputado Ramirez, Chapultepec parkına bitiştiği için çok geniş ve büyük görünen bahçesinde — bundan dolayı gayrimenkul de çok değer kazanmıştı — damadı Vázquez'le hareretle konuşarak bir aşağı bir yukarı yürümekteydi. Ev, damadının arkadaşı olan, yetenekli, daha şimdiden bir yığın siparişe boğulmuş genç bir mimar tarafından, yakın zamanda, gözleri rahatlatan yeni sade stilde inşa edilmişti.

Yumuşak güzelliğine karşın, oldukça kaba saba baba Ramirez'i andıran kızı Mercedes, içten pazarlıksız yuvarlak gözleriyle, varolmaktan hoşnut annesiyle birlikte verandada oturmaktaydı. Mercedes'in ince yüzünde de, bir şey dinlerken dikkatle açılan aynı ağız vardı — ihtiyarınki çok küçüktü, bıyıkla örtülmüştü ama — ve yandan kaçamak bakışlı aynı gözler, sanki dosdoğru bakmaktan kaçınılıyormuş da belli bir çekingenlik gösteriliyormuş gibi. Yanlarında üç konuk oturmaktaydı. Mercedes'in iki kız arkadaşı ve dul bir anne. Hizmetçi kız dumanları tüten sıcak kakaolar ikram etti. Masanın üzerinde bir tatlı kurabiyeler yığını duruyordu, bir de, içmek için erkeklerin beklendiği tequila. Hayvanat

bahçesi o kadar yakındı ki, hayvanların böğürme ve köpürmeleri duyuldu, bu saatte yemleri verilirdi. Kadınlar gülüştüler. Mercedes, "Baba! Pedro!" diye seslendi. "Gelsenize artık!" Karşılığında kocası, "Şimdi. Şimdi. Bir dakika daha," diye bağırdı. Mercedes, erkeklerin önemli bir şey konuştuklarını anlayıp, ikinci bir kez seslenmedi.

"Konunun seni ilgilendireceğini sandığım için her şeyi etraflıca anlattım sana. Benim görüşüme göre bu işten bize bir pislik gelmesi olanaksız. Çünkü bu Müller, ya da her neyse, yirmi yıldır burada yerleşik, yani savaşın çok çok öncesinden. Karısı da Morelia'dan. Covarrubias ailesinden. Kereste-ci Covarrubias'lar. Başkaları bu kadar da güvenilir değilken bu adamla iş yapmayı birdenbire niye keseyim? Ya da özellikle bu işi? Alman boya firması ambargolu. Ama Müller şimdi başka firmaları temsil ediyor, İngiliz, Arjantin firmalarını. Ayrıca olur da dedim, bu da doğrudan doğruya bir hükümet siparişidir. Yalnızca bir imza gerekiyor siparişin altına, özel izin. Bunun için bana başvurdu, anlıyor musun?"

"Evet, anlıyorum. Hatta çok iyi anladım," diye karşılık verdi damat Vázquez, "bana sorduğuna göre, sana, özellikle de Deputado olarak bu işle ilgili hiçbir şey yapmamanı tavsiye etmek zorundayım. Hiçbir istisna yoktur, kara listede bulunan firmalarla iş yapmak için hiçbir özel izin yoktur. Bana öyle geliyor ki senin bu Müller yasaklanmış mallarla normalleri karıştırmanın yolunu iyi biliyor."

Ramirez damadına açıldığına anında pişman oldu. Olmuştu bir kere. Ne olursa olsun, bütün yasakları ve temellerini öğrenmek için genç Vázquez'i dinlemeye karar verdi. temkinli olurdu böylece, ama her zaman kendi aklına yatan işleri yapardı.

Genç Vázquez eski başkan Cardenas'ın ateşli bir savunu-

cusuydu. Neyse ki başkan, yasanın öngördüğü üzere yalnızca beş yıl görevde kalabilmişti. Bu konuda Ramirez tümüyle yasadan yanaydı. Yeterince mülk kamulaştırmış, yeterince toprak dağıtmıştı zaten. Mercedes, Ramirez'in tek çocuğu ise, tutup bu küçük avukatla nişanlanmıştı. Kızının onun saçmalıklarını yinelemesi, kocasından akıl alması da doğal olacaktı elbette. Evlenmeden önce, çoğunlukla yeni hukuksal durum sonucu doğan köylü davaları çevresinde dönen çok küçük bir taşra pratiği olmuştu Vázquez'in. Ama şimdi yeni başkanın idaresi altında benim kendisine burada, başkentte sağlayacağım yeni pratiği yapmaya da karşı değil, diye düşündü Ramirez, ayrıca bizimle birlikte, Mercedes'le ve iki küçük oğullarıyla birlikte, bana bir buçuk milyona patlayan bu evde oturmaya da karşı değil. İşlerime sürekli burnunu sokarsa bunu yapamaz elbette, örneğin Müller'le olan işe...

Vázquez hiç ara vermeden konuşmaktaydı: "Bu savaşta biz Roosevelt'in tarafındayız. Amerikalıların yanındayız. Onların Roosevelt'leri zamanımızın en adil ve en sağduyulu adamı. Boya firmaları, bu Müller'in burada onyıllardır temsil ettiği insanlarsa, ama artık onun da bu işten el çekmesi gerekiyor, tutuklanabilir yoksa, bu insanlar, Almanlar yani, Hitler tarafından yönlendiriliyorlar. Onlar Pearl Harbour'u bombalayan Japonların tarafındalar. Hitler bütün Avrupa'yı işgal etti. Birçok gazetede onun ne denli acımasız ve cani olduğunu okudum, İngiliz ve Fransız gazetelerinde. Bu Almanlar tutsakları bile katlediyorlar. Köyleri ve ekinleri yakıp yok ediyorlar. Canavar kesildiler bir anda, bütün Alman firmaları da canavarın emrinde. Kara liste bunun için yapıldı işte. Böyle deniyor buna, çünkü hiçbir aklı başında insan bu firmalardan herhangi biriyle ticaret yapmıyor. Yapılan her iş

bu dehşetengiz savaşı uzatıyor çünkü."

Gün birdenbire sona erdi. Hayvanat bahçesindeki hayvanlar da sakinleşmişlerdi. İki erkek döndüklerinde pencereler aydınlanmıştı artık. Kadınlar evin içinde oturmaktaydılar. Ramirez, "Hadi, içini rahatlat," dedi, "Avrupa çok uzakta. Hem sonra bu Fernandéz her gün sıkıştırıp duruyor. Diyor ki, satıcıları, pazardaki küçük satıcılar yani, bazı boyaları, vernikleri, yağları gönderemiyor diye çıldırtıyorlarmış onu."

Verandadan oturma odasına yürüdüler. Mercedes, babasıyla kocasının bir konuda aynı görüşte olmadıklarını hissetti. Selamlaşırken Vázquez'e gözleriyle sordu. Öteki, "Daha sonra sevgilim," diye mırıldandı. Bir aslan ya da başka bir hayvan, hiç beklenmedik bir biçimde kükreyiverdi gecenin içine. Mercedes, "Çoktan uyudular onlar," dedi, "acaba biri bir rüya mı görüyor, bilmek isterdim."

Vázquez karısının saçlarını okşadı. Onu hâlâ seviyordu. Burayı seviyordu.

Benito Eusebia'nın öğüdünü tutmuştu. Karısı da yolculuk için azık verdi yanına. Luisa tortilla'ları etle doldurmayı nasıl becermişti Tanrı bilir. Benito ilk ısırışında şaşırmış ve minnet duymuştu, aynı zamanda da, oğullarımdan alındı bu diye derinden rahatsız olmuştu. Fakat yolculuklarda hep olduğu gibi, onu eve bağlayan iplik gerildikçe gerilmişti. Sonunda da dayanılamayacak kadar gerginleşti. Benito, kendisini San Blas yoluna koyulup bu trene binmeye sürükleyen endişelere gömülmüştü. Sanki, yalnızca aklını taktığı özel bir şeyin üzerinde duran adamı değil, sıradan yiyeceklere, pirinç ve tortilla'ya açlık duyan herkesi sıkıştırabilecek, uğursuz, gündelik endişelerdi bunlar. Yine de endişeler, tren ilerledikçe, somutlandıkları zaman evde karısının işi olmuş-

tu. Onun dönüşüne kadar kızkardeşi ve onun çocuklarıyla birlikte zorlukların altından nasıl kalkacağına onun karar vermesi gerekiyordu. Belki de, Benito'nun birkaç gün kullanmayacağı çeşitli şeyleri katırın sırtına yükleyip meyhaneciye ya da hatta küstah Leopoldo'ya götürerek yapacaktı bunu. Ya da, başka zaman yalnız Noel'de yapılan şeyi yapıp, hindileri kesip, bir kısmını satıp bir kısmını tuzlayarak.

Benito, Rubén'in dolduracağı boş kutularla dolu heybeyi dizlerinin altına yerleştirmişti. Ama korkunç gergin iplik onu hâlâ öyle şiddetle çekiyordu ki, sessizce ve ümitsizlik içinde bir şeyler yedi, açtı çünkü. Eusebia'nın ziyaretini izleyen gece yürüyerek San Blas istasyonuna gitmişti. Tıklım tıklım dolu vagonda insanlar bir şeyler yiyip gevezelik etmeye başlamışlardı bile. O ise, bu çekilmeye daha fazla dayanamayacağını sanıyordu, boğucu vagonda onu eve, aç çocuklara, katırına, en önemli şey eksik olduğu için tornaların susup kaldığı işliğe bağlayan iplik öylesine gergindi. Birden kopuverdi iplik, aşırı gerilmişti çünkü. Benito artık evi düşünmez oldu, şimdi gerçekten yolculuktaydı. Ve mavisini bulmadan geri dönmemeye karar verdi.

Öteki yolcular onun artık gerçekten kendilerinden olduğunu farketmişlerdi galiba. Sorguya çekmeye başladılar onu. Bir şişe pulque elden ele dolaşmaktaydı. Bir yudum da Benito çekti. Bunun üzerine kendini çoktandır hissetmediği kadar hafif hissetti. Kendisini sıkan şeyi açıklamadı gerçi, daha doğrusu sıkmış olan şeyi, çünkü yol arkadaşlarının anlatıp dinlemeleriyle üzerindeki baskı gitgide zayıflamıştı. Ama, "Bir akrabamı arıyorum. San Mateo'da gümüş madeninde çalışıyor," diyerek bilgi verdi. Onu neden aradığını açıklaması söz konusu olmadı bile, oranın gerçekten bir gümüş madeni olduğundan da emin değildi zaten. Sonuçta böyle bir made-

nin onun mavisiyle niye ilgisi olsundu ki? Peki, niye olmasındı? O sırada, boş pulque şişesi yeniden kendisine dönen cömert adam, "Demek San Mateo'ya gidiyorsun?" dedi. "Ama sanıyorum sahipleri orayı çok uzun zaman kazdılar. Toprakta, diyelim bir milpa'da sürekli bir şeyler biter. Bir madende ise bir anda her şey bitiverir." Kocaman hasır şapkasını göğsüne asmıştı, kendisine ve kendisiyle birlikte şapkasına yer bırakılması onun için çok doğaldı sanki. Öteki beş altı kişi şapkalarını üst üste yığmışlardı. Şapka kulesi küçük bir cingözün dizlerindeydi. Benito kendininkini hâlâ başında tutuyordu. Bir kadın — kendinden emin adamın, cömertin kızıydı herhalde, bir tane kucağında, bir tane de rebozo'sunun içinde iki çocuğu vardı, bunlar da torunlarıydı herhalde adamın —, "Bu Gonzalez'lerin gümüşten yana tuzları kuru," dedi.

Benito, "Nerede inmem gerekir?" diye sordu.

Bu konu uzun uzun tartışıldı.

Cömert — sert ve katı bir yüzü vardı, sakalsızdı, güçlü kolları da hemen hemen hiç tüysüzdü, tesadüfen birlikte yolculuk etmese insan asla cömert demezdi ona — şöyle dedi: "Kuzeninin hangi kuyuda olduğunu biliyor musun? Hayır mı? O zaman önce ana binaya git. Yönetimde bir defter vardır, herkes bunun içinde kayıtlıdır, seni kuzen de kayıtlıdır. Onun için San Mateo'da in sen. Yukarı San Mateo'da. Yolda bir saat yürü."

"Ayrıca," dedi kadın, ki Benito'ya kadın çok konuşuyormuş gibi geliyordu, "ineceğin yeri seçmek için bol bol zamanın var daha. Gün yeni başladı, bütün gece de ikinci gün de içerilere gireceğiz." Benito, belki de böyle bir yolculuğu hiç yapmamalıydım, diye düşündü. Ne kadar süreceğini kestirememişti. Eusebia oldum olası düşünmeden işe kalkışan

bir kadındı zaten. Yorgun, başını arkaya yaslamasıyla şapka yüzünün üstüne kaydı ve Benito şapkasının gecesinde Kuzen Rubén'i gözünün önüne getirmeye çalıştı, bir yerlerde karşılaşmış olmalıydı onunla. Aşağılara doğru anılar kuyusuna daldı, derinlere, gitgide derinlere indi, sonunda en dibe varıncaya dek indi. Hiç kuşku yok yerin dibindeydi artık. Bakışları hemen kuzeninin yüzüne düşmüş olmasa, korkuya kapılırdı burada. Evet, yüzü anımsıyordu; uzun, kü .ün bir yüz, güçlü dişler, aceleyle konuşması, emredilmiş gibi birdenbire susması. Şu anda yüz terden parıl parıl parlamaktaydı. Burada, aşağıda, ağır, bunaltıcı bir hava vardı. Ama Rubén gene de beklemişti onu. "Gel çabuk." Benito nereye ve niçin gittiklerini bilmiyordu, gene de basık galeride kuzeninin ardısıra iki büklüm ilerledi. Böyle bir yerden söz edildiğini birkaç kez duymuştu, burası özellikle dar ve havasızdı. Soluksuz kaldığı için geri dönmek geliyordu içinden, ne var ki kuzeninin ona doğru yere götürdüğünü biliyordu, bu galeriden bir yan galeriye, oradan da sürüne sürüne çok daha havasız ve basık bir başkasına geçtiklerinde bile biliyordu. Dünyanın merkezindeyiz artık, diye düşündü. Güç ve umut terketmişti onu. O sırada Rubén, "Burası," diyerek duvarı biraz kazıdı ve nemli ;azeyde, ışıldayan bir şey göründü. Benito zaferini hissetti, aradığı maviydi bu. Rubén, "Kazar götürürüz bunu," dedi. Ama sonra Benito'yu gerisingeri döndürüp sürükledi. Benito bir daha başını çevirip, bir kez daha mavisinin ışıltısına baktı. Artık çok uzaktaydı gerçi. Ama bunaltıcı karanlıkta çok daha güçlü parlıyordu ve Benito, hayatı boyunca hiç hissetmediği gibi bir zafer hissetti.

Küçük bir çocuğun mızıldandığını duyup, şapkasını dizlerine koydu ve derin derin soludu. Cingöz, şapkayı ondan alıp öteki şapkaların üstüne koydu. Şapka kulesi yükseldikçe

eğleniyordu herhalde. Cömertin kızı değil de karısı olan konuşma meraklısı kadın, küçük çocuğa meme verdi. Derken büyük çocuk da mızıldanmaya başladı, o da emmek istiyordu. Annenin o kadar sütü yoktu artık. Erkekler gülüştüler. Cömert, sert, sarı gözlerle tehditler savurdu. Bir muz verdi büyük çocuğa. Küçüğün ağız şapırtılarıyla hepsi de hem açlık, hem susuzluk hissediyorlardı şimdi. Benito, ilki kadar baharlı ve zengin doldurulmuş tortilla'sını ısırdı. Görünüşe göre aynı zamanda bir tükenmez olan cömert, ikinci pulque şişesini ortaya çıkarıp, dolaşmaya bıraktı.

Benito, omuzların üzerinden çıplak ve yabancı bir dağ silsilesine bakıyordu. Bir demiryolu dolgusunda durdular. Torbalarla biri indi burada. Bir oğlan katırla beklemekteydi ve yüklemede yardım etti. Sonra katırı dolgudan aşağı, gerisingeri köye doğru sürdü oğlan. Benito, kendi düşünceli, eşi bulunmaz katırının derin özlemi içinde, şimdi başkaları için yük taşıyarak evdekileri besliyordu herhalde, yabancının arkasından bakıp, çocuğun yanından yamacı inişini izledi. En yakın köye doğru ikisi de düzlüğe girdiler. Evet, ama ben evime gidemem daha, diye düşündü Benito üzüntüyle, ama gururla da, ben mavimin peşindeyim. O değil.

İnik gözkapaklarının altındaki karanlık, şapkanın altındaki kadar koyu değildi pek. Bir düşler gecesi olamıyor, yalnızca bir düşünceler gecesi oluyordu. Küme küme tabak istifliyorlardı, istifleri de, tek tek tencereleri de bağladılar, hepsi iki file oldu, sağdan ve soldan katırın sırtına vurdular — bu sırada, Luisa'yla, kocası tarafından terkedilen baldızı yardım ediyorlardı ona, bir de büyük oğlu. Ansızın filelerin her gözünden daha önce nemli toprakta olduğu gibi bir ışıltı vurdu dışarıya. Katır, ışıltıyı sezmiş de bundan tedirgin olmuş gibi, başını bir parça çevirdi. Ciddi ve kederli gözleri

Benito'nun gözlerini aradı: Bunca eziyetten, bunca uzun yolculuktan sonra dikkatli ol.

Ansızın yakıcı güneş tam yüzüne vurdu Benito'nun. Düş kuramıyor, düşünemiyordu. Yol arkadaşlarının kafalarının arkasındaki dağ geçitleri daralmış, sıkışmıştı. Ormanlık oluyorlardı. Kimi dağ dorukları güneşi örtüyordu, ta ki o, acımasızlığı, yakıcılığıyla yine ortaya çıkıncaya değin. Ama hiç beklenmedik bir anda dağ silsilesinden daha alçağa indi. Tren ormanlardan çıplak ve düz yamaçlara çıktığında, ay ve güneş aynı anda vardı gökyüzünde. Son gün ışıklarında ilerde bir köy uzanmaktaydı, tek başına bir kaktüs sıkı sıkı hem yere, hem aya tutunuyordu.

Çevresinde deli gibi kahkahalar atıldı. Kadının garip öyküleri bitmek tükenmek bilmiyordu. Benito hep, niye susmaz acaba diye düşünmekteydi. Luisa ne kadar suskun ve yumuşaktı.

Sonunda gece, an be an herkes sustu. Yabancı bir çocuk Benito'nun dizlerine kaydı. Benito, çocuk bir şeyi kırabilirmiş gibi, sıkı sıkı tuttu onu. Oysa, belki yabancı, belki de kendi en küçüğü olan bu çocuk da, bunalmış gibi, sabit bakışlarla havaya bakmaktaydı, hissetti bunu Benito. Onun bakışları da, aradığı ve gereksindiği şeyi o saklıyormuş gibi geceyi emiyordu.

Sabah erken, yeni güneş henüz pek ısırmadan, cömert, konuşma meraklısı dayanılmaz karısı ve iki çocuğuyla birlikte trenden indi.

Benito'ya bir kez daha, "San Mateo'da in," dedi. "Tren ancak üç dakika durur orada."

Benito teşekkür etti arkasından. Şimdiden, yeni, müthiş bir heyecan içindeydi. Yine uyuyakalıp ineceği yeri kaçırmaktan korkuyordu. Oysa daha saatlerce bir düzlükte gitti-

ler, sonra arazi dalgalandı, kıvrımları yeniden daralıp derinleşti, tren bir helezonu tırmanmaya başladı, öyle de dikti ki başını döndürdü. Korkuyordu da, geriye kayabilirlerdi, her yeni uçurumda, düşecekler diye yeniden korkuya kapılıyordu. Bu trende gitmek onun katırının üstünde gitmek kadar emniyetliydi oysa. Bir köyde durdular, bir grup bindi burada, kendilerinden emin, asık suratlı, kurumlu insanlar; öyle de çoktular ki kompartımanın kapısı kapatılamadı, bu yüzden bir kısmı da dışardan asıldılar trene. Benito bu yenilerin gerçek maden işçileri olduklarını hemen anladı ve bir kısmının da San Mateo'da ineceklerini duydu, ve kaskatı, donuk gururu içinde henüz ulaşılabilme izleri taşıyan bir yüz aradı kendine. Bir delikanlı buldu, kendisinden çok genç, olağanüstü zayıftı, Benito onunla konuştuğunda küstah gözleri engel çıkarmamıştı ama. Tam tersine. Bu yabancıya uzun uzun yol tarif etmek boşuna olacağı için, alaylı bir ifadeyle çabucak, "Benimle gel!" dedi yalnızca. Benito bütün madenci grubuyla birlikte istasyona kaydı. O kendini toparlayıncaya kadar, şeytanca zayıf delikanlı dışında hepsi yok olmuşlardı ortadan. O gerçekten beklemişti onu ve ancak Benito'nun kendisini izlediğini görünce hızlandı. Sayısız ayağın hep aynı doğrultuda döve döve oluşturduğu bir tür yola girmişlerdi ki, bir gümbürdüme duydu Benito, yaklaştıkça daha da güçleniyordu, sanki az önce indikleri tren üstlerine doğru gelmekteydi. Ve çok geçmeden, kısa aralarla bir de tokmak sesi duymaya başladı. Tokmak sesi uyarıyordu onu, gümbürdeme ise heyecanlandırıyordu. Bunu durdurmak hiç kimsenin harcı değildi herhalde. Madenci grubuna yetişmişlerdi, artık ekibin en sonunda da değildiler. Benito, bir saniye dursa, kibirli, ama gene de ilişki kurulabilen genci kaybetmekten korkuyordu. Basıla basıla oluşmuş yalancı yol, yeni

San Mateo yerleşim yerinden geçen doğru dürüst bir yola bağlandı. Taştan birkaç sağlam bina vardı; kulübemsi ahşap evler vardı, kendi evinden çok daha kötüydüler bunlar. Her yeri hiç durmamacasına titreten gümbürdeme ve tokmak sesleri içinde, yerinden oynamış tahtalarını çakacak zamanı hiç kimse bulamıyordu herhalde. Yamaçlardan şurada burada yolun kenarına kadar dil dil molozlar da iniyordu.

Benito ansızın irkildi. Bakışları moloz yığınlarını tarıyordu. Gümbürtüyü unutmuştu, tokmak sesini unutmuştu, ansızın içinde tatlı ve güçlü bir umut uyanmıştı. Eusebia'nın söz ettiği şeyi burada bulabilecekti. Herhalde molozların içindeydi. Orada olması gerekirdi. Delikanlı ayrılmıştı ondan. Bütün ekip çoktan işe başlamıştı. Buna karşılık, eve ya da bir pulqeria'ya gitmek üzere, uyuşuk, tümüyle bitik, tek tek başkaları ve gruplar geliyorlardı. Benito, onca korkunç tutumluluğuna karşın kendine hâkim olamadı, en yakındaki pulqueria'ya o da girdi. Oturduğu sıradan, artık en dıştaki kulübeleri yalamakta olan enli bir moloz dili görüyordu. Yarı yarıya bu madenden doğmuş olan bu kasaba, yine onun tarafından hemen yutuluyormuş gibiydi. Aradığı şey tek saniye çıkmıyordu Benito'nün aklından; gözlerinden de. Nereye baksa ondan bir ışıltı vardı. Burada bulunuyor öyleyse, dedi kendi kendine, daha ne? Sıcak kahve içti, pulque içti.

Birisi, iş mi aradığını sordu, artık kimseyi almıyorlardı. İş değil, bir akrabasını aradığı yanıtı üzerine, soruyu sormuş olan oldukça yaşlı adam baş salladı. Meraksızdı. Bu nedenle Benito ona güvenebileceği konusunda ümitlendi. Trende öğrendiğine göre burada çalışan herkesin kayıtlı olduğu yönetim binasını sordu. Yaşlı adam-güçlüydü ama; ailesine bakabilmek için de bu yönetim binasında yaşını yanlış bildirmişti-pulqueria'nın kapısına gitti Benito'yla birlikte.Ve üç katlı

taş yapıyı gösterdi ona. Sonradan, bir süre daha birlikte içtikleri halde başka soru sormadı. Benito ona, "Ya bu artık, bu moloz yani, çok geçmeden kentin içine akmaz mı peki?" diye sorduğunda, "Mümkündür, kim bilir?" diye karşılık verdi. Benito heyecanla, "Molozda değerlendirilebilecek çeşitli taşlar yok mudur peki?" diye sorduğunda da, "Mümkündür. Kim bilir?" karşılığını verdi. Mavisini göreceğine inanıp gözlerini ayıramadığı, öylesine çekiciliğine kapıldığı molozların içinde, ardından koştuğu şeyin parlamaya başladığını hisseden Benito, eşlikçisine, "Niye içi araştırılmıyor peki? Hiçbir şey aranmıyor mu?" diye sorduğunda ise, artık gerçekten umut kesen bir biçimde ancak bir omuz silkme aldı yanıt olarak; sesli bir karşılık yoktu artık.

Demek öyle, diye düşündü Benito. Bir korku aldı onu, çok geç kalmıştı belki de. Hiç susmayan tokmağın kütleyi parçaladığını hissetti, işe yaramayan şeyler de bayırlardan akıyordu. Bundan yararlanan tek kişi de onun kuzeni değildi herhalde. İhtiyara teşekkür etti, o yine yalnızca baş salladı ve Benito yönetim binasına doğru bir kez daha yola indi. Tabeladaki G ve Z harflerinden Gonzalez adını çıkaracak kadar okuması vardı.

Merdiven insan doluydu. Beyler ve işçiler, öfkeliler ve kayıtsızlar. Korkusunu bastırıp, üstünde bir tabela asılı olan kapıya vurdu: "İşçi alımı yok."

Oda tahta bir dolapla bölünmüştü. Benito savaşmaya hazırlandı, dolaba ilerleyinceye kadar çevresinde küfürler ve tehditler savruldu çünkü. Uzun suskunluktan sonra doğrudan bu dolap yüzünden öfke ve umutsuzluk patlamaları oluyor gibiydi. Kucaklarında ve sırtlarında çocuklarla, sırada hiç durmamacasına sızlanan kadınlar bile vardı. Benito ansızın, birbirine geçmiş bacaklarıyla dolabın arkasında oturan,

beyazlar giyinmiş, bıyıklı, sert bakışlı bir beyle burun b[illegible] na geldi: "Dilin yok mu? Haydi söyle. Ne istiyorsun?" Benito, odanın çok daha büyük, havası iyi, hemen hemen hiç insansız bölümündeki beyi inceliyordu. "Sizden hiçbir şey istediğim yok," dedi. "Benim kendi işim var. Çömlekçiyim ben, öyle de kalacağım. Kuzenim Rubén Alvarez'in adresini istiyorum. Burada bulunuyor kendisi." Beyazlar giyinmiş bey ona aşağılayarak bakıyordu. Yine de yazmanına seslendi: "Bak bakalım şuna!" Ufak tefek yazman raflarını ve defterlerini karıştırdı, sonra patrona bir şeyler fısıldadı, o da Benito'ya, "Burada yok o," dedi. Benito ona artık dik dik değil, umutsuzlukla bakarak mırıldandı: "Çok uzaklardan geldim ben, onu acele bulmam gerekiyor." Üçte ikisi temiz havalı, üçte biri öfkeli insanlarla dolu bu odanın beyi, bir kez daha dönüp, "Hâlâ ne duruyorsun orada?" dedi. "Bizde Rubén Alvarez diye biri yok."

Benito bağırdı: "Olması gerekir!" — "Dışarı. Çabuk ama," dedi bey. Ufak tefek, neredeyse bir çocuk gibi görünen genç bir delikanlı, yüzü pislik ve terden bir tabaka bağlamıştı, aradan zeki ve aydınlık gözler parlıyordu, yüksek sesle, "Rubén!" diye bağırdı. "Evet, onu tanıyor musun yoksa?" diye sordu Benito. Gözleriyle de, çoğunluktan ufak olan delikanlıyı aranıyordu çevrede. Hemen bulamadı onu, ama ses teklifsizce bağırdı: "Patron, bir iyilik yapın da bir daha bakın şuna! Mutlaka kayıtlıydı burada. Yalnız şimdi Aşağı San Mateo'da. Bir daha baksanız ne zararınız olur ki?"

Bütün bunları bağırdığı yazman, bu ince, pervasız sese yabancı değildi belli ki, çünkü karşılık verdi: "Artık bizde değil. Eskiden bizdeydi."

Ufaklık, kalabalığı yararak hemen hemen Benito'nun yanı-

yadar sokulmuştu. "Hey sen," dedi, "dışarda beni bekle. Önce buradaki kendi işimi bitirmeliyim. Bu madrabazların on peso daha borçları var bana." Bir süre sonra merdivene geldi, aşağıdan, fütursuz gözlerle, ama kesinlikle güven uyandıran bir biçimde Benito'ya bakarak sordu: "Adın ne? Benim adım José Freitos. Pekâlâ. Birlikte Aşağı San Mateo'ya gideriz seninle. Akraban Rubén Alvarez'in babasını tanırım orda çünkü."

Benito buraya kadarını bile hesap edebilmiş miydi — evde tornalar sustu, ve: Bir gece San Blas'ta tren bekledim, bir gece trende geçti, üçüncü gece de pulqueria'da oturduk sonra — şimdi, önceden kesin olarak belirlenecek bir günde eve dönmesinin olanaksız olduğunu seziyordu. Boş ellerle asla dönmeyecekti evine. Çok çok, mavi boya kutularını yüklenmiş olarak San Blas'a varışını ve Andrés'in onu mulo'yla karşılayıp götürüşünü düşünürdü; gerçek bir düşünme değildi bu, daha çok, geleceği düşlemekti. Ama ona şimdilik çözümsüz göründüğü için, bu düşleme-düşünceyi geriye itti.

Otobüste de salkım salkım insan asılıydı yine. José bir ayağını sahanlığa basıyor, bir yandan da sıkı sıkı, duracak emin bir yer kapmış olan Benito'ya tutunuyordu. José'ye ait olan başka her şey, insan salkımıyla birlikte dışarı sarkmıştı. Ağzı bir saniye durmuyordu José'nin. Önceleri bütün gümüş madeninin onlara ait olduğu Gonzalez Kardeşler, bir çatlaktan sonra ayrılmışlardı. Büyüğün işleri ters gitmişti. Payı yanlış değerlendirilmişti ve iki yıl içinde de tükenirdi herhalde. İşte, Benito'nun akrabaları olan Alvarez'ler de bunun kokusunu tam zamanında almış, çekip altı saat ötedeki Aşağı San Mateo'ya gitmişlerdi. "Altı saat!" diye bağırdı Benito. "Ne olacak?" dedi José. Camion durdukça, salkımın

bir parçası kopuyor, yeni bir parça eklenerek büyüyordu, şimdi José sahanlıkta durmaktaydı artık. "Gelecek durakta ikimiz de oturacak yer buluruz. Ben de işten atıldım, Rondo'ya kadar gidiyorum onun için. Yoksa bu lanet olası Señor'un yanında hiçbir zaman karşılaşmazdık seninle."

Evet, bu doğru, diye düşündü Benito, gece de varsak akrabalarda kalabilirim, otobüsü durmadan kapmaya çalışan şu moloz yığıntılarının içinde mavimsi bir ışıltı var işte, anlaşmaya varacağız, Kuzenim Rubén'le ben bir anlaşmaya varacağız.

O sırada José, "Sen de mi iş arıyorsun?" diye sordu." Hayır," dedi Benito ve hep yaptığı gibi gururla ekledi: "Meksika Kenti'nin arkasındaki Santiago Ixcuintla köyünde çömlekçiyim ben. Mallarımı büyük mercado'da satarım." — "Öyleyse uzun bir yol yaptın," diye fikir yürüttü José. Benito'yu buralara sürükleyen şeyi sormak yakışıksız geliyordu ona. Benito neyin peşinde olduğunu kendi açısından seve seve anlatırdı, ama artık ihtiyatla düşünüyordu: Sonra bütün bölge öğrenir hemen, bakarsın biri çıkar, ne meneyse bizim boya maddesini araklayıverir. Şimdiden "bizim mavimiz" diye düşünüyordu.

José'nin önceden gördüğü gibi, çok geçmeden otobüsün arkalarında bir sıraya sıkışabildiler. Benito'nun dışında sombrero'lu ve sarape'li bir tek adam vardı yalnızca. Bütün ötekiler işe gidiyorlardı, tüm rahatsız edici giysi parçalarını evde bırakmışlardı. José sürdürdü: "Evet,senin akraba Rubén gözcüydü, orda da öyle olmuştur herhalde." Ormanlık bir dağ silsilesinin arasından geçiyorlardı, öyle ki Benito yine gece olduğunu düşündü. Sonra otobüs eğik öğleden sonra ışığına çıktı; çıplak yamaçlarda tek tük biber ağaçları parlıyordu. Benito dehşet verici helezonlardan korkmuyordu ar-

tık. Yirmi dönemeç saydı. Otobüsün her ne sebeptense yoldan çıkmayacağını biliyordu. İlk kezdir ki yüreği gerçekten hafifti. Bu José kendi küçük kardeşi olabilirdi. Pencereden, akşam ışığında, sarp ama tanıdık bir dağ silsilesi gördü. Burada hiç bulunmamıştı gerçi, ama dün tıpkı böyle geçitlerden geçmişti. Şimdi gözlerinin, yüreğinin istekle beklediği ışıltıyı göreceğim diye molozları araştırarak işkence çekmesi gerekmiyordu. Burada hiçbir döküntü yoktu. Yüreğinin yatışmış, dinlenebiliyor olması iyi geliyordu galiba ona. İçinde, Eusebia'nın sözünü ettiği, Rubén'in değirmenine bağladığı umut vardı yalnızca. Evet, bu ancak şimdi aklına geliyordu; kuzen Rubén, keşfettiği maddeyi —herhalde gizlice keşfettiği— herhalde gizlice bir değirmende öğütmüştü.

Pulque dağıtan yoktu bu otobüste. Benito bir yuduma can atıyordu, özellikle de son tortilla'sını José'yle bölüştükten sonra. Esmer fasulye dolu kutuları acil bir durum için saklıyordu.

Ansızın gece bastırmıştı. Gökyüzü yıldızlarla dolarken aynı anda vadi de ışıklarla dolmuştu. Ve otobüs durduğunda, Benito yine o anlaşılmaz gümbürdemeyi duydu, arasında da düzenli aralarla tokmak sesini alıyordu. Yüreğinde, sonunda hedefine ulaşacağı umudu parladı.

"İniyor muyuz?" diye sordu José'ye. "Daha değil," diye karşılık verdi José, "hem zaten önce ben ineceğim, sen son durağa kadar gidersin, sonra yeni yığıntıların yolunu sorarsın, yolu arkanda bırakınca da, ki bu da bir zaman alır, Alvarez'lerin evini sorarsın." José sonra, herhalde yeni arkadaşları olacak, çevredeki birkaç madenciyle konuştu, sonunda da Benito'ya dönüp, "Arkadaşlığın için çok teşekkür ederim," dedi, "yemek için de. Sana şans dilerim." — "Ben de sana. Sağol," dedi Benito. Yolun geri kalanı için yalnızdı.

Gerçek bir koruyucu melek bu José, küstah ama melek, diye düşündü. Son durakta inecek olmak rahatlatıcı bir şey olduğundan da, otobüs ilerlemeyeceği için dikkatli olmak gerekmez çünkü, gümbürdemeye, ki bu biraz zayıflıyordu galiba, ve tokmak sesine, bu da galiba güçleniyordu biraz, kulak kabartıyordu; onca ışığa da şaşıp kalıyordu. Kendisinin bulamadığı şeyi molozlarda ararken bu ışıkların Rubén için tehlikeli olabileceğini düşündü. Bu ma'nde işler sıkıydı çünkü, farketmişti bunu Benito. José yolda yarı alayla, üstünü aradıklarından söz etmişti, son anda bile gümüş çalıp birine para kazandırmak istermiş gibi, ceplerini tersine çevirmişlerdi José'nin.

Sonsuz uzun, aralıklı olarak evler kondurulmuş yol kenarına, genç Gonzalez'in madeninden inen molozlar birikmekteydi. Benito, her yer çatır çatır çökebilir de burada, diye düşündü, ya bizim değirmen, o nerede kalır o zaman?

Şoför en sonuncu yolcu olarak onu otobüsten attığında, son durak ona taşocağı gibi geldi. Vadi molozlardan kapanmıştı. En sonunda, bu döküntünün içindeki tek tük insanın keçiyolları kullandıklarını farketti. Rubén Alvarez'in ailesini sordu ve bir doğrultu gösterildi kendisine. Şimdi kendisi de bir keçiyolundan ilerlerken, kaç kulübenin bu molozlara karşı tahta duvarlarıyla ayakta kalarak kendini koruduğunu saptadı, hemen hemen bir köydü. Evet, hatta bazıları dörtköşe bir bahçenin çevresine orgkaktüslerinden bir çit bile çekmişlerdi. Kendi evini, ahırını ve işliğini düşününce, şükretti Benito. Burada her şey ona o kadar sessiz ve cansız geliyordu ki, canlıların dörtte üçü molozların altında kalmış gibiydi. Aradığı değerli şeyin burada bulunabileceğine hiç aklı yatmıyordu.

Alvarez'lerin evi öteki kulübelerden de kötü gömülmüştü

molozlara. Önce kapı gibi bir şeye, sonra da dört bir yandan değişik tahtalara vurdu. Sonunda yaşlı bir kadın kapıyı açıp kızgın kızgın sordu: "Gene ne oluyor?" Bir deri bir kemikten, bir de kırlaşmış saç örgülerinden ibaretti, görebildiği kadarıyla cildi de elbisesi gibi lime limeydi. Benito öylesine şaşalamıştı ki kuzen olduğunu hemen söylemeyi unuttu. Santiago Ixcuintla köyünden geldiğini söyledi, Meksika Kenti'nin yanındaydı burası, ve Rubén'le konuşması gerekiyordu. "O epeydir burada değil artık," dedi yaşlı kadın. Benito şaşalayınca sordu: "Rubén'den ne isteyecektin?" Anında kaybolmuştu ve içeriye doğru seslendi: "Rubén'den bir şey isteyen biri var!" Kaba ve açık seçik bir ses, karşılığında sordu: "Neymiş peki istediği?" Hemen arkasından da gür kaşlı, kupkuru, ama hortlak gibi değil de tersine oldukça canlı bir adam göründü. Gömleğini üstüne geçirirken sordu: "Meksika Kenti'nden buralara kadar niye geldin?" Umutsuzluğunu bastırmış olan Benito, "Sizin Rubén nerde?" diye sordu. İki ihtiyar karmakarışık anlatmaya başladılar: "San Çristobal'e gitti. Birkaç günlük yoldur orası. Burada iyi bir işi vardı. Görünüşe göre orada daha iyisini buldu. Orada kendi kendisinin efendisiymiş, öyle iddia ediyor. Bizi de şimdilik burada bıraktı. Şimdilik diyor köpek..."

"Yo, yo," diye haykırdı kadın. "İyi bir oğuldur o. Her ay yirmi peso yolluyor bize, yakında da aldıracak bizi buradan. Böyle söyledi bize. Yapacaktır. Rubén iyi ve akıllıdır, hiç kimse onun gibi olamaz."

Benito ansızın, "Buralarda bir pulqueria var mı?" dedi. Adam, "Olmaz mı?" dedi. Ve kadına emretti: "Sen yat uyu. Ben onunla gidiyorum."

İhtiyarın pulqueria dediği, kendisininkinin üç katı kadar, aynı derecede yıkıldı yıkılacak bir kulübeydi. Yalnızca bir-

kaç dakikalık yoldaydı. Doluydu. Tek bir ışık vardı. Vardiya yeni bitmişti. Meyhaneci yıldırım hızıyla servis yapmaktaydı. Ona yardım eden kadın, yumuşak ve güzel görünüyordu. Boynunda kolyeleri, saçlarında da taraklar vardı; hepsi birlikte ışığın altında enikonu parıltı saçmaktaydılar. Benito, Rubén'in babasına içki ısmarlayıp, akraba olarak kendini tanıttı. Ya pulque'ten, ya da Eusebia'nın adından, sıcak bir şeyler uyandı Alvarez'in içinde, başını salladı. "Eusebia bana dedi ki," diye açıkladı Benito, "senin Rubén, bana çok gerekli olan maviden yapıyormuş burada." Ve, alışkın oldukları tabak çanağı yapması için müşterilerinin kendisini nasıl sıkıştırdıklarını anlattı, gençliğinden beri mercado'ya götürdüğü renkte bir deseni ve bir kenar çizgisi vardı bu tabakların. Ve mavi birdenbire sırra kadem basmıştı sanki. Ama Eusebia Rubén'in kesesinde bir örneğini görmüştü bunun. O bunu imal etmeyi biliyordu çünkü. Rubén'e bir an önce ulaşması çok önemliydi onun için, evet,her şey buna bağlıydı.

İhtiyar ilgiyle dinlemişti. Benito yol parasının korkutucu bir biçimde eridiğini düşünmesine karşın, onu konuşmaya çekebilmek için birbiri arkasından içki ısmarlıyordu. Eğer Rubén'i ve buluşunu yakalayacaksa, çareler ve yollar bulunması gerekiyordu. Ayrıca, parıltılar saçan genç kızın onların masasının etrafında pek dolandığını da farketmişti.

Şimdi Rubén'in babası, ısınmış, duygulanmış, bildiklerini anlatmaya başlıyordu: "Eusebia doğru anlatmış sana, aslında kuzenimdir o benim. Şu yığıntılar var ya, her çeşit artıktan oluşur bunlar, en büyük kısmı da tokmaklamada atılır, bunlarda bir madde gizliydi işte,Rubén onu arıyordu. Şimdi büyük Gonzalez'in olan madende Rubén'in postasında Oaxacalı bir işçi vardı çünkü, müthiş kurnaz, ama bundan hiç ya-

rarlanamayan biri, sürekli yer değiştiriyor da onun için, hiçbir yerde uzun süre dayanamıyor. Rubén'se bir şeyi öğrendi mi, kafasına koyduğuna ulaşıncaya kadar bırakmaz peşini. Şimdi, bu adam Oaxaca'dan ta buralara geldi, kalktı buradan da Vera Cruz'a gitti; biri doğuda, ötekisi batıda iki denizi de görmüş olmak hevesindeydi çünkü. Meksika toprakları iki denizin arasında kalır diyordu, o yüzden de içinde iki denizi de tanıma baskısı varmış. İşte, bu bir türlü yerinde duramayan gelgeç gönüllü insan, bir gün bizim Rubén'le molozların içinde oturuyormuş. Oraları biraz deşeleyince birdenbire bağırmış: 'Ah, şuna bak Rubén! O maddeden burda da varmış işte, tabii, boşa gidiyor ama. Daha önce bulunduğum yerde özel makinelerle öğütürlerdi böyle şeyleri. Makineler pahalıdır ama. Gene de patronlar bir yığın para kazanırlardı bundan. Çünkü bu, bu madde yani, öğütülüp bir de kavruldu mu, arkasından bir de elendi mi, incecik, toz gibi bir şey kalır geriye, inanılmaz bir mavi.' Böyle konuşmuş bu adam, bundan az sonra da artık buralarda duramaz olmuş."

Meyhanecinin, kıpır kıpır, insana hiç bakmayan, gözleri sık kirpiklerle engellenen kızı, ya da nesi oluyorsa, bir kez daha bardaklarını doldurdu. Kör lamba ne kadar zayıf ışık verse de, boncukları, küpeleri ve tarakları ışık noktacıklarını toplayıp, dolu ve dar pulqueria'da enlemesine boylamasına her yana saçıyorlardı.

Rubén'in babası keyifsizce güldü. "Lorenzo'nun novia'sıdır, benim Rubén'in kızeninin. Ama Rubén sakat. Nivia'sı yok onun. Onun için de büyük mucit kafası var onda. Yerini doldurmak için sanki.

O yabancı, o gelgeç gönüllü, herhalde çoktan Vera Cruz'dan da gitmiştir, benim oğlanın aklını çelmiş, eski pat-

ronu madeninden zaten zenginmiş ya, bu boya tozu mu neyse ondan daha da zenginlemiş diye. Oğlum Rubén önceleri ceplerinin aldığı kadarını aşırır getirirdi. Evde sakin sakin, evire çevire incelerdi bunları.Kuzeni Lorenzo'ya da açıldı, ağzı sıkıdır çünkü onun; birincisi, Rubén için canını verir, ikincisi de yeni bir şey denemeye bayılır. İkisi el değirmenini yaptılar birlikte, hâlâ bizim evde duruyor bu, herhalde epey de hasara uğramıştır."

Parıltılar saçan genç kız, Lorenzo'nun adı geçtiğinden beri çevrelerinde dolanıp kulak kabartmaktaydı.

"İyi ki de molozların içinde oturuyorduk;" diye sürdürdü Rubén'in babası, "Rubén şimdi senin de aradığın mavisini kendi kendine de arayabiliyordu böylece. Lorenzo'yla birlikte. Rubén'le anası tarafından akraba olur bu, Rubén'in seninle benim tarafımdan akraba olduğu gibi. En sonunda da o herifin dediği gibi, bizi yakında boğacak olan yığıntılarda çepeçevre gördüğün şu pislikten bir şey çıktı kavurduktan sonra, dersin harika.

Benim Rubén önce büyük Gonzalez'in yanında gözcülük yaptı, sonra da küçüğünün, gözcülükten çok iyi kazanıyordu ama birdenbire bu boya maddesinden çok daha fazlasını kazanmaya başladı. Bu patronlar her centavo'nun o kadar peşine düşerler ya, gene de böyle kıymetli bir şeyin hiç değerlendirilmeden kendi artıkları da yattığı kaçmıştı gözlerinden. Ama içinde biz oturuyorduk tabii. Olur ya, Oaxaca'dakinin kullandığı özel makineleri almaya yetecek paraları yoktu belki de. Rubén'le Lorenzo bir zaman el değirmenini çalıştırdılar. Elemeyle kavurmayı bizi evde yapıyorlardı."

Benito heyecanla dinlemekteydi. "Yaa!" diye bağırdı. İhtiyar Alvarez ekşi bir yüzle sürdürdü: "Boya maddesini satın alacak kişileri bulma işini Lorenzo yapıyordu. Onun ye-

teneği icat etmek değil para kazanmaktı. Derken bir iş yolculuğunda bir yer keşfetmiş, tam onlara göre bir yer olduğunu söyledi. San Cristobal'in yanındaymış. Dağlarda da bir dere varmış. 'Değirmenimiz orada olmalı,' dedi, 'o zaman elle çalışmaya gerek kalmaz artık.' San Cristobal'de Rubén'in mavisi çok tutuluyormuş. Çok alıcı varmış orada. Olur ya Benito, böyle deli gibi ille de bu mavinin üzerinde duran tek kişi sen değilsin galiba, belki oralarda da kökü kurudu da, başka bir şeye değil, hiç bulunmayan bu maddeye düştü insanlar. Onun için de Rubén'le kuzeni Lorenzo işletmek için değirmenin başındalar şimdi.

Orada da San Cristobal'in arkasında bir maden daha varmış. Orada da yığıntılarda böyle maddeler bulunuyormuş. Rubén oralarda bizim yanımızdaki kadar rahat değildir elbette. Tek başına dağlarda oturuyor orada. Kendilerini gözetleyen yok diye, bu da başlı başına bir şeydir diyor Lorenzo. Yalnız katırlarının bütün malzemeyi önce ta madenden taşıması gerekiyormuş, sonra da işi bitenleri kente..."

Meyhaneci son müşterileri de dışarı postaladı. Rubén'in babası kulübesine doğru yollanmamış olsa, Benito asla bulamazdı dönüş yolunu. Sallana sallana, hatta kaya kaya, ama aynı zamanda kendince Rubén'in babasına destek olan ya da elinden tutan Benito'ya kılavuzluk ederek, eve vardılar sonunda.

Her şey gibi paramparça şiltelerin üstüne uzandılar. Benito, burada uzun süre kalırsa daha ölmeden mahvolacağını düşündü. İhtiyarlar da tekrar tekrar, molozlar haklarından gelmeden onları buradan götürmek için oğulları Rubén'in acele etmesi gerektiğini söylüyorlardı. Benito, insan burada nasıl oturur, anlayamıyordu. Bununla karşılaştırılınca kendi evi bir cennetti. Ama kendisi de burada oturmuyor muydu

şu anda? Birdenbire, yattığı yerde, bu ihtiyar Alvarez'de Eusebia'nın gözlerinin olduğunu keşfetti, yıldızlar kadar yaşlı, o kadar da anlayışlı, tükenmez ışığıyla her şeyi gören gözler.

İhtiyar Alvarez uykudan uyanıp yeniden anlatmaya başladı. Oğlu her ay Lorenzo'yla biraz para gönderiyordu. Onları ortada bırakmıyordu doğrusu. Lorenzo daha geçende gelmişti, kahveleri, şekerleri, fasulyeleri ve pirinçleri vardı o yüzden. Gene de Benito ertesi günlerde kendi kalan fasulyelerini ısıttı kendine; farketmişti çünkü, bu Lorenzo gelinceye kadar ellerindeki ancak yeterdi insanlara. Rubén'e gitmeyi nasıl beceririm diye kafa patlatıyordu. Sonunda da eve? Soru sormuyordu hiç. Kendisine gereken şeyin mevcut olduğunu biliyordu artık, hatta aşağı yukarı nerede bulunduğunu da biliyordu. Eve gitmeyi düşünemezdi daha.

Rubén'in babasıyla Benito bütün sabah hiç konuşmadan tahta duvarların önünde, şapkalarının altındaki gölgede oturdular. Benito dalgın dalgın, gri, kahverengimsi taneli toprağa bakıyordu. Birden bir fikir çaktı kafasında. Ayağa fırlayıp bağırdı: "Kutsal Bakire! Rubén'in öğüttüğü boya maddesinden ufacık bir kalıntı bir yerlerde hâlâ vardır herhalde sizde?"

İhtiyar kadın, artıklar gibi kahverengimsi gri, gene de yıpranmış ağzının çevresinde hep bir alaycılık işareti bulunan yüzünü dışarı uzattı. Gözlerinde kocasının gözlerindeki gibi bir ışık yoktu gerçi, ama artıklara oranla, şaşılacak kadar çok parlaklık vardı.

"Kim bilir? Şurada bir şeyler daha olabilir. Şu tahtaların topluca durduğu yerde. Bir zamanlar onların değirmeniydi bunlar. Rubén hava çok soğuk yaparsa onları yakmamıza izin verdi." — "Bundan da anlarsın ki," dedi kocası, "Rubén

bizi kıştan önce götürmeyi düşünmüyor."

"Kim bilir?" dedi kadın, üzüntüyle ve düşünceli düşünceli. Benito'yu çoktan çökmüş, sundurma gibi bir yerin altına soktu. Kendisi de tahtaların arasına girip bakınmaya başladı, sağı solu elleyip, "Şunun gibi bir şeydi. Bu olabilir," dedi. Parmak uçlarını tükürükledi. Eteğini yaşlı, kurumuş dizlerinin üzerine çekerek, etekliğe sürünmüş tozlardan birazını ovaladı. "Gerçekten de!" diye bağırdı. Bunun üzerine Benito da aynı biçimde kendi kolundaki bu nemli tozdan birazını alıp ovaladı. Yaşlı kadın neşeyle gülerek yineledi: "Evet evet, bu o." Benito, sundurmanın altında bir şey ayırdedemediği için yeniden gün ışığına çıktı. Tükürükleyip ovaladı. Hiç kuşku yok, molozlara gömülüp tozlanmış bu dünyada tam gönlünün istediği mavi vardı kolunun üstünde. Bir yerlerden artıklara karışmıştı ve şimdi buradaydı, buradaydı işte. Sonunda kendi gözleriyle görüyordu onu. Sevinç titremesini güçlükle bastırarak, "Bu o," dedi. "Ben hemen oraya gideyim."

"Sana Lorenzo'yu beklemeni öğütlerim," dedi ihtiyar Alvarez.

Benito, "Ben Lorenzo'yu beklemiyorum, hayır," dedi. "Gitmeliyim ben. Konukseverliğiniz için teşekkür ederim."

"San Cristobel'e tek başına gidemezsin," dedi ihtiyar Alvarez, "gidebilsen bile daha uzun zaman Rubén'i bulamazsın. Kuzen Lorenzo'nun yakında gelmiş olması talihsizlik. Ama yine gelir, bizim için armağanlarla, belki sonunda yol parasıyla da. Her şeyden önce de Concepcion adındaki şu kız onu hâlâ çok cezbettiği için gelir, sen de tanıyorsun onu, pulqueria'daki kız. Sakinleş de bekle onun için. Mavin bir yere kaçmıyor. Hep birlikte gideriz."

"Ben o kadar bekleyemem."

"Niye o?"

"Evden beni bekliyorlar."

"Bırak beklesinler. Beklemeliler."

Yeniden yan yana şapkalarının gölgesine oturdular. Benito koluna bakıyordu. Mavisinin artık ulaşılabilir olduğunu düşününce sevinçten yüreği titriyordu, henüz ne kadar uzakta olduğunu düşününce de umutsuzlukla cız ediyordu yüreği. Mırıldandı: "Oğullarımla karım bir şey bilmiyorum sanabilirler."

"Baksana," dedi Rubén'in babası, "doğru dürüst okuması yazması olan bir insan var mı sizin oralarda? Senin için eve mektup yazacak birini bulmalıyız."

Benito başını çevirdi. Alvarez'in bumburuşuk yüzünde yine Eusebia'nın gözleri parlıyormuş gibi geldi ona. "Andrés!" diye bağırdı. "En büyük oğlum! Onun var okuması yazması!" Ve biraz düşünüp ekledi: "José, beni buraya getiren hani, onun da var!"

José'nin büyük Gonzalez'in bürosunda kâğıtları okuyup küfrettiği ve yazılı bir kâğıdı yanına aldığı aklına gelmişti çünkü. Böyle birine kül yutturulamazdı, daha sonra kendi oğullarına da yutturulamayacaktı. Çünkü küçüğü Gabriel de aynı şekilde okuma yazma öğrenecekti.

Şöyle dedi: "José benim için yazar: Kili hazırlayın. Benito yakında dönüyor. Her şeyi buldu. Size selam yolluyor."

José — bu ancak şimdi ortaya çıkıyordu — komşu sayılırdı onlara. Ne var ki burada her kulübenin canlıları emip bırakması, sesi molozlarda boğuluyormuş gibi sessizce oluyordu.

José, Benito'nun ne bulduğunu iyice anlamayı çok isterdi. Ama Benito susunca, José de, yazma sanatından gururlu, çok söz etmeden kartın parasını ödetti ona.

Bir öğleden sonra Fernandéz, Bay Ramirez'le görüşme yapmaktaydı. Bürosundan değil de Chapultepec'teki evinden aramıştı onu, gerçi planı Ramirez'in yardımı olmadan asla gerçekleşemezdi ama, gene de şimdilik resmiyete dökülmemesi daha iyiydi. Ramirez, akşam damadıyla konuşmuş olduğu bahçe yolunda bir aşağı bir yukarı dolanmaktaydı onunla.

"İster inanın, ister inanmayın," dedi Fernandéz, "Alfredo Müller, inanmayacaksınız, hepsi de kalamazu defterinde kayıth yaklaşık elli kalemi elli değişik yere dağıtmış. Nizami olarak bütün sipariş verenlere gönderiyor. Benim başka yerlerden de sağlayabildiğim önemsiz üç dört kaleme varıncaya kadar. Ana noktalar sağlam. Ben kendi müşterilerime saati saatir : teslimi garanti etmeye hazırım. Müller'le yaptığım anlaşma gelecek anlaşmalar bakımından rahatlatıyor beni."

Ramirez, "Dostum, sanırım kendinizin ve benim değerli zamanımızı bana Bay Müller'in güvenirliğini anlatmak için almıyorsunuz yalnızca; bildiğim kadarıyla adam yirmi yıl burada önemli bir Alman firmasının temsilciliğini yapmış."

"Doğru," dedi ziyaretçisi, "vatandaşlığa çoktan kabul edildi. Sizin benim gibi Meksikalı o da. Eğer Amerikalılar temsil ettiği firmayı gerçekten yasakladılarsa, o tarihte, Almanya'nın akıl almayacak kadar kısa zamanda bir kıtayı işgal edeceğini hesaba katmadılar demek ki. Bu Almanlar ya da eski Almanlar için de teslimleri durdurmak pekâlâ mümkündü. Teşebbüs ruhu var ama adamlarda."

"Dostum," dedi Ramirez, "Gringo'ların da işten bir hayli anladıklarını unutmayın. Akıl hocaları kötü akıl vermemiştir. Evet, damadım İngiliz gazetelerini tercüme ediyor bana. Bütün ümitler bitmiş değil henüz. Evet, bu Bay Müller'in hemşerileri hemen hemen bir kıtayı işgal ettiler. Ve Japonlar

müttefikleri olduğu için, herhalde Büyük Okyanus sahillerinde bizi de ziyaret etmek istiyorlardır, Japonların Pearl Harbour'da yaptığına benzer şekilde. Gene de şu anda bütün iş kesintiye uğramış durumda. Rusları bilirsiniz, kötü atalardan gelme değildirler onlar. Savaş zamanlarında ise "kesinti", "geri" anlamına gelir çoğunlukla. Böyle. Yani dostum, yerinizde olsam, şimdiye dek Don Müller'inizle geçirdiğiniz iyi tecrübelere karşın, Don Müller'in size söz verdiği gelecek teslimler için müşterilerime garanti vermezdim."

Fernandéz bir an düşündü. Sonra sesinin tonunu değiştirdi: "Alman firmasının eski temsilcisi kırk elli kalemde ısrar ediyor, sonuçta adamın benimle kesin bir sözleşmesi var çünkü, bunların arasında çaresi hemen bulunacak bir yığın ufak tefek var, ama daha başka şeyler de var, aklınızdaki büyük projenin onlar olmadan yürütülemeyeceği şeyler."

"Ne gibi?"

"Ahşabın emprenyesi için gereken madde. Kentimizdeki demiryolu traversleriyle telgraf direklerini düşünüyorum yani."

Ramirez düşünüyordu. Fernandéz'le, damadıyla yürüdüğünün on katı kadar bir aşağı bir yukarı yürümüştü bahçede, kuşkusuz çok daha hızlı.

"Eğer onunla görüşürseniz, ne önerirse önersin her şeyin onun sorumluluğu altında yürüyeceğini çıtlatmalısınız, onu uyarır gibi sanki."

"Elbette. Yazılı ve sözlü olacak bu," dedi Fernandéz ve şöyle düşündü: Sen, Ramirez oğlum, yarın benim evrakıma onay alıyorsun ki, bu lanet olası Müller'le olan anlaşmama senin bana önerdiğin şartı koyayım. Ben de bu yazının onayını bürondan benim için çok önemli olan senin mühürünle alıyorum o zaman.

Hem adam deposunu Monterry'ye ya da başka yere nakletmiş nakletmemiş bana ne gerçekten? Teslim ettiği mallar ambargolu Alman firmasının mamulü mü, yoksa ülkedeki bizim fabrikalarımızdan birinden mi, ben nasıl bilebilirim? Kaldı ki bu lanet olası Müller yirmi yıldır Meksika'da oturuyor, zorluğun içinden sıyrılacak ve yirmi yıl daha burada oturacaktır. Onunla bozuşmam aptallık olur, bu savaş nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, ki benim savaşım da değil, Müller işten anlıyor çünkü ve asla pes etmez o.

"Sana gerçekten iş aramanı öğütlerim," diye başladı Rubén'in babası bir kez daha, "Lorenzo gelinceye kadar biraz para kazanırsın böylelikle. Bizim şiltede her zaman uyuyabilirsin. Lorenzo'suz kaybolursun. Burada olduğu gibi kimse gözetlemesin diye bütün insanlardan uzakta Rubén'in değirmeni. Öyle birdenbire çekip gitmesinin bir nedeni de buydu zaten. İnsanlar kollamaya başladılar. Capataz birdenbire onun artık çaldığını iddia etti. Önceden hiç kimse ilgilenmezdi bu molozlarla; birden, artık çalıyor oldu adı. Lorenzo'nun yola düştüğü sıralardaydı. Rubén'in bize yol parasını da sırf bu yüzden gönderemediğini söyledi Lorenzo, orada yeni madendeki gözcüye biraz bir şeyler veriyor yani. Onu ihbar etmelerini beklemekten daha ucuza geliyormuş bu. İnsanı anında yatıştırmak daha kolaydır. Adam Rubén ya da Lorenzo'nun molozlarda bir şey aradığını, ya da katırıyla bir şeyler alıp götürdüğünü çok geçmeden anlardı tabii. Ama gözcünün sus payı Rubén'in gelirini azaltıyor. Onun için oğlum, Lorenzo gelene kadar kendine bir kazanç arasan iyi edersin."

Benito susuyordu. Düşünüyordu: Rubén'in babası, oğlunu gözcüye ihbar eden bu meraklı insanlardan daha ilk ak-

şarı söz edebilirdi ona, Rubén'in yeni yığıntıların gözcüsüne sus payı vermek zorunda kaldığından da. Bütün bunları hemen anlatabilirdi Rubén'in babası. Ama madem böyle olmadı diye düşündü Benito, o zaman, bana bunu niye hemen söylemedin demek de gereksiz artık. Kolundaki mavi izini çıkarmak istememişti. Bunaldıkça ferahlatıyordu bu onu.

Yarısı kuru yerde, yarısı lime lime şiltenin üzerinde ihtiyarın yanında uykuya yattığında, kafasından şunlar geçiyordu: Lorenzo'yu beklemek istemiyorum. Ben hemen gitmek istiyorum, tek başıma. Daha ne diye iş arayayım burada? Param bütün yolculuğa yetmezse gerisini yolda kazanırım, daha iyi.

Bu düşünceyle uykuya daldı. Ve buraya birlikte geldikleri José, rüyasında onunla birlikte hiç durmadan, kısmen ormanlık, kısmen çıplak dağların içerilerine giriyordu. José ansızın inmişti. Ama o, Benito, korkmadı. Hayatı boyunca hiç hissetmediği, inanılmaz bir umut doldurdu içini. Sanki insan böyle kusursuz ve kesin umudu, ancak daha önce gerçek kederler, acı düş kırıklıkları da yaşamışsa hissedebilirdi. Umut, taşınamayacak kadar güçlüydü neredeyse. Derken, bir otobüs bir tren olan araç, dik bir demiryolu dolgusunda durdu. Benito ta aşağılarda küçük bir köy gördü. Kendini kalabalıktan sıyırınca da, katırla onu bekleyen büyük oğlunu, su gibi okuyup yazabilen Andrés'i gördü. Oğlu, neredeyse ışıldayan, aynı biçimde umut dolu zeki gözlerle, bir inenlerin kalabalığına, bir iyice yüklü katırına bakıyordu; değerli yüke bir şey olmasın diye elbette. Mavi boya maddesini Benito getirmiyordu çünkü, büyük oğlu trene getiriyordu onu. Evdeki herkesin bitkin düşünceye dek onları bekledikleri şu anda. Tabak çanağı gelecek pazara ancak Benito hazırlayabilirdi çünkü. Her şeyi hemen kavrayıveren Benito,

katırın içlerinde ne düş kırıklığı ne umut, yalnızca yorulmaz sabır okunan sakin gözlerini de görüyordu. Ve aynı zamanda, her çarpmadan kaçınacağından emin olduğu katırının sırtında, fileler içinde özenle bağlanmış, emeğin ödülünü gördü Benito. Filelerin her gözünden, yeni pişirilmiş tabak çanaklarda, evde ansızın vazgeçilen mavi ışıldıyordu. Sevinçle irkildi. Uyanırken şöyle düşündü: Önce ben eve götürmeliyim onu, oğlumun beni bununla beklemesi olacak iş değil.

Bu arada eziyetli ayışında susmayı, hatta yalan söylemeyi çok iyi öğrenmiş olduğundan, ihtiyar Alvarez'e tek söz söylemeden, vardiya değişiminden önceki devrede boş olan pulqueria'ya gitti gizlice. Olabilecek en az miktarda içki koydurdu bardağına. Parası, birçok kez hesaplamıştı bunu, Rubén'e gidişinin yarı yoluna kadar zor idare ederdi. Gözden çıkardığı centavo'ları, birkaç damla pulque'u, ilk akşamdan tanıdığı güzel doldurdu bardağına. Ancak şu anda ışık parıltıları olmadan, dökülen bir elbise içindeydi. Güzel taraklarını, küpeleri ve boncukları daha sonra takabilirdi ancak. Gene de gözleriyle dişleri öyle çekici bir biçimde ışıldıyorlardı ki, şimdi başka kızlar da elde edebileceği halde Lorenzo'nun ta oralardan onun çekiciliğine kapılmasına hak verdi Benito.

"Bir iyilik yap da," dedi, "buraya gelince senin Lorenzo'ya bir haber ilet."

"Lorenzo?" dedi kız, henüz küpe takmamış olduğu halde küstahça bir küpe sallama hareketiyle. "Hangi Lorenzo?"

"Hadii, sakat Rubén'in kuzeni işte."

"Haa şu, haa şu," dedi kız sanki onu unutmuş gibi, oysa yüreği yanıp tutuşmaktaydı onun için, gözlerinden ve ağzının köşelerinden de okunuyordu bu. "Gene gelecek mi o?"

Sesinde de bir titreme vardı. "Lorenzo mu? Elbette," dedi, yalana karşı olmamakla kalmayıp artık buna neredeyse alışmış olan Benito, "Alvarez'lerde oturduğuma göre bunu bilmem gerekir herhalde. Şimdi Rubén'e gidiyorum ama. Olur ya, senin Lorenzo da tam şu sıra buraya geliyordur da karşılaşamayız diye, sana bazı şeyler soracaktım. Ama önce söyle bana: Adın nedir güzelim?"

"Concepcion. Coucha. Önce 'Bir haber ilet' diyorsun, sonra onunla karşılaşamayacağını sanıyorsun. Pekâlâ, neyse ne. Eğer gerçekten gelirse her şey bağışlanıp unutulur."

"Ne unutulur?" diye sordu Benito gülümser bir ifadeyle. Dışarda daha güneş ışırken burası ne kadar tozlu, soğuk ve kasvetli olursa olsun, Concepcion süssüzken bile pulqueria'yı pırıl pırıl parlatıyordu.

"Bana yaptığı her şey," dedi. "Artık sözünü tutacağını da sanmıyorum. Ne var ki bende? İki güzel saç örgüsü, pekâlâ, gözler ve dişler bir de. Neyim var ki? Boyalı camdan birkaç incik boncuk, bütün gün korumam gerekiyor onları."

"Bilmiyorum," dedi Benito ve evde hiç yapmadığı bir şeyi yapıp kızın kolunu okşadı.

"Sen uzun yolumda rastladığım bütün kızlardan daha güzel geliyorsun bana."

"Niye böyle bir şey söylüyorsun?"

"Gerçekten böyle düşünüyorum da onun için. Karım ve çocuklarım var benim. Yarın da gidiyorum, işliğime bir şey götürmek için, ailemi çömlekçilikle besliyorum çünkü. Rubén'se tam benim boyalarım için gereken tozu yapıyor. Onun için gidiyorum ona. Eğer orada senin Lorenzo'ya rastlarsam—"

"Bana numara çekiyorsun adam. Eğer ona Rubén'in yanında rastlamayı hesaplıyorsan, yolda da değil demek ki."

"Yolda olabilir güzelim. Herkes gibi geç kalmış da olabilir. Ben de Rubén'in bana vereceği mavimle çoktan evde olurum sanıyordum. İkisi de çekip gitmiş oysa. Rubén'le Lorenzo. Taşları başka yerden toplayıp, öğütüp kavurmak için."

Yoğrulmuş çömlekçi elini genç kızın elinin üstüne koydu. Bir kelebek gibiydi bu el. Titreye çırpına kaçtı da. Ve kız, "O zaman söyle ona," dedi, "ona inandım ve onun için de bekleyeceğim onu. Kusursuz bekârlar da bulabilirim çünkü, her akşam yenileri oluyor, Rubén gibi gözcüler de var, ama hiç de topal değil, tersine güçlü kuvvetli tipler."

"Söyleyeceğim," dedi Benito, "ona rastlarsam tabii. Söyle bana, ikisinin çalıştırdıkları değirmeni en çabuk tarafından nasıl bulurum?"

Concepcion, düşünceli, neredeyse hülyalı, "Değirmen. Ah, elbette," dedi. "Lorenzo gelecek sefer seni yanıma alırım diye yemin verdi bana, o yalnızlıkta bize bakacak bir kadın gerekiyor dedi."

"Madem değirmen bir derenin kenarında, adı ne öyleyse bu derenin?"

"Ben nereden bileyim? Sadece, dere bir nehire akıyormuş o nu biliyorum, en azından yağmur mevsiminden sonra, nehrin adı da La Pura, Lorenzo öyle söyledi yani. Yüklü katırla San Cristobal kentine gidiyormuş. Orada artık yığıntılarında katır yükleniyor, yine geri dönüyormuş. Bu gümüş kentinde belirli alıcıları varmış şimdiden. İnşaatçılar, onlar satın alıyorlar mavilerini. Birlikte gittiğimizde Lorenzo'yla ben San Cristobal'de ineceğiz. Son defasında bütün yolculuğu çizip anlattı bana, sıkı sıkı da söz verdi, hain değilse gelecektir mutlaka, ama yıldızların içinde de haini yok mudur hiç, Lorenzo hiç de yıldız değil üstelik."

"Yok canım, herhalde öyle biri değildir," dedi Benito. "Kâğıt hâlâ sendeyse gideceğiniz yolu bana göstersene güzelim."

Kız koşup gitti bunun üzerine. Sevdiğinden kalan en ufak şeyi saklamıştı. Benito, kendini ikiyüzlü hissederek, gerçek düşüncesinden çok uzak bir biçimde sanki Lorenzo'nun bu kızla gideceğine inanıyormuş gibi, gözünü ayırmadan kâğıt parçasına bakıyordu.

Aldığı bilgi için minnet dolu, Concepcion'un saçlarını okşadı. Sert hissi uyandırdı onda saçlar. Örgüleri çözüp tarakları takınca dalgalı dursunlar diye sıkı sıkı örülmüşlerdi şu anda. Kız sıcacık ve kederle ona baktı.

"Eğer ona rastlarsan nasıl beklediğimi söylemeyi unutma."

Kız onun sözünü büyütmediği için Benito kendini hafiflemiş hissetti. Kız her şeye hazırlıklıydı.

"Söylüyorum sana, senin Lorenzo'ya nerede rastlarsam rastlayayım, bir an önce buraya gelmezse güzeller güzelini kaybedeceğini anlatacağım ona."

Kız hafifçe baş salladı ve sormadan bir kez daha bardağını doldurdu. Benito onu içinde hiçbir kötülük olmayan bir biçimde hafifçe öpüp gitti.

Alvarez'lerin kulübesine giden son kısım, bu ıssız, tozlu yol sevinçli geçti. Sonunda her şey eriyip birleşmiş gibi bir duygu içindeydi Benito, kimi zaman çatallı, kimi zaman acılı geçmiş yaşamının biricik ödülüydü bunlar: Umulmadık pulque ikramı, hiç kuşku yok Lorenzo'nun artık düşünmediği kızın güzelliği, Lorenzo'nun sanki önlerinde bir düğün yolculuğu varmış gibi son ziyaretinde çizdiği kusursuz yol taslağı ve nihayet hepsinden öte, Rubén'in boya değirmeni — artıklar mavi toza dönüşüyordu orada. Şiltede, sevinçli bir bulutun içinde uykuya daldı.

Benito sabah erkenden veda edince Rubén'in babası afallamıştı. Kadın, ağlayan hayır dualarının dışında hiçbir şey göndermemişti oğluna. Benito'nun heybelerinden birine, tıngırdayan boş kutuların yanına birkaç ince, biberli tortilla sokuşturdu.

"Birdenbire ne oldu bu insana?" diye sordu Benito'nun arkasından. Kocası, "Kim bilir?" dedi.

Benito, José'yle birlikte geldiği otobüsü bekledi. Yerini sağlama almak için, bunlara alışkın bir insan gibi hemen atlayıverdi otobüse. Kuyu yolunda yanına sıkışan madencileri tanımadı, ama onlar onu tanıdılar. Bu adamın aklını neye taktığını merak ediyorlardı. İhtiyar Alvarez'in yanında birdenbire ortaya çıktığına, onunla birlikte kulübenin önünde oturup düşüncelere daldığına göre, herhalde önemli bir şeye takmıştı aklını. Şimdi de, geldiği gibi anlaşılmaz bir biçimde, madende iş de aramamıştı çünkü, çekip gidiyordu yeniden. İyice sokuldular Benito'ya, daha çok da heybelerine. Kötülüklerinden değil, hayır. Yalnızca, heybelerde ne var, onu bilmek istiyorlardı. Ama tıngırdıyordu bu kutular, hemen farkettiler, içleri boştu henüz. Buradan hiçbir şey almamıştı öyleyse.

Benito vadiden geçmedi, hesaplamıştı çünkü, parası ancak birkaç durak yetiyordu. Artık yığınları bugün iyice gri geliyordu ona, kahveremgimsi ve sarımsı..Rubén gittiğine göre şimdi burada böyle iştahlandırıcı maddelerden kim yarar sağlıyor diye sormuyordu bile kendine. Belki de hiç kimse yararlanmıyordu. Artıklar birikip duracaktı, sonunda da köyleri ve insanları yiyecekti bunlar. Ya ondan sonrası? Ona göre hepsi birdi. Mutlu olmak için ona yalnızca bu toz gerekiyordu.

Şoföre, yirmi centavo'ya daha ne kadar gidebileceğini sor-

du. Şoför, "Deli misin sen?" diye bağırdı. "Çoktan inmen gerekirdi senin." Ve sırf Benito'yu ite kaka dışarı atmak için, otobüsü durdurdu.

Benito dik bayırı tırmandı. Sıcak basmıştı artık. Son kulübelerden birinin kapısını çaldı. Bir kadından su istedi. Kadın karısı Luisa'ya benziyordu. Yumuşaktı, işkillenmemişti. "Üç oğlum var benim," dedi Benito. Kadın, "Benim iki kızım var," dedi. "Bu gelen oğlan olur belki." Benito müthiş çok su içti. Sonra, "Size ve çocuklarınıza şans dilerim," dedi.

Kadın, kalmış bir parça kahve verdi ona. Sordu: "Uzağa mı gidiyorsunuz?" Buraya çıkan, açıktı bu, tren istasyonuna gitmek isterdi çünkü.

"San Cristobal'e."

"Tanrım. Aileniz orada mı oturuyor?"

Benito kederle güldü. "Onlar Meksika Kenti yakınlarında oturuyorlar. Benim önemli bir işi halletmem gerekiyor." Dilinin ucuna kadar geldiği halde ne olduğunu söylemedi.

"Heybeleriniz ağır mı?"

"Değil, boş kutular işte, eve dolu götürmem gerekiyor."

"Kalmış biraz pirinç var burda," dedi kadın. "Kocam yeni indi kuyuya, hiç değilse biraz bir şeyiniz olur." Benito teşekkür etti. Kadının artık ne kadar ağırlaşmış olduğunu şimdi görüyordu. Kir pas içinde, ince, olağanüstü uzun örgülü saçlı iki küçük kızcık, kadının etekliğinin arkasından başlarını çıkarmış, onlara bakıyorlardı. Benito evini özledi ansızın. Belki şu anda Luisa da çocuk bekliyordu. Bir kızı olmasını çok isterdi Benito. Baldızının da sadece oğulları vardı.

Yukarda, gişede, uzun uzun para hesabı yaptı. İnsanlar kızıp söylendiler. "İnsan evinde yapar böyle işleri." İlk tren kalkınca, bilet satan kadın, kır saçlıydı, çok üzüntü çekmiş bir hali vardı, "Ne zaman nerede olmanız gerekiyor?" diye

sordu ona.

Benito, "San Cristobal'e gidiyorum," diye karşılık verdi. "Yolda bir yerlerde biraz para kazanmam gerekiyor." — "Madem öyle," dedi gişedeki kadın; üzüntülü, ama ilgiliydi, sanki kader yabancıların acılarına dikkat göstermesini öğretmişti ona, "o zaman size Altamilpa'ya bilet almanızı öneririm. Birincisi, orada yeni bir dolgu yapılıyor çünkü, yeni bir hattımız olacak, siz de bir iş bulursunuz belki. İkincisi de oradan San Cristobal'e bir otobüs gider."

"Çok teşekkürler," dedi Benito. Kadının kızıp söylenmek yerine onun yolunu ince ince düşünmesine şaşırmıştı.

Pirincim ve tortilla'larım da var artık, dedi kendi kendine. Şansından hoşnuttu. Belki de son şans kalıntısıydı bu. Evde yalnızca hayat vardı çünkü, sonu gelmeyecek bir şans yokluğu olacaktı orada. Şunu da düşündü: Arka arkaya iki iyi kadın. İki yiğit insan.

Treninin kompartımanında, alışık olduğu üzere dizlerini çenesine kadar çekti ve ayak altında itilip kakılmasınlar diye heybelerini üst üste yerleştirdi. Tren sık sık duruyordu. Daha saatlerce zamanı vardı. Yolculukta deney sahibi olmuştu. Şapkasının arkasında uykuya daldı. Şapkanın arkasında Rubén'in yanına vardı. Rubén felaket topallıyordu. Alaycıydı da. "Mavi!" dedi kurnazca çarpılmış bir suratla. "Kim yutturmuş bunu sana? Bizde yalnız yeşil öğütülüyor!" Gerçekten de, birisinin tuttuğu çuvala, herhalde Lorenzo'ydu bu, yeşil, un gibi bir şey dökülüyordu oluktan.

"Ben yeşil için gelmedim," dedi Benito, "beni buralara getiren, mavi umuduydu." Rubén güldü ona. "İster al, ister alma. Biz bunu çıkarabiliyoruz."

Doğru ya, niye ille de mavi olsun, diye düşündü Benito uyanırken. Eusebia Hala onu görüp tanıdığı için mi? Yanıl-

mamıştır o. Ansızın, kuşku ve belirsizlik her yanını felce uğrattı. Karşısında oturan ve onu gözlemiş olan, tertemiz beyaz ceketli bir kişi, "Hey ahbap, kötü bir düş gördün. Hadi, uyan çabuk," dedi. Ve üstelik, inanılacak gibi değil, pulque dolu değil ama bir de şişecik tutuyor ı Benito'nun burnuna, "kalp sancısına iyi gelir, al bir yud ı. İnlemelerin deli eder insanı."

"Sağol. Ne kötü şey bu!" — "Artık bun ı da kötü dersen sen bilirsin. Babam Altamilpa'daki dükkânında haftada üç kere yirmi şişe satıyor bundan." — "Altamilpa'ya ne kadar var?" — "Gece varırız." — "Dolgu orda mı yapılıyor?" — "Ne dolgusu? Benim haberim yok bundan." Henüz genç olduğu halde, tertemiz ceketinin içinde anlamsızca temkinli görünüyordu. Para delisi besbelli, babası da öyle herhalde, insanlara yakınlık göstermek onu kirletecek sanki. Şu cekete bak, diye düşündü Benito, gece vakti ışık yerine geçer. Bir üçüncü kişi söze karıştı: "Ben dolgu inşaatındaydım." — "Ne kadar veriyorlar? Ödemeyi peşin mi yapıyorlar?"

Üçüncü çabucak bir baktı ona. Bütün maden işçileri gibi bir maden işçisiydi o da. Bu sorunun neyi amaçladığını anlamıştı. "Çalışmadan bir şey alınır mı hiç? Asla. Capataz'la konuşabilirsin ama. Kaçıncı günden sonra olur orasını bilemem, ansızın evden telefon ettiler dersin, karım çok hastaymış dersin." — "Böyle bir şeyi," dedi Benito, "asla yapmam ben." — "Ne istersen onu yap," dedi madenci kızgın kızgın. Benito böyle bir şeyi Luisa'sı için gerçekten söyleyemezdi, ona böyle bir şey yakıştırmak istemezdi. Ama bu ters yanıtı, beyaz ceketli kişi de dikkatle dinlediği için vermişti. Kısa bir süre için biri geliyor buralara, size bir yalanlar uyduracak diye, her yerde anlatırdı bu mutlaka.

Başka hiç kimse onunla ilgilenmediği halde, öyle de do-

luydu kompartıman ama bir suskunlar kompartımanıydı bu, Benito yüksek sesle, "Biraz para kazanmam şart. Şart," dedi. O da öbürleri gibi sert olmakla birlikte gene de yumuşayacak gibi görünen madenci karşılık verdi: "Sana söylediğim gibi yap. Demiryolu dolgusundaki Capataz'a git, adı Felipe'dir. Beni Abramo gönderdi de ona. Sonra istediğini yaparsın."

Benito bir kez daha uyudu. Doğru dürüst rüya görmedi. Tornayı çalıştırmaya kalkışınca ayağı acıyordu. Bütün büyük parçaların tornanın altında durduğu neden sonra aklına geldi, tabak çanağı paketleyip filelere sokacak ve bu fileleri katıra yükleyecek zaman da yoktu zaten. Hem günlük yaşantının insana mutluluk veren sıkıntısını bir kez yüklenmiş olduğuna göre, bundan kaçınmak için bir sebep de yoktu ortada, bir yol da. İyi karısı ve üç oğulcuğuyla —ki en büyükleri Esquela Rural'de okumayı yazmayı da öğrenmişti—, eli katırın üstünde, itmeden, bastırmadan, sadece onun vefalı varlığını anlatarak, Meksika Kenti'ne pazara gidiyordu.

Orda her şey her zamanki gibiydi, yani her zaman olması gerektiği gibi. Mulo'su mulo avlusuna gitti, bu arada karısı da tabaklarla tencereleri yerleştirdi. Komşu barakadaki küçük kız oğluna bakıyordu. Benito, novia'sı olacak bu onun, diye düşündü. İlk müşteri kadınlar gelmişlerdi bile. Luisa sonrakiler görünmeden kesinlikle bitiremezdi onların işini. Hepsi, hepsi onun mavi desenli gözde tabaklarından istiyorlardı, kimi parça parça, kimi takım olarak. Bunların mevcut olmasına kimse şaşırmıyordu. Hem niye olmayacaktı? Onun geleneksel mavisi değil miydi bu, onun deseniydi. Onun satmaya alışık olduğu tabaklardı bunlar, hepsi de bunları onun barakasından almaya alışıktılar. Tanımadığı sayısız insan bu tabaklarda yemek yemeye alışıktı. Kendilerine pasta alsınlar

diye oğlanları ellerine birkaç centavo verip gönderdi. Ve en küçüğü yarı kemirip yarı gülerken, kendisine de yeme isteği geldi. Bayan Alvarez'in heybesine soktuğu ince tortilla'lar geldi aklına, yabancı kadının pirinçleri bir de. Uyanırken şöyle düşündü: Kutsal Bakire hiç kimseyi öyle kolay kolay terketmiyor. Azıcık nevalesi uzun zaman idare etsin diye de çok ağır çiğniyordu.

Öyle çok tarlalı bir düzlükten geçiyorlardı ki şaşakaldı. Aralarda küçük, mutlu köyler vardı. Benito hâlâ ileriye gittiğini unuttu. Eve döner gibi hissediyordu kendini, elbette, Ruben'e nasıl ulaşacağını iyice biliyordu da onun için. Bir tek, iyice doyasıya bir yemek yemek ve yolun son parçasının parasını çıkarmak için bu lanet olası Altamilpa'da inmek zorunda olduğu düşüncesi sıkıyordu onu.

Parlak suratı ve tertemiz parmaklarıyla beyaz ceketli kişi de orada inmek zorundaydı.

Gecenin erken saatlerinde Benito uykulu uykulu, bu son derece tuhaf beyin, üstünü başını çekiştirmeye başladığını farketti, herhalde inmeye hazırlanma anlamına geliyordu bu. Gerçekten de tren ağır ağır istasyona girerken beyazlı kalktı, "İyi geceler beyler," deyip indi. Benito da heybelerini yüklenip onu izledi.

Başlayan gün ışığında çevresini yavaş yavaş farkediyordu, bu yer bir kent değildi belki, ama artık köy de değildi. Bir sürü inşaat yapılıyordu burada. Madenci haklıydı. Sakız gibi beyazından gece bile görülebilecek yabancının ardısıra yürüdü. Henüz boş olan yıldız biçimli zocalo'dan, kenarlarına evler dizilmiş, uzun, pek ıssız yollar çıkıyordu. Herhalde ekimlik topraklarda bitiyorlardı. Son evler alışılmış köylü evleriydi belki de.

Fakat zocalo'dan az sonra yabancı birden arkasına dö-

nüp sordu: "Ne istiyorsun sen yahu? Niye arkamdan geliyorsun?" Benito başı önünde "Biraz su," dedi, "zahmet olmazsa."

O anda, önünde durmuş oldukları evin kapısı içerden açıldı. Bir selamlaşma oldu. Benito bir adım geri gitti. Şimdi, kapının bir dükkâna açıldığını görüyordu. Ve dükkândan tuhaf bir koku gelmekteydi. Tam bir kokular karışımıydı bu. Herhalde gencin annesi olan bir kadın, bir besleme kız ya da geline emretti: "Hadisene!"

Benito yolun öbür tarafına geçti. Şimdi dükkânın bir çeşit eczane olduğunu saptıyordu. Yeniden karşıya geçti. Evin oğlu olan yabancı, "A, sen hâlâ burda mısın?" dedi. Ekledi: "Tanrı aşkına bir su verin şuna."

Beklerken, bu dükkanda insanlar ve hayvanlar için çeşit çeşit ilaçlar, ayrıca haşarat tozları ve kurutulmuş otlarla dolu kavanozlar ayırdetti Benito.

İhtiyarın, babanın önünde kibarca eğilip, kadının, karısının arkasından iç avluya gitti. Orada bir çeşmenin damladığını önceden de farketmişti. Ayrıca, sundurmayla korunmuş türlü mallar, kasalar ve çuvallar da vardı.

Saygılı ve kurnazca, "Don Marcel," dedi — yaşlı kadın yaşlı adama bu adla seslenmişti —, "benim hemen kente gitmem gerekiyor, heybelerimi bir süre burada bırakabilirsem size çok müteşekkir olurum." — "İçlerinde ne var?" — "Hiçbir şey," dedi Benito, "kendiniz bakın. Sadece boş kutular." — "Boş kutuları ne diye yanında taşıyorsun peki?" Benito ağır ağır, neredeyse törensel bir tavırla, "San Cristobal yakınlarındaki akrabama gittiğim için," dedi. "O dolduracak bana onları."

"Neyle dolduracak peki?" diye sordu ihtiyar merakla. Oğlu gibi, tertemiz beyazlar giyinmişti. Yüzü esmer değil,

sarıydı. Bakışları sinsiydi. Benito baştan savma bir cevapla, "Neyle olursa," dedi. "Yaptığı şeyle." — "Kendine ait bir makinesi mi var?" — "Evet, bir çeşit makinesi var." Bu yabancının ağzından laf çıkmadığı için ihtiyar dobra dobra sordu: "Söyle bakalım! Necisin sen?" Benito, hissettiğine göre bu soru yalan cevap götürmeyeceği için, "Ben çömlekçiyim," diye karşılık verdi.

"Bak hele," dedi Don Marcel, heybeleri elleyerek yoklamıştı bu arada. "Öyleyse kutuları çeşitli boyalar için taşıyorsun. Bende de bulabilirsin onları." Oğlu kulağına bir şey fısıldadı. "Ah, ah, yol paranı bizim kentimizde kazanmak istiyorsun. Ben bütün boş kutularını satın alabilirim senin. Böylece gidersin evine."

"Yo, yo!" diye bağırdı Benito korkuyla. "Onun yaptığı şey, o gerekli bana, San Cristobal'deki kuzenimin, çok gerekli!" İhtiyar dudaklarını öne uzattı. "Benden bu kadar, kendine iş ara o zaman. Heybelerini aşağıya koy. Peki niye o kadar uzağa gidiyorsun? Burada biraz para kazanırsan benden hepsini alabilirsin. Olan bütün boyalarımı. Bir bak bakalım benim boyalarıma. Bir şeyler seç kendine." Benito, "Ben sadece bir tek boya arıyorum," dedi. Birden içinin neden buz gibi olduğunu kendisi de bilmiyordu. Bu Don Marcel'in korkulacak bir yanı yoktu. Adam satıcıydı, kurnazsa ne vardı bunda? Babanın ve oğulun gözleri ona çevrili kalmıştı. Benito, ya aradığım maviyi burada bulursam, diye düşündü.

Kararını verdi. Sakin sakin, "Bana örneklerinizi gösterin Don Marcel," dedi. "Üstünde durduğunuz belli bir şey var mı?" — "Var ya, özellikle mavi." Genç, "Hey, Josefina," diye seslendi, "ben yokken sağır da mı oldun yoksa? Onunla git."

Benito, genç kadının arkasından, yarısı açıkta, yarısı sundurmanın altında olan depoya gitti. Arkadan ihtiyar geldi. "Ah, olabilecek bütün maviler bulunur bizde. Açıklar, koyular, lila da denen gece mavileri bulacaksınız burada."

Genç kadın — resmiydi, hiç sesi çıkmıyordu, ürkmüş izlenimi bırakıyordu — iki kasanın arasına bir tahta koydu. Benito gözlerini boya örneklerine dikti. Açığı fazla açıktı. Koyusu fazla koyuydu. Gece mavisi mordu ve hiçbir şekilde mavi değildi. Benito, kendisinin de anlamadığı bir nedenle hafiflemişti. Daha zorlukları vardı önünde. Yolun kalanı. Rubén'in yanında, sonra da dönüş yolunda Tanrı bilir neler gelecekti başına. Gene de hepsi, bu lanet Don Marcel'in, mavisinin kutsallığını bozmasından daha iyiydi onun için, çok daha iyiydi.

"Size teşekkür ederim," dedi yavaşça. "Benim aradığım tam bunlar değil. Gene de heybelerimi burada bırakmama izin verin lütfen."

"Sonsuza kadar değil," dedi oğul. "Para kazanınca ücretini ödersin."

"Evet, elbette," dedi Benito. Düşünceli ve aç, yola düştü. Don Marcel arkasından bağırdı: "Gündüzü iki centavo, gecesi üç centavo."

Fakat dolgu inşaatına vardığında şansı rast gitti. Gözcü hemen yanına geldi; Benito iş isteyip Abramo'nun selamını ilettiğinde başını salladı. Eline bir kürek verdiler Benito'nun. Nereyi dolduracağını gösterdiler.

Öğlene son derece yorulmuştu. Hiçbir şey belli etmedi. Yalnızca arkadaşlarından birine, ücretine karşılık ona iki peso borç verip veremeyeceğini sordu çekinerek. Öteki kaygısızca, "Saçmalama, herkese uy," dedi. Yiyecek verdiler ona. Capataz'a, sıradan bir işçiymiş gibi, yemeğini de onlarla

yiyordu zaten, "Şuna biraz avans ver," dediler. "Ne kadar gerekiyor ahbap? Anlıyorsun, bir aydan daha az zaman için kimseyi tutmayız burada."

Benito, Don Marcel'e ödemesi gereken depo parasından söz etti. Bundan, buradan çabuk ayrılmayı düşündüğünün çıktığını sonradan farketti, korktu. "Öyleyse burada yerleşecek gibi değilsin?" dedi capataz. Gülmemek için bıyığını ısırıyordu. Benito sıkıntıyla, "Meryem Ana çarpsın ki yerleşeceğim," dedi.

Capataz kuru kuru, "Ona ne şüphe!" dedi. Benito, Tanrı'ya inanıp inanmadığını kendisi de pek bilmediği halde, Meryem Ana'ya toz kondurmazdı.

Akşam güçlü kuvvetli iki arkadaşı da onunla birlikte Don Marcel'e gittiler. Don Marcel onları görünce taleplerini hemen indirdi. Sonunda Benito'dan gece için yalnızca bir centavo, gündüz için yarım centavo kopardı.

Hep birlikte, kentten demiryolu dolgusuyla ayrılan bir depoda uyuyorlardı. Yaşantıları eğlenceliydi. Gözcü anlayışlıydı. Benito şimdiye dek işçi yaşantısını bayağı sanırdı. Yalnız zanaatçı yaşamını bilirdi. Yeniye çok geçmeden alışmıştı. Yalnızca bir kez, geceleyin, dehşetle, bu demiryolu dolgusunda ne kadar çok zaman geçirdiği geçti içinden. Hiç kuşku yok evde kayıp sayılırdı artık. Yalnız koca ve baba olarak da değil; çömlekçiler de birini kaybetmişlerdi. Hatta bir zamanlar onu haksız yere suçlayan Leopoldo bile belki şimdi çömlekçi arkadaşının ortadan kaybolduğunu hissediyordu. Dolguda yaşadığı son rahat zamanlarda maviye sadakatsizlik mi etmişti? Don Marcel'e depo ücretini düzenli olarak ödüyor ve yolculuk parasını çoktan bir kenara koymuş olduğu halde tek centavo biriktirmiyordu. Pulqueria'lar ve arkadaşlarının neşesi kente fazla sık çekiyordu onu. Ülkenin bu ke-

siminde insanlar kendi memleketindekilerden toptan çok daha neşeliydiler, hatta maden ocaklarındakilerden bile. Burada, kuşku çekmeden oğluna bir kart yazmasını kimden isteyeceğini de bilemiyordu. Birden, dolgu işçilerinin, özellikle de capataz'larının onu tümüyle kendilerinden biri olarak gördüklerini hissetti. İçi buz kesti. Vicdanı sızladı.

Gece vakti kalktı, sabah erkenden Don Marcel'e ücreti ödeyip heybelerini omzuna aldı. Gerçekte gözcünün ona son çalıştığı üç günün parasını ödemesi gerektiği halde, o, gözcüye üç işgünü daha borçlu olduğunu sanıyordu. Korkuyordu da, 'Senin asıl niyetin ne?' diye sorabilirlerdi. İstasyona gitmedi. Karayolunu tuttu.Ve sonunda, birçok boşuna işaretten sonra, bir camion'a atlamayı başardı. Şoför ilgisizce ona şöyle bir baktı yalnızca, ancak bir sonraki köyde zocalo'da durduklarında sordu "Nereye gidiyorsun?" diye.

Benito, "San Cristobal kentine," dedi.

"O zaman şu karşıdaki otobüs durağına git," dedi sürücü. "Ben buradan dönüyorum. San Sebastian'a kadar gidersin. Orada yeniden sor." Aksi bir adam değildi bu sürücü. Nezaketsizdi.

Camion San Sebastian'da bütün yolcusunu silkeledi. Bir kısmı dağıldı, bir kısmı hemen yandaki meyhaneye girdiler. Benito aç ve susamıştı. Demiryolu dolgusunda düzenli yemek yemeye de alışmıştı. Gene de, yolun daha ne kadara mal olacağını bilemediğinden, meyhaneye girmeyi göze alamadı. Önüsıra sürerek pazara kazlar götüren bir gence, San Cristobal'e giden bir camion olup olmadığını ve yolun ne kadar sürdüğünü sordu. Genç, sürüyü idare ettiği kuşumsu bağırtılarını kesti. "San Cristobal'desin zaten. Yalnız burası bir varoş."

Benito fena halde heyecanlanmıştı. Lorenzo'nun Concep-

cion için yaptığı taslak gözünün önüne gelince de, şimdi nereye gitmesi gerektiğini anladı. Kıyıya, akıntı yukarı, dere ağzına gidecekti. Uzun zamandır yollarda da olsa yağmur mevsiminden bu yana çok zaman geçmiş değildi gene de, bunu ansızın akıl etti, böylelikle bu kadar kısa zamanda hiç kimsenin ölü sayılmayacağını da akıl etti. Alçak Leopoldo bile kolay kolay umut kesemezdi ondan. Karısı ve oğulları için acı bir bekleyişti bu, kuşku yok; ama artık mavisinden yalnızca birkaç saat uzaklıktaydı, eve dönüşü kesindi.

Yağmur mevsimi geçeli çok olmadığına göre, onu götürecek olan dere güçlü, kolay görülür bir dere olacaktı mutlaka. Şırıltısını, hatta La Pura nehrine birleştiği yerdeki köpürmesini bile duyar gibiydi.

Heybesinin içindekileri takırdatacak kadar sert adımlarla varoşu geçmişti. Ağaçlar ve çiçek tarhlarıyla süslü yemyeşil bir meydanın çevresinden, sevinçli, şaşkın, yürüyordu.Kent Meksika Kenti kadar büyük değildi belki, ama çok güzel bir kentti. Caddeler kaynıyordu. Kimi insanlar giysileri ve görünüşleriyle kendisine benziyorlardı, zanaatçılar, yakın tarlalardan köylüler, çok sayıda işçi. Don Marcel ve babası gibi giyinmiş kişiler de vardı. Şaşılacak kadar çok dükkân vardı burada. Gerçek bir pulqueria göremiyordu. Yalnızca bir sürü birahane. Şurada burada da, sokak köşelerinde, tıpkı Meksika Kenti'ndeki gibi, sarı ve yeşil limonatalarıyla, et kızartıp tortilla doldurmak için sobalarıyla, barakalar vardı. Kalan yol parası hâlâ yanında olduğundan kendini zengin hissediyordu ve tıka basa bir yemek yedi, yanına da doldurulmuş tortilla'lar aldı.

Sonra düşünceli düşünceli yeniden yola koyuldu. Ansızın susamıştı. Gene de bir birahaneye oturmak istemiyordu. Artık para harcamama kararı kesindi çünkü, bakarsın her şeye

karşın yeterince güçlü olamayıp takılıp kalırdı orada.

Don Marcel gibi giyinmiş kentli bir adama çeşme sordu. Adam, açık büyük kapılı — herhalde Belediye Binasıydı — heybetli bir binayı gösterdi. Kapının arkasında, çepeçevre bir seğirdim yolu olan patio vardı. Bu yolda koşmak geldi Benito'nun içinden. Ama o anda, ortada, çini döşeli kurnasıyla çeşmeyi gördü. Gidip gömeldi. Geri çekildi. Çünkü çiniler onun aradığı mavi renkte ışıldıyordu. Eusebia'nın anlattığı ve Alvarez Ana'nın bir parçasını kazıdığından. Su çekmek yerine, elini mavi çinilerin üzerinde gezdirdi. Kendisinin evdeki tabak ve tencerelerinden farklı pişirilmiş ve farklı sırlanmışlardı bunlar, nasıl yapıldıklarını kavrayabiliyordu ama; tümüyle canlandırabiliyordu gözünün önünde. Su içmeyi unuttu. Mutlaka Rubén'den geliyor bu, diye düşündü. Soluk soluğa, kalktı yürüdü. Bir kez daha döndü. Bir daha diz çöktü. Sonra yola koyuldu. Düşler, düşünceler bitmişti. Artık tek dakika yitirmek istemiyordu.

Heybetli bir nehire hazırlamıştı kendini. Evlerin arasındaki hava öyle parlak ve açık ışıldamıştı ki. Gerçekte ise La Pura nehri suyu bol bir nehir değildi. Kum bankları sokulmuştu içine. Bata çıka da olsa atlaya atlaya öbür kıyıya rahatça yürünebilirdi. Yalnızca bir tek köprü vardı, kenti karşı kıyıya bağlayan demiryolu köprüsü. Tepelik arazi ona kendi memleketini hatırlatıyordu. Böyle tepelerden karısı, çocukları ve tabak çanak yüklü katırıyla birlikte pazara inerdi. Bayırlar çoğunlukla ufalanmıştı ama; pul pul dökülmüş gibiydiler, artık yığıntıları, raylar, havada uzayan dumanlar ve büyük bir canlılık gözledi.

Maden orada, diye düşündü. O tarafı tutmalıyım, Lorenzo öyle çizmişti. Yüküyle köprüden geçiyordur herhalde.

Sahil yolunda, Benito gibi heybeli bir sürü gelip geçen

vardı, kamyonlar da, katır sürenler de vardı.Benito temkinle ilerlerken — yoldaki halk giderek seyreliyordu, karşı kıyı da tenha görünüyordu —, arkasından tiz ayak sesleri işitti. Bir küme atlı bir hava akımı gibi yalayıp geçtiler yanından. Nehir yukarı birkaç saat ötede büyük bir yerleşme yeri vardı herhalde. Oraya gidiyorlardı bunlar, iyi giyimli, parlak kuşaklıydılar, eyerleri de seçkindi. Kısa bir aradan sonra arkadan dörtnala iki atlı daha geldi. Şimdi Benito silahlarını görüyordu. Asker bunlar, diye düşündü. Vaktinden önce yorulmuştu burada. Gün çok sıcak oluyordu. Gölgeye oturdu ve daha rahat yürümek için sandaletlerini çıkardı. Yol burada kaplamalı değildi artık, sadece silindir geçirilmişti. Dere ağzını kaçırmamak için sürekli olarak dikkat göstermek de yoruyordu onu. Dereyi köpüren bir dere olarak canlandırmıştı kafasında. Ama galiba, henüz dereye benzer bir şey görmediğine göre, kumlarla örtülü bir sızıntı olmalıydı sadece, kumların içinden tek tek kökler fışkırıyordu. Arazi ormanlık olmaya başlıyordu burada.

Ne olursa olsun, dedi kendi kendine, kente yakınım. Burada kaybolmam. Ağaçlara ve yer yer güçlenip gerçekten bir dere olan suya seviniyordu. Bir mola verdi, bir tortilla yiyip, kanıncaya kadar su içti. Asla yanılmış olamam, diye düşündü. Patio'daki çeşmede gördüğüm, Rubén'in mavisiydi kesinlikle. Devam etmeliyim.

Dere yatağının içinden tırmanıyordu. Arada bir ayak bileklerine kadar suda kalıyordu. Ansızın bir açıklıktan öfkeli bir bağırma duydu. Ayrıca ona tanıdık gelen ayak sesleri ve solumalar duydu.

Bir adam, katırının üstünde oldukça hızlı bayır aşağı geliyordu, ağır yüklenmiş bir ikincisini de yanında çekmekteydi. Adam-yüzü sert ve haşindi-Benito'yu görünce durmadı

bile. Yoluna devam etti. "İyi günler!" diye bağırdı Benito. Yabancı da başını çevirmeden, "İyi günler!" dedi. Bunun üzerine Benito kendisi geri dönmek zorunda kaldı, emin olmak istiyordu çünkü: "Rubén'in değirmenine buradan mı gidilir?"

"Rubén'le ne alıp veremediğin var?"

"Benim mi? Hiç. Halamızdan selam getiriyorum. Kuzeniyim ben onun."

"Öyleyse götür selamını," dedi öbürü. Benito, yabancı durmadığı için hâlâ aşağı doğru giderken sordu: "Sen Lorenzo musun?"

Öteki doğruladı: "Sana bir zararı yoksa Lorenzo'yum." Yine de sordu ama: "Sen nereden öğrendin bunu?"

Benito, Novia'ndan, diye yanıtlamak üzereydi. Fakat, görünüşü güzel olmakla birlikte son derece soğuk ve kurumlu olan genç adamın tavrı bundan alıkoydu onu. Yalnızca, "Rubén'in ailesinin yanındaydım," dedi. Farkında olmadan, mulo'nun sırtını kesen bir kayışın yerini değiştirmişti. "Çek elini oradan," dedi Lorenzo. "Hadi eyvallah arkadaş. Benim çok acele etmem gerekiyor çünkü."

Lorenzo'dan hoşlanmamasına karşın — ama gerçekten hoşlanmama mıydı bu? Novia'nın açısından bakarsan öyleydi elbette, zor sadık kalırdı bu ona — şimdi mutluydu Benito. Sağlam bir mutlulukta insanın nasıl bir duygu içinde olduğunu neredeyse unutmuştu. Bulutlu umutlar yoktu artık. Artık düşler yoktu. Havada gerçek bir şeyin tadı vardı.

Bilmediği bir kokunun tadı da vardı. Bayır dikleşmişti. Benito kan ter içinde bir tümseğe çıktı. Yüksek, geniş ve düz bir kütlenin üzerinde bir ateş yandığını gördü.

Vakit öğleyi geçmişti. İki katır izi onu götürmekteydi. Kütle gibi gördüğü yer, insanı bitkin düşürünceye dek üç

kez aşağı yukarı inip çıkan keskin yarlarla parçalanmıştı. Rubén gerçekten de kuş uçmaz kervan geçmez ıssız bir yere saklanmış, diye düşündü Benito. Tepesinden, sonuncu, en yüksek dağ çıkıntısı sarkıyordu. Berrak gökyüzünün altında çok net olarak, buram buram tüten bir duman gördü. Ancak biraz daha yukarı çıktıktan sonradır ki küçük bir ateş gördü. Tırmanırken yeniden kaybolmuştu.

Dere ormanın içinde çağıldayarak akıyordu. Benito yere çöküp su içti ve elini yüzünü, ayaklarını yıkadı. Bu sırada yukarı, ateş yanan yere doğru baktı, ateş sönmüştü bu arada, ona öyle geldi, yalnız duman hâlâ asılıyordu havada. Artık tek bir tırmanmayla hedefine varmaya karar verdi. Şimdiden kulübe gibi bir şey görüyordu. Rubén yardımcısı Lorenzo'yla birlikte orada oturuyordu herhalde. Değirmeni ya da neyse onu tam görmeden önce, tıp tıp vuran bir ses aldı, hafiften hafiften bölüyordu sessizliği. Alvarez'lerin oturduğu maden vadisindeki sürekli, şiddetli, soluk kesici, insanı sanki tehdit eden darbelerle karşılaştırılamazdı bu. Sırf sürekli kulak kabarttığı için kestiriyordu tokmak sesinin nereden geldiğini.

Yaklaşınca bir bent gördü, herhalde bunu da bu iki kuzen, Lorenzo'yla Rubén, değerli suyu göllendirmek ve taşlarını yıkamak için yapmışlardı.

Artık boya değirmenini görüyordu. Bütün bu çabayı kendisi harcamış gibi sevinçle iç çekti. Bir parça daha yaklaşınca da tokmaklama düzeneğindeki tokmakları gördü.

Hemen hemen varmıştı ki, neredeyse gözle izlenemeyecek kadar hızlı,bir orada, bir burada ortaya çıkan, ama gene de aksayan tek adamı gördü. Aksaklığının kendisini engellemesine izin vermeksizin, yeni sönmüş ocak an bir şeyler alıp dereye taşıyordu Rubén.

Değirmendeki, tokmaktaki, ocaktaki, değişik insanlar isteyen bu işlerin hepsini, hepsini bu Rubén tek başına arka arkaya öyle hızlı beceriyordu ki, insan ona bakarken hepsini aynı anda yapıyor sanabilirdi. Benito, Rubén'in önce neyi bitirdiğini, ortada neyi, en son neyi yaptığını anlayamıyordu. Başı döndü ona başını çevirirken, onu deli etti bu. Yalnızca Rubén'in arkasında, nehire doğru orman vardı. Dağ, araziye çıplak ve çatlamış yamaçlarla iniyordu. Kentin arkasında da çıplak ve çatlamış dağlar vardı yine. Burada, yamaçta iki biber ağacı parlıyordu. Yakında güneşle birlikte söneceklerdi.

Ne kadar da ıssızdı burası. Rubén'in annesiyle babasının, ihtiyar Alvarez'lerin yanındaki onca döküntünün içi bile daha iyiydi buradan. Mavime yüz adım daha var, diye düşündü Benito. Elle tutacak kadar yakınına gelince, ansızın inanılmaz geldi bu ona.

Rubén durmuştu şimdi. Benito'nun geldiğini farketmemişti henüz. Kocaman bir kalburu ileri geri hareket ettiriyordu. En ince olanlar önündeki küçük bir teknenin içine düşüyordu.

"İyi günler Rubén," dedi Benito. Rubén irkildi. Ama çocukluğundan bu yana bütün duygularını gizlemeye alışmış olduğundan, arkasına bile dönmedi. Kalburunu da bırakmadı.

Sonra ağır ağır başını çevirdi. "Sen de kimsin?"

"San Mateo'dan geliyorum. Annenle babanın selamını getirdim sana." — "Yolu nasıl buldun?" — "Sorma Rubén. Babanlar biraz anlattılardı. Kenti. Nehri. Bir dereden yukarı çıkıldığını. Bunu da bir genç kız biliyordu. Lorenzo'nun novia'sı. Yolda da mulo'larınızla Lorenzo'ya rastladım. Seni bulmak kolay olmadı. Ama babanlara bu selamı sana getire-

ceğime dair söz vermiştim bir kere."

Rubén kalburu yere bıraktı. Kolları serbestti. Korkusunu tümüyle bastırmıştı.

Benito, "Sıcak bir şey ver bana," diye rica etti. Rubén kahve ısıttı ona. Sundurmanın altındaki küçük demir sobanın üstünde. Karşılıklı yere oturdular. Benito son tortilla'sını çıkardı. Ansızın bağırdı: "Tanrım, çantamda daha pulque de var!" Cömertlik gösteren oydu şimdi. Farketmişti, Rubén asla içki ikram etmezdi ona. Peki ama, mavisi nerelerdeydi? Yalnızca kahverengimsi gri toprak kesekleri görüyordu. Çakıl ve kum. Teknedeki incecik öğütülmüş madde. Hepsi o kadar. Herhalde kulübenin arkasında, kavurma işi için iyi bir düzen vardı. Taneler ancak böylece mavi oluyorlardı. Bayan Alvarez böyle bir şeyler anlatmıştı. Benito niye bu konuyu açmadığını kendisi de bilmiyordu. Susarak karşılıklı oturuyorlar ve sıcak kahveyi içiyorlardı. Pulque'u tek yudum bile almadan Rubén'e bıraktı.

"Seni San Cristobal'e getiren ne?" diye sordu sonunda Rubén. Kısılmış gözlerle birbirlerine bakıyorlardı. Rubén'in gözleri güvensizlikle yeşil yeşil yanmaktaydı. Benito önce biraz belirsiz bir karşılık verdi: "Burada işlerim var."

"Nasıl işler?" diye sordu Rubén. Pulque biraz uyarmıştı onu. "Bak," diyerek Benito artık açıklamayı göze aldı, "çömlekçi köyü Santiago Ixcuintla'danım ben. Meksika Kenti'nin yanındadır orası." "Eee?" dedi Rubén. Benito'yu tek bir saniye bile gözden kaçırmıyordu. Ve artık gece bastırdığından, bu dağ başında gökyüzüyle yeryüzü arasında Rubén'in yeşil, altınımsı gözlerinden başka tek ışık yoktu.

Benito saf bir tavırla anlatmaya başladı: "Annenlere selamlarını ileteceğim sözünü verirken, bu kadar tepelere tırmanmak zorunda kalacağımdan haberim yoktu tabii." Ru-

bén kısaca, "Ben yalnızlığı severim," diye karşılık verdi.

Benito ağır ağır tortilla'sını kemirdi. Bir şeyin yolunda olmadığını hissediyordu. Rubén niye bu kadar tetikteydi?

Benito alçak bir sesle konuşmasını sürdürdü: "Aşağıda San Cristobal'de bir avluya girdim. Bir çeşme vardı orada. Kurnası çini kaplıydı. Senin harika mavini gördüm orada." Rubén'in yüzü bir saniye içinde nefretle çarpılıp çirkinleşti. Sanki dağda bir yığın dinleyen varmış gibi, fısıldadı: "Bunu hemen söyleyebilirdin. Eğer buraya bunun için çıktıysan hemen postalarım seni."

Benito, beni öldürür bu, diye düşündü. Neden, anlamıyorum. Lorenzo gelmeden anlaşmamız gerekiyor.

Benito sürdürdü: "Bu maviyi görünce, hah dedim, bu ancak Rubén'den gelmiş olabilir. O kadar yolu onca eziyete, onca sıkıntıya katlanıp sırf bunu bulmak için geldim ben."

"Sana hemen söyleyeyim," dedi Rubén zorlama bir sakinlikle, "onu burada bulamayacaksın. Biz boya değirmeninde tamamen başka şeyler yapıyoruz. O çinileri yapan satıcılara sattığımızdan artık hiç yapılmayacak burada. Değmiyor." — "Hayır," dedi Benito öfkeyle, "onu siz yapıyorsunuz. Değer. Onun nasıl yapılacağını tek bilen sensin."

"Bunları kim yumurtladı sana?" — "Annen," dedi Benito. — "İhtiyar, geveze kadın." — "Hatta el değirmeniyle yaptığınız bu tozdan birazcık buldu da."

Rubén önce hiçbir karşılık vermedi. Öfkeden donakalmıştı. Benito, bu Rubén niye bu kadar hain, diye düşündü, niye bu kadar yalancı?

Yüksek sesle sordu: "Niye vermek istemiyorsun bana? Onu yapabildiğini niye saklıyorsun? Sevinsene! Böyle bir şeyi bir tek sen beceriyorsun! Sen Rubén, tek başına!"

Rubén, belki de bir parça gururu okşanmıştı, "Onu," dedi, "bu mavi boya maddesini yani, sırf aşağıdaki kentte ve öteki kentlerde buluşumu aşırmasınlar diye yapmıyorum."

Benito Rubén'i neyin yumuşatabileceğini içgüdüsüzün anladı.

"Beni senin yoluna düşüren annen de değildi zaten, kabahati o zavallıya bulma. En önce Eusebia Hala söz etti bana senin sanatından. Arada bir bizim köye uğrar o. Derdimi döküyordum ona. Kullandığım mavinin artık Meksika Kenti'nde bulunmadığını anlatıyordum yani. O zaman Eusebia senin bir şeyler imal ettiğini söyledi. Tıpkı benim kullandığımdan. O benim de halamdır çünkü. Babalarımızın kızkardeşidir, biz kuzen oluruz yani, senle ben, kardeş sayılırız."

Rubén sonunda gözlerini indirmişti, duygularının görülmesine dayanamazdı çünkü. Güvensizlikle birlikte gözlerindeki yeşil de kaybolmuştu. Benito'ya çevirdiğinde altın sarısıydılar yine: "Seni Eusebia'nın gönderdiğini niye hemen söylemedin?"

"İşte, şimdi biliyorsun, sevgili Rubén. Tabak çanağım için sadece birazcık boya maddesi gerekiyor bana. Bütün müşterilerim, birdenbire yapamaz olduğum mavi deseni istiyor çünkü. Sırrını talan bilmek istemiyorum. Ben senin gibi akıllı değilim ki bununla bir şeyler yapabileyim. Hem mavimi nereden aldığımı birine söylersem kendi bindiğim dalı kesmiş olurum."

"Orası öyle," dedi Rubén. İçini çekti. Saygı duyduğu tek insanı, Eusebia'yı da düşünmekteydi. Ailesinde Eusebia olduğu sürece, hiçbir zaman tam yitik olmuyordu. Çünkü çocukluğundan beri, Eusebia ona arka çıkmadığı zamanlar tüm akıllılığı ve sakatlığıyla kendini yitik hissederdi. Evet, Lorenzo, o bile ağzına geleni söylüyordu ona. Kardeşçe de davranmıyordu. Rubén için gittiğinde daha çok kendi dalga-

sına bakıyordu.

Son zamanlarda, işimizi sonsuza dek tek başımıza götüremeyiz diye, Rubén'in başının etini yiyordu Lorenzo. Birini biliyordu, eğer Rubén evet derse oğluyla birlikte yanlarına gelecekti, San Cristoballi olan bu adamın kızı onun novia'sı gibiydi çünkü, hem sonra aile, iyi bir güvenceydi bu.

Onun San Mateo'da bir novia'sı yok muydu zaten, Concepcion? Lorenzo güldü. "Bize iyi, işten anlayan, ağzı sıkı bir ailesi olan bir kız gerek. Bak şimdi, benim yeni kız babasıyla kardeşini getiriyor. Ben hemen hemen sürekli yolculuktayım. Ben katırlarla müşterilerimize gidip dönünceye kadar sen işi tek başına yapıyorsun. Bak, kızın babasıyla kardeşi yanında olsa, senin için de daha iyi olmaz mı?"

"Gerçekten daha mı iyi olur diye sorup duruyorum kendime," dedi Rubén, her şeyi Benito'ya anlattıktan sonra. "Doğrusu bazen iyiden iyiye hurdam çıkıyor." — Mahcup bir tavırla, "Hasta bacakla," dedi. "Oradan oraya koşmam gerekli. Ben burada tek başıma katır gibi çalışırken o novia'yla fink atıyor besbelli," dedi Rubén yavaşça ve acı acı. Benito, sanatından böylesine anlayan genç delikanlı için kadınsız bir yaşamın zor olduğunu kavradı.

"Burada açılan gümüş madenini kıyıdan görmüşsündür, bizim oradaki kadar büyük değil bu, ama Lorenzo hemen keşfetti, bize gereken filiz buradaki artıklarda da bulunuyor. İşte böyle, arasıra doğrudan yassı çakıl getirir, o zaman sadece döver, öğütüp eleriz ve buradaki derede bulunan iyi kumla karıştırırız, kavurmada da maviye döner, Bakire'nin elbisesi gibi maviye. Hemen hemen kardeşim olduğun için sana her şeyi göstereceğim. Evet, keşke hep burada kalsan; ama sen çömlekçi köyüme geri dönmeliyim diyorsun. Ne yapalım, çömlekçisin işte. Bak, son defa bu Lorenzo kosko-

caman kesekler getirdi. Bu keseklerde bize gereken madde bulunur herhalde; ama birincisi, aşırı ağırlıktan katırların sırtı yara oldu, insan ve hayvan için çok ağır bunlar, ikincisi de kesekleri ocakta ben tek başıma parçalıyorum. Bize gereken maddeyi buluncaya kadar. Daha sonra her şeyi göstereceğim sana. Önce şöyle doğru dürüst bir yemek ye. İyi bir şeyler getireyim sana."

"Güneş çıktı mı," dedi Rubén kuru, heyecanlı sesiyle, "denemeye ve kavurmaya başlıyorum." Mavisini karıştırmak için zamanı kalmazsa sinirli oluyordu. — Benito baş salladı. Rubén sürdürdü; istediği tonda rengi üreteceğinden artık denemesiz de hemen hemen emin olduğu halde, bu iş her defasında bir heyecan oluyordu onun için. Bu nedenle erkenden yatacaklardı.

Buraya hiçbir zaman ziyaretçi beklemedikleri halde gün boyu köşede dürülmüş duran, Lorenzo'nun şiltesini getirdi. Ama şilteler yalnızca temiz pak değil, hemen hemen yeni gibiydiler, öyle ki Benito şaşkınlıkla, ihtiyar Alvarezlerin kullandıkları yıpranmış, lime lime şeyleri düşündü. Bütün oda son derece temizdi. Rubén çalışırken her tür pislikten sakınmaya çok önem veriyordu. Benito'nun hoşuna gitti bu, kendisi de buna alışıktı.

Ertesi sabah Rubén ona hangi taşı dövüp öğüteceğini ve hangi çeşit kum katacağını gösterdi. Benito'nun geldiğindeki öfkesini tümden unutmuş gibi, içtenlikle her şeyi gösteriyordu.

Benito, içinde derin bir heyecan, hiç sesini çıkarmadan kavurmada doğru karışımdan doğru mavinin doğuşunu izliyordu. Bu kadar çok. Bu kadar çok. Hayatımın sonuna kadar yeter bana, diye düşündü Benito. Kendininkilerin üç katı büyüklükte birkaç kutunun doldurulmasında Rubén'e

yardım etti. Rubén'in kutularından bazıları sonunda boş kaldı, çünkü Rubén boya maddesine değişik işler için olduğunu açıkladığı değişik yağlar katıyordu. Hepsi çok önceden sipariş edilmişlerdi. Lorenzo ilk siparişi kente götürebilirdi.

Hâlâ ocağın çevresinde sağa sola dağılmış kesekler durduğundan, ateş yakıldı. Rubén kendi işlerine bakarken, Benito da taş parçalarına gözcülük etti. İyice gevrediklerinde onları parçalamayı öğrendi. Kardeş ve konuk olarak bunları yapması gerekiyordu herhalde. Hemen kendi kutularını doldurup evine gitse onun için daha iyi olurdu. Fazla yol parası kalmamıştı. Biraz para kazanmak için çok geçmeden yolculuğa ara vermesi gerekecekti. Belki de Santiago kentinde. Dolgu oraya kadar varmıştı herhalde. Eski arkadaşlarını değilse bile, neşeli capataz'ı bulurdu. Ama henüz hiçbir şey söylemedi. Hissetmişti, Rubén'den mavi istemek o kadar kolay olmayacaktı.

Yemekte Rubén, heybesinde ne taşıdığını sordu Benito'ya. Böylece Benito itiraf etti, kutuydu bunlar, işliğinde saklardı onları. Başka zaman boyasını mercado'da Don Victor'dan satın alırdı. Ve heyecanla, her şeyin bu Don Victor'un boya için ona ikide bir söz verip sözünü tutmamasıyla başladığını, bunun üzerine de müşterilerinin gazaba geldiklerini anlattı. "O zaman Eusebia Hala senin izine getirdi beni."

Rubén onu ilgiyle dinlemişti. Gene de Benito'ya Rubén'in yüzü yeniden kararmış gibi geldi. Benito yorulmak bilmeden ona yardım ediyordu, ama Rubén'in sesi soluğu çıkmıyordu. Sadece bir kez ikinci gün bir şey söyledi: "Lorenzo yarın geliyor. Öteki kıyıdaki artıklardan ihtiyacımız olan şeyi getiriyor bize.Sonra dinlenir, katırlar da dinlenir. Daha sonra da hazırladığım ikinci siparişi götürür." Benito bir-

denbire, kendi kutularını doldurup çekip gitmesinin hiç söz konusu olmadığını anladı.

Ertesi gece Lorenzo'nun mulo'larına bağırmalarını duydu. Daha bir saat sürdü bu insanın varması. Benito mulo'lara acımıştı. Hemen yüklerini indirdi. Eğer Luisa onu kiralamak zorunda kalırsa benimkinin hali de bu olur, diye düşündü. Lorenzo Rubén'le yemek yerken o mulo'lara su verdi, sırtlarındaki berelenmiş yerleri tedavi etti. Konuşmaya başlayıncaya kadar, dinlenmesi biraz zaman aldı Lorenzo'nun. Benito'nun varlığına pek de şaşırmış değildi. Yalnızca, "Herhalde bütün selamlarını iletmişsindir," dedi. Sonra Rubén'e düğün gününün kararlaştırıldığını anlattı. Yağmur mevsiminden önce kayınbiraderiyle müstakbel kayınbabasının burada kendilerine bir yer yapmaları gerekiyordu. Benito, Concepcion ne olacak şimdi, diye düşündü. Ve şöyle bir şey de geçti aklından: O zaman ihtiyar Alvarezler de Rubén'in barakasına taşınırlar belki.

Rubén şiltesini ona bıraktı, kendisi Lorenzo'nun yanına kıvrıldı. Birçok şeyi ağızdan kulağa öyle yavaş fısıldıyorlardı ki birbirlerine, Benito'ya hiçbir şey ulaşmıyordu.

Yalnız bir ara şunları duydu: "Çok güçlüler. İşi sıkı tutarlar. Rosa da ev işlerimizi görür. Senle ben yeni siparişleri başka türlü bitiremezdik."

Gece bir ara Rubén sertçe, "Buluşumu kimseye söylemem," dedi. Lorenzo, "Aile başka kimseler gibi değildir," diye karşılık verdi. Sonra fısıltılar yeniden kesildi. Benito uyudu.

Ertesi sabah Lorenzo başladı: "Rubén bana çömlekhanen için mavi boyaya ihtiyacın olduğunu anlattı. Şimdi, biz nasıl didiniyoruz görüyorsun. Canımız çıkıyor. Eğer mavi boya maddesi istiyorsan sen de kolları sıva. Heyben kutu dolu.

Öyle çalışmalısın ki her siparişten birazcık ayırabilelim. Beni anlıyor musun? Zaman ister bu." Sus pus dinlemiş olan Rubén bir hareket yaptı, Lorenzo elini sallayarak hareketi ortasından böldü. Sonra aksi aksi sürdürdü: "Senin kuzenin mi o? İyi.Burada işi kim yapıyor peki? Artıkları kim arayıp buldu? Buluşunla cascavlak oturur kalırdın sen."

Rubén bir şeyler mırıldandı. İncinmiş görünüyordu. Sonunda Benito, "Peki de, ya benim evdekiler?" dedi. "Onlara haber iletmeliyim. Bu dağda nasıl yaparım bunu?"

Lorenzo güldü. "Ben senin adına bir mektup yazar, gelecek sefer vadiye indiğimde postalarım. Yeteri kadar mavin oluncaya kadar burada kalacağını yazarım. Yazı hesap bilir miyim bilmez miyim, Rubén'e sor!"

Rubén, "Elbette, bilir," dedi.

Bu durumda Benito söyleyecek bir şey bulamadı. Yalnızca, "Büyük oğluma yazarsın," dedi.

Lorenzo hem iş, hem düğün hazırlıkları için yeniden aşağı indiğinde, Rubén çok donuktu. Sürekli üstünde bir baskı varmış gibiydi. Bu kez boğuluyordu sanki. Ağzından tek söz çıkmıyordu.

Lorenzo şanşı rast gittiği için neşeyle geri döndüğünde de donuk kaldı Rubén. Çalışmanın arkasından bir çeşit sessiz öfkeye gömülüyordu.

Lorenzo biten mavileri sipariş sahiplerine götürmek için yeniden yola çıktı. Benito, boyanın yabancı bir kentte yabancılara heba olduğu düşüncesiyle neredeyse umutsuzluğa düşüyordu. Arasıra şöyle düşünüyordu: Rubén belki de Lorenzo güçlü kuvvetli ve kadınların hoşuna gidiyor diye kahırlanıyor. Ama Rubén sakat, kadınlarla alıp vereceği yok onun. O mavinin peşinde, benim gibi denebilir. Yok, hayır, daha farklı. O hep yalnız.

Ama ikisi de, Rubén'le Lorenzo, birbirlerini ne kadar tutuyorlarsa, Benito kutularını kararlaştırılandan daha hızlı doldurmasın diye azami dikkati gösteriyorlardı. Gene de Benito'yla Rubén yeniden yalnız kaldıklarında, ansızın şu sözler çıktı Rubén'den: "Senin gelmiş olman şans Benito."

"Yaa?" diye sordu Benito şaşkınlıkla. Daha başka bir şey çıkmadı ağzından. Çok şaşırmıştı.

"Evet, gerçekten şans. Benim mavim tam senin gibi birine göre. Daha capataz'ken buraya ulaşıncaya kadar evde gece gündüz denedim bunu. Kuşkusuz, Lorenzo yardım etti bana. Beni buraya getirdi. Müşteri buldu bize, o kadar çok buldu ki şimdi işleri tek başımıza yetiştiremiyoruz. Yabancı aileyi bunun için getiriyor. — İşi başardığımda Benito, evde, artık yığıntılarında, mavimin nasıl bir mavi olduğunu görünce sevinçten yüreğim hoplardı. Mutluydum orada.

Sonra kalmadı bu. En ufak zerresi yok artık. Ne zaman ki kendi kendime, Eusebia Benito'yu bana gönderdi, çünkü onun, benim, sadece benim yapabildiğim ve başka hiçbir yerde bulunmayan şeye ihtiyacı var dersem, ancak o zaman bir kez daha bir anlığına mutlu oluyorum."

Benito sustu. Bu Rubén'den ansızın çok söz çıkmıştı, neredeyse çok fazla. Sanki bütün o zaman boyunca düşüncelerini yoğurmuştu.

Sonra Benito, "Kutularımın yarısından çoğu doldu. Hepsi dolunca Tanrı aşkına beni bırak, evime gideyim," dedi.

"Elbette," dedi Rubén sakin bir tavırla. "Söz sözdür."

"Ama seni bizim ordaki pazarda da öğrenecekler," dedi Benito.

"Öyle," dedi Rubén.

"Denebilir ki, onların hayatında senden bir parça olacak."

"Evet," dedi Rubén, "onların hayatında da benden bir

parça olacak."

Bayan Enzima sekiz yıldır evliydi, ama Alfredo Müller alışkanlıkla hâlâ "Fräulein Echevaria" diyordu. Gelen postayı Müller'in masasına koydu şu anda. Belki hemen acil bir şey dikte ettirir diye de bekledi.

Kızlık adı Echevaria olan Bayan Enzima'nın çocuğu yoktu henüz. Müller'in bürosundaki çalışmasının ta ilk gününden bugünkü güne kadar, elbisesinde bir tek lekecik, parlak siyah saçlarında dağılmış bir tek tutam olmamıştı hiçbir zaman. Cildi cilalanmış gibiydi. Davranışları saygılı, kusursuzdu. Bay Müller'e soyadı değişikliğini ve yeni adresini bildirmeyip o da bunun üzerine bir düğün hediyesi göndermemiş olsa, dış görünüşünde herhangi bir şeyi değiştirecek kadar güçlü olmasa da herhalde yaşamını derinden etkilemiş olan olay, Müller için gizli kalacaktı.

Şimdi Müller, belki meraktan, belki de sıkıntıdan, Campeche'den gelen bir mektubu açtı önce. Temsil ettiği firma yasaklanınca, savaşın başlarında derici ve kürkçü Lopez'den bir depo kiralamıştı orada.

Lopez üzüntülerini belirterek,kira sözleşmesini daha fazla uzatamayacağını yazıyordu mektubunda; damadınınkiyle birleştirmiş olduğu kendi firmasının yere ihtiyacı vardı. Bu nedenle, sandıkları depo binasından çıkarmak zorundaydı. Kanısı oydu ki, sözleşmenin feshedilmesi Bay Müller'in de işine gelecekti, çünkü aslına bakılırsa şimdi yalnız bakiye mallarını saklamaktaydı, böylelikle Bay Müller gerçekten gereksiz masraflardan tasarruf etmiş olurdu.

Alfredo Müller bir küfür savurdu. Ardından, "Afedersiniz Bayan Echevaria," dedi, "Lopez'de daha hangi stoklar duruyor, hemen bakar mısınız lütfen, bir de, nakliye ne ka-

darı buluyor—" bir an düşündü, "Monterry'ye nakliye."

Ufacık bürosunda tek başına otururken şunları düşündü Müller: Mallar bir hayli değerli, ne var ki Lopez bunu bilmiyor. Bu birkaç sandıkla kasa bana çok eziyet çektiriyor. Kısaca bitirsem mi şu işi? İsviçre üzerinden Höchst'e fesih ihbarımı yollasam? Bilmiyorum. New York'taki Stadler bunu yapmamamı önerdi. Ne oluyor, ne olacak, bilir o. Ayrıca eski patron artık Höchst'te değildir herhalde. Öyle biri, kim geri çekildi, kim dayandı, hiçbir şekilde unutmaz.

Bayan Enzima, tek tozcuk tek lekeciksiz, Lopez'e yazılmış mektupla geri döndü.

"Bir şey daha," dedi Bay Müller, "yazılı sözlüden iyidir. Fernandéz'e yazın, emprenye sıvılarını bu ay içinde teslim alması gerekiyor. Hemen yola çıkıyorlar. Onların yerine de Lopez'deki sandıkları koyarız bu durumda."

Bayan Enzima,kanaması başladığı için keyifsizce,bu mektubu da yazdı. Kendi ayarında insanlar içinde bir tek kendisinin çocuksuz kaldığı düşüncesinden bir türlü kurtulamıyordu. Kocası çok içerliyordu buna.Ama suç belki de ondaydı.

Ne zaman umutları boşa çıksa, her defasında gözlerinden yaşlar geliyordu. Yaşlarını aceleyle kurulayıp, gözlerinin çevresine biraz krem ve pudra sürdü. Şimdi görünüşü her zamanki gibiydi yine.

Rubén'in bitik durumda şiltesinde uyuduğu bir sırada Benito Lorenzo'yla birlikte değirmene bakarken, Lorenzo'nun bütün gizlisi saklısı ortaya dökülmeye başladı: "Arasıra Coucha düşlerime giriyor. Sen benim için yanlış düşünüyorsun Benito, biliyorum. Ama ben bu iyi ve çalışkan aileye girmek zorundayım. Burayı adam ederiz o zaman, ilerleriz o za-

man, çok daha ileri gideriz. Siparişleri yerine getirdik mi, paralar akar, şu bu capataz'a karşı da sağlam dururuz, bize gereken artıkları yığıntılardan almamıza ses çıkarmaz o zaman, ah Benito, bir gün mavi boyamızla ünlü olacağız böyleçe. Böyle bir şeyi Rubén'le ben tek başımıza kotaramayız.

Ama yeni kayınbiraderimin yardımıyla ve kayınbabamın yardımıyla az biraz sağlama alındık mı, çok sürmez iyice sağlam basarız."

Benito bir boşlukta araya girip sordu: "Niçin Rubén'in mavisiyle bu kadar çok şeye erişmek istiyorsun?"

"Niçin! Niçin! Sen hâlâ bunu mu soruyorsun Benito? Sen ki aradığın mavinin bizde olduğunu şöyle bir duydun diye onca yolu tepip kıçında yaralar açtın? Evet, Rubén işlenmemiş maddeden onu ilk kez kavururken, muhteşemdi o an. Ama sinsi, kıskanç ayaktakımı bizi ihbar edip de azıcık kazancımızı propina olarak capataz'a bırakırken hiç muhteşem değildi.

Bak Benito. Nerede olduğunu bilmezsen yığıntı diye bir şey göremezsin. Orman örtüyor onu. An gelecek ve bu da muhteşem olacak, katırlarla bir aşağı bir yukarı inip çıkmama gerek kalmayacak artık, bütün ağaçları kesilecek buranın, yukardan aşağıya arklar inecek ve bütün dünya bilecek ki bize akıyor bunlar, biz ünlüyüzdür çünkü—"

"Niçin? Niçin?" diye sordu Benito. "Siz yalnız olmak istiyorsunuz, hiç kimse bir şey bilmemeli."

"Yo," dedi Lorenzo, "iş bir kez buraya varınca Rubén'in yalnızlık fikirlerinden eninde sonunda vazgeçmesi gerekiyor. Sen bizi eninde sonunda nasıl buldun Benito? San Cristobal'deki çeşme kurnasının mavi çinileri, sana onlar ışık tuttu. Bunun Rubén'le ilişkisi var diye düşündün."

"Sen nereden biliyorsun bunları?"

"Rubén anlattı."

Şu işe bak, diye düşündü Benito, Rubén böyle bir şeyi farketsin de bunu Lorenzo'yla konuşsun, hiç aklıma gelmezdi.

Lorenzo sürdürdü: "Madem iş bir kez buraya vardı, o zaman bizim mavimizi yalnız bir tek çeşmede bulmayacaksın, bütün ülkedeki çini yapan yapı ustaları, bütün çömlekçiler buna sarılacak. Dörtgenlerde, üçgenlerde, yapraklarda, dairelerde, daha bilmem nerelerde o parlayacak. Rubén'in mavisi nerede kullanılırsa kullanılsın, bütün memleket ona doyacak. — Tek başına pala sallamaktan daha farklı bir şey değil mi bu?"

Benito düşündü: Lorenzo hiç de kötü bir insan değil.Rubén'den farklı o. Çok farklı. O da maviye aynı derecede düşkün, ama başka türlü.

"Siz ikiniz burada ne yapıyorsunuz bakayım?" diye sordu Eusebia Hala, Benito'nun büyük oğluna ve tıpkı çocuğun yaptığı gibi hep aynı doğrultuya bakan mulo'ya.

Andrés ürkek bir gülümsemeyle, "Treni bekliyoruz," dedi. "Babamın geleceğini umuyoruz da."

Eusebia, keskin, aynı zamanda da ister yaşlı ister genç olsun her insandaki her özelliği her zaman farkediveren gözleriyle, ta içerilere San Mateo pazarına giden yoldan tanımıştı çocuğu. Yalnızca Andrés, Benito'nun büyük oğlu giyerdi bu serape'yi; umutsuz bir beklemede yalnızca o hiç hareketsiz, dimdik dururdu; tıpkı babası gibi yalnızca o zorlayarak ve yöneterek elini katırın üstünde tutardı.

"Benito benim öğüdümü tuttu öyleyse," dedi. "Çoktan eve dönmüştür diyordum."

Şimdi Andrés'in dili çözülüyordu: "Üç keredir ki trene

geliyorum. Geliyorum diye yazdı çünkü, yani birine yazdırdı, ama ben her şeyi okuyabiliyorum, hemen hemen her şeyi okuyup yazabiliyorum ben. Eylülde mutlaka gelirim diye yazdı. Bayramdan, Grito de Dolores'ten önce mutlaka gelecekmiş. Bayramı mutlaka bizimle kutlayacakmış. Bütün filelerimizi de alıp katırı getirmemi yazmış. Yanında çok kutu getiriyor yani. Önce, bekleyeceksiniz diye yazdı. Ne yazık ki çok uzağa gitmesi gerekiyordu. Sonra ikinci mektubu geldi. Bunda, Rubén'in yanına vardığını yazıyordu. Ama boş kutusu kalmayıncaya kadar beklemesi gerekiyordu. Bunun üzerine bir kere daha uzun bir zaman bekledik. Sonra üçüncü mektup geldi. Bu hafta San Mateo'da olacakmış. Sanırım şimdi gelen trenden iner."

"Ne yazık ki sizinle kalamam," dedi Eusebia. "Eczacı beni bekliyor, iki kocakarı da pazarda bekliyorlar. Akşam dönüşte bir uğrarım size, bakalım baban gelmiş olur mu?"

"Mutlaka gelir," dedi Andrés.

Eusebia Hala'nın arkasından bakmadı. Rayları izliyordu gözleriyle. Kendisi gibi, birilerini bekleyen bir sürü insan dolguya çıktı. Andrés gibi yük bekleyen katırlı insanlar da vardı. Andrés duman bulutçuğunu herkesten önce gördü. Yüreği sıkıştı, ama yerinden kıpırdamadı. Buna karşın mulo, önemli bir şeyin yaklaştığını sezdi. Biraz huzursuz oldu.

Tren dolguda durdu. Yükleri olmayan erkeklerle kadınlar neşeyle dışarı atladılar. Andrés sıkışmış yüreğiyle gözlüyordu.

Benito önce arkasını çıkardı kapıdan, geri geri iniyordu çünkü. Büyük bir dikkatle heybelerini aşağı çekti. Sonra, karşılanacağından emin bir insanın yapacağı gibi, çevresine bakındı.

"Hepsi tamam," dedi Benito oğluna.

Andrés, gülümseyemeyecek kadar heyecanlı, büyük, ödüllendirir bir beklentiyle babasını süzüyordu. Katır, her yardıma hazır, sabırla Benito'ya bakıyordu.

Hemen yüklemeye koyuldular, katırın canı acımasın diye büyük bir özenle. Kutuları sırtının iki tarafına dağıttılar. Andrés kendisi de, birbirine bağlanmış iki file yüklendi. Baba heybeleri aldı. Ayrıca başının üstünde dolu bir file taşıyordu. Sonra evin yolunu tuttular.

"Yolda bir mola veririz de bir şeyler yer içeriz," dedi Benito.

Andrés sevinçten uçuyordu. "Evdekiler iyiler mi?" — "Evet, şimdi herkes iyi," dedi Andrés. "Bir de kızkardeşimiz var." Tanrım, mümkün mü bu, diye düşündü Benito, daha Luisa ben gitmeden önce düşünüyordu bunu. Ben... ben çok uzun zaman kaldım dışarlarda. Kız olmasına sevindi.

Akşam geç vakitte eve vardılar. Bazı komşular, Benito'nun maviyi getirip getirmediğini öğrenmek için yataklarından kalktılar. Dizi dizi o kadar çok kutu vardı ki uzun zaman yeterdi bunlar. Benito bayramdan sonra pazardaki tezgâhını iyice donattı. Anlayışlı bir adam olan pazar bekçisi, sadece günübirlik kiraya vermişti burayı.

Andrés kente Doña Isabel'e koştu. "Babam pazarda. İstediklerinizden var elinde."

"Kime güvenilir iyi bilirim ben," dedi Doña Isabel, "onun için idare ettim zaten."

Çok geçmeden öğle yemeğinde müşterileri şunları söylüyorlardı: "İnsanın içi açılıyor. Her şeyin tadı yerine geliyor."

Fernandéz Cadillac'ın durduğunu bürosunun penceresinden gördü. İşler buraya varmıştı işte. Deputado Ramirez

kendisi geliyordu iş aktini onunla konuşmaya. Durum yalnızca elverişli olmasına karşın — demiryolu traversleri için ahşap koruma maddesinin tam zamanında, hatta zamanından önce sağlanması, siparişin hayata geçirilmesini mümkün kılmıştı — Ramirez'in gelişinde bir şey Fernandéz'i tedirgin etti. İçinde bir anı uyandı. Hangisi olduğunu kendisi de hemen çıkaramadı. Ramirez'i hararetle karşıladı, konyak, tequila ve viski getirtti.

Kâğıtlarını ortaya serdi. Ramirez tasarılarda eleştirilecek hiçbir yan bulamadı.

"Hatırlar mısınız dostum," dedi Ramirez ve bu sözlerle, kendisine ters görünen şey Fernandéz'in aklına geldi, "bu Bay Müller'le belli işleri bağlamak için o zamanlar nasıl uyarmıştım sizi? Kulağıma geldiğine göre, el altından bir sürü ambargolu mal sürmüş piyasaya."

"Gerçekten de size teşekkür borçluyum," dedi Fernandéz. "Allah'tan bizim ahşap koruması buradaki bir firmadan geliyor. Ayrıca, şu sıralar akşamları radyodan duyduklarımız doğru mudur acaba?" — "Ne doğru mudur?" — "Almanya'da en önemli firmaları yönetmiş olan kişilerin şimdi hapse atıldıkları."

"Niye doğru olmasın? Radyo oyunu değil ki bu. Nürnberg duruşmasının canlandırılması."

Fernandéz düşündü. Ama açık konuşmaya karar veremedi. Sonunda şunları söyledi yalnızca: "Neyse ki ben o zaman sizin bana önerdiğiniz gibi hareket ettim. Evet, küçük kalemleri hemen feshettim. Hatta Alfredo Müller sözümona ona borçlu bulunduğum bir harç dolayısıyla hâlâ başımın etini yiyor. Ama şunu teslim etmek gerek, gene iyi hizmet verdi bize. İki patronun hizmetkârı o, biri Arjantinli, biri İngiliz."

Düşündü: Üstüme kötü gelirse bir kez öylesine ısmarladığım birkaç boya maddesinin parasını ona ödemek zorunda kalırım. Ama umarım o bensiz de kurtulacaktır onlardan.

Benito pazardan eve dönüyordu. İkinci oğlu Gabriel'le üçüncüsü Xavier mulo'yla konuşuyorlardı. En geriden Luisa izliyordu. Küçük kızının elinden tutmuştu.

Katır yük taşımıyordu henüz. İyice dinlenmeliydi. Daha sonra yük treni istasyonunda iki bidon mavi maddesini yüklenecekti. Lorenzo göndermişti bunları.

Gabriel katıra bir yumruk indirdi. Katır kederle, şaşkın şaşkın ona baktı. "Seni dürtmeseydim, kafan muz arabasının içinde olacaktı mulo."

Andrés bugün ötekilerle birlikte pazarda değildi. Okuldaydı. Yaklaşık üç yıl önce, onu okula bıraksınlar diye deli gibi yalvarırdı. Özellikle de pazarın olduğu günlerde ya da başka ne zaman acele bir iş olsa, Benito okulu yasaklardı. Bir keresinde öğretmen Andrés in okuma yazma öğrenmesinin zorunlu olduğunu anlatmak için ona gelince, Benito özellikle sert ve özellikle sık, okulu yasaklar olmuştu. Onun, usta çömlekçinin, böyle okul öğretmeni bir şapşalı başına kâhya kestirmeyeceğini ailesinin bilmesi gerekiyordu.

Ama mavi için yaptığı yolculuktan sonra, içinde hakkaniyet hissederek, Andrés'e okuma yazma öğrettiği için bizzat teşekkür etmek üzere öğretmene gitmişti. Andrés babasının uzaktan gönderdiği kartları böylelikle anlayabilmişti. Annesinin umutsuzluğa kapıldığı zamanlar, her kartı birkaç kez okumuştu annesine.

Genç öğretmen, "Açık, ahbap," dedi, "öğrenciler bir şeyler öğreniyorlar burada."

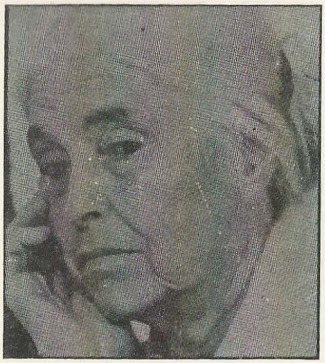
Hepsi, Benito ve iki oğlu, katır, küçük kızla Luisa, Don

Victor'un dükkânının önüne gelmişlerdi ki, o birdenbire kapısından fırlayıp Benito'yu kolundan yakaladı ve hepsini durdurdu. "Benito! Dur!" diye bağırdı. "En yeni haberleri bilmiyorsun. O çok istediğin maviden yine var bende. Yeniden gönderdiler. İstediğin kadar alabilirsin. Bir düşün, Señor Fernandéz yine eski firmasından alıyor onu, ben de hemen üstüne atladım."

Benito doğru dürüst durmadı bile. "Sağ olun Don Victor," dedi "benim ona ihtiyacım yok artık."

"Nasıl?"

"Ben mavimi buldum. İhtiyacım olunca da kendim getiriyorum. Ne zaman istersem."



Yalnız Alman dilinin değil, yüzyılımızı dünya yazınının en önemli yazarlarından biri olan Anna Seghers 1900'de Mainz'da doğdu. Asıl adı Netty Radvanyi'dir. 1933'te Almanya'da faşizmin iktidara gelmesiyle Fransa'ya sığınmak zorunda kalmış, 1941'de Meksika'ya geçmiş ve yurduna döndüğü 1947'den 1983'teki ölümüne dek Demokratik Almanya'da yaşamıştır. Kleist, Büchner, Uluslararası Lenin Barış ve Karl Marx ödülleri sahibi olan Anna Seghers, toplumcu gerçekçiliğin en iyi örneklerini oluşturan pek çok önemli roman ve öykünün yanısıra, denemeleriyle de tanınmaktadır. Ülkesinin yazınının gelişmesinde büyük ve etkin rol oynamış bu büyük yazar ve düşünce insanının yapıtları, bugün Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde okullarda eğitim kitabı olarak kullanılmaktadır. Bu kitapta Türk okurlarına, Ölüler Genç Kalır, Yedinci Haç, Yoldaşlar, Transit, Kurtuluş, Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması gibi romanları ve bazı öykü ve denemeleriyle tanıdıkları Seghers'ten dört yeni öykü sunuyoruz.

Kapak: Muteber Yüğnük

DV Dahil)